

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας λαός υψώνεται ή μη
δείξη πώς δε φοβάται την
αλήθεια. — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φου-
αικούς της κανόνες.
ΒΗΛΑΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΡΗΚΗ 17 ΤΟΥ ΦΕΒΡΑΡΙΟΥ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΗ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 283

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ALBERT THUMB. Το ζήτημα της νεοελληνικής (με-
τάφρ. Λέκα 'Αρδανίτη) (συνέχεια).
ΑΡΓΥΡΗΣ ΒΕΤΑΛΙΩΤΗΣ. Ιστορικά γεγονόματα
(συνέχεια).
ΔΟΥΛΟΣ ΔΟΥΛΕΥΤΗΣ. Εγωισμός ή 'Αγάπη;
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ στους σκλαβωμένους και στους ελευθε-
ρωμένους 'Ελληνες.
ΣΗΝΑΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ. Ένα βιβλίο.
Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ. Οι 'Αλυσίδες στον τύπο.
Το ζήτημα.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Ρήγας Γκόργος. Βαρλέντης.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο.ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ. — ΧΩΡΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΕΓΩΙΣΜΟΣ ή ΑΓΑΠΗ;

Ζώ, κουνιόμαι, πολεμώ κι αγαπώ τη ζωή και
τη φύση, και τις βλέπω κατάματα με τα δικά μου
τά μάτια, και τις νοιώθω κατάβηχα γιατί εγώ ζω,
κουνιόμαι και πολεμώ.

Οί σοφοί και τί βιβλία δε με θαυμάζουν με
ταράζουν. Είναι τύρανοι και θίνε να σε κάνουν με
ξένα μάτια και με ξένο μυαλό να καταλάβεις το γύ-
ρω σου κόσμο. Θίνε να σκύψεις, να κλειστής, να αγνοή-
σης τη ζωντάνια που σε κυκλώνει και να σκλαβω-
θής στο δικό τους τον τεχνητό κόσμο. Αιτός ο έγωϊ-
σμός τους πειράζει το δικό μου. Πετώ τους φιλοσό-
φους και φωνάζω στους σκυρτούς σκλάβους του βι-
βλίου: «Ανοίξτε τα μάτια σας, κοιτάξτε τον κόσμο
γύρω σας & θέτε να βρείτε την έννοια της ζωής. Α-
θέτε να τήνε κάνετε δική σας, βγείτε και σεΐς όζω
στην κίνηση και στον αγώνα.»

Κάτι τέτλια λόγια μου ήρθαν στα χείλια και σά
διάβασα το άρθρο του κ. Βουτιερίδη, «Καλοσύνη
κι 'Αγάπη» στο Νουμάζ αρ. 272, 2 του Δεκεμβρη.

Σάν τί να θέλη να πη ο κ. Βουτιερίδης με Κα-
λοσύνη κι 'Αγάπη; Μάς λέει πως δεν ένοει ατί-
ποτα μελοδραματικές γλυκαναλακτικές παρά αιδαι-
νικά δίκια, δυνατά κι άψηλονόητα που δείχνουν-
ται σάν κάτι παραπάνω κι από τον ήρωισμό.» 'Αλ-
λονα όρισμό πιδ θετικό της καλοσύνης και της αγά-
πης που διαφεντεύει ο κ. Βουτιερίδης δεν μπόρεσα
να βγάλω από τα λόγια του. Η ποιητική του γλώσ-
σα με ξεπήρε σάν τότε διάβαζα. «Όταν όμως στά-
θηκα και σκέφτηκα και θέλησα να βρω καιιά γερή
βάση που να στηρίξω και γώ κάποια πεποίθηση όμοια
με του κ. Βουτιερίδη, βρήκα πως η 'Αγάπη αυτή,
περιορισμένη κάπως με τα λόγια που άναφερα παρα-
πάνω και με κάτι άλλα (άρκετά θετικά) για τον έ-
γωισμό, δεν είχε πιάσιμο, ζέφουγε, χανότανε.

Ο κ. Βουτιερίδης βλέπει 'Αγάπη και Καλοσύνη
σ' όλη τη φύση. «Όποιος κοιτάζει όμως τα πουλιά
στα δέντρα και τα ζωύφια στα χωράκια θα δει πως
δεν τραγουδούνε και δεν παίζουνε καλώς μας τα πα-
ραστήσαν οι ποιητάδες, παρα παρ' όσον κι άλληλο-
τρώνονται όμια μ' όλα τα ζώα. Ο λόκος δεν

τρώνει τ' άρνι από καλοσύνη ούτε η γάτα τον ποντι-
κό από αγάπη.

Πόλεμος κι' εγωισμός δεσπόζουνε τη φύση όργα-
νική κι άνόργανη. Αιτός ο πόλεμος άνάγκασε τα πε-
ρισσότερα ζώα να ζήσουνε κοπαδιαστά με άλλα ζώα
της ίδιας φυλής — δηλ. που έχουνε τις ίδιες ανά-
γκες και τους ίδιους όχτρους — για ν' αντισταθούνε
στον όχτρο καλύτερα και για ν' αποκτήσουνε πιδ
έφολλα τα χρειάζόμενα για τη συντήρησή τους.
Αιτή η εγωιστική άνάγκη έλαμε τ' αγελόζωα. Δέ
μού φαίνεται ο έλέφας, ή μαϊμού, ή μέλισσα και τό
μερμηγκι να έχουνε περίσσια αγάπη για τ' άτομα
της φυλής τους, και συχνά δείχνουνε το έναντίο πο-
λεμώντας άναμεταξύ τους. Τους έμεινε όμως ψυχόρ-
μητο, από γενεές ζωής κοπαδικότητας, ο έγωισμός
της φυλής τους, γέννημα κι αυτός του άτομικού
τους εγωισμού.

Και τί είναι τάχα η αγάπη της μητέρας προς
το παιδί παρό η προσταγή του εγωισμού της φυ-
λής; Η φυσιολογική άνάγκη να εξακολουθήσουνε τη
φυλή τους σπρώχνει το ένα γένος προς τ' άλλο. Της
μητέρας όμως τα χρέη εξακολουθούνε και όταν από-
μα πάσανε του πατέρα, γιατί αιτήνα όρισε η φύση
να δώση πώς στο νέο μέλος της φυλής και αιτή πρέ-
πει να φροντίση να γίνη το νέο αυτό μέλος γερό κι
άξιό να βοηθήση και να δυναμώση τη φυλή. Το παι-
δί πάλι στην άδυναμία του βασιλεύει από τη μάν-
να που το θρέφει και το προστατεύει. Έδώ φανερώ-
νεται ο άτομικός εγωισμός γιατί μόλις μεγαλώση
και δυναμώση το μικρό, μάννα και παιδί χωρίζου-
ται και δε γνωρίζει ο ένας τον άλλο μέσα σ' άλλα
μέλη της φυλής. Του πατέρα τα χρέη τα περίορισε
σημαντικά η φύση γι' αυτό τότε βλέπουμε συχνά
να μη βοηθά διόλου στο θρήψιμο και την προστα-
σία του παιδιού παρά και να καταστρέφει τα μι-
κρά σάν τα βρή άπροστάτευτα. Παραδείγματα ο
γάτος και μερικές άρσενικές μαϊμούδες.

Αν καλοζετάσουμε την οικογένεια θα δούμε πως
είναι αποτέλεσμα του άτομικού και του φυλετικού
εγωισμού. Άντρας και γυναίκα ζούνε μαζί και
μοιράζονται τα βάρη της ζωής: έτσι μπορούνε να
θαραπέσουνε πιδ έφολλα τις άτομικές τους άνάγκες.
(Λέω άντρας και γυναίκα άφίνοντας τους άλλους τύ-
πους οικογένειας με πολλούς άντρες ή πολλές γυ-
ναίκες γιατί ο συλλογισμός είναι ένας σε κάθε πε-
ρίσταση). Τα παιδιά και η άνατροφή τους είναι
καθώς πάντα άνάγκη της φυλής, μά καταντά κι
άποτέλεσμα άτομικού εγωισμού (μάλιστα η άνατρό-
φή) γιατί στην οικογένεια το παιδί δεν άφίνει τους
γονιούς μόλις δυναμώση παρά μένει κοντά τους και
δουλεύει. Άτομικός εγωισμός από μέρος τω γονιώ-
νε είναι και η προτίμηση που δείχνουν οι περισσό-
τεροι λαοί ακόμα σήμερα για τ' άγόρια, που τους
είναι πιδ χρήσιμα στον πόλεμο της ζωής παρά τα
κορίτσια.

Είναι φανερό απ' όσα είπα πως ενώ ο κ. Βου-
τιερίδης βλέπει την 'Αγάπη κυβερνήτρα της φύσης
έγω πάλι δε βλέπω παρά την 'Ανάγκη. Άνάγκη
της άίτοσυντήρησης που φέρνει τον άτομικό έγωϊ-
σμό. Άνάγκη της κοπαδικότητας ζωής που κάνει τ'

αγελόζωα και τις κοινωνίες και γεννά το φυλετικό
εγωισμό. Αιτόνε τω δυό εγωισμών άποτέλεσμα εί-
ναι η άρχή της οικογένειας. Αν καλοζετάσουμε τη
δύναμη αιτή που μάς παρουσιάζει κάπως άόριστα
ο κ. Βουτιερίδης, την 'Αγάπη, και θελήσουμε να
την όρίσουμε, θα δούμε πως δεν είναι άλλο παρά
αυτός ο ίδιος εγωισμός. Το φυλετικό εγωισμό ο κ.
Βουτιερίδης τότε θέλει «αγάπη της φυλής.» Μά
τότε γιατί όχι και «αγάπη άτομική» ή «ατού έαυ-
τού μας» αντίς άτομικός εγωισμός; Έδώ είναι τό-
σο φανερό πως δεν έχουνε καμιά διαφορά οι δυό ό-
ρισμοί, που τα λόγια δεν μπορούνε να φέρουνε σύγχι-
ση και σκοτισμό του νοού. Αιτό θα σταναχώρεσε τον
κ. Βουτιερίδη γιατί σάν πήρε να ζετάση τ' άτομο
χώρια από οικογένεια και φυλή είδε όρθοτήλωτο
μπροστά του τον άτομικό εγωισμό τόσο άπλό, τόσο
δυνατό που και με το ντύσιμο της 'Αγάπης; πάλι
φώναζε: «'Εγώ είμαι.» Και μάς λέει ο κ. Βουτιε-
ρίδης: «ο εγωισμός είναι κάτι άπαραίτητο στη
ζωή.» κτλ.

Την ύπαρξη καλού και κακού εγωισμού δεν μπο-
ρεί κανείς να την άρνηθή, καθώς δεν μπορεί ν' άρ-
νηθή την καλή και κακή περρογένεια, την καλή και
κακή δουλειά, το καλό και κακό φαγί, το καλό και
κακό ό,τι θέτε. Το καλό και το κακό όμως όποιο κι
άν το έφαρμόσουμε δεν είναι τίποτα απόλυτο παρά
άλλάζει με το χρόνο και τον τόπο. Ο κακός εγωϊ-
σμός χρειάζεται όρισμό για να τότε βρούμε όμως
πρέπει να ζετάσουμε κάπως πιδ βαθειά το φαινό-
μενο του εγωισμού στην κοινωνία.

Ο εγωισμός είναι μια και μόνη δύναμη που
βγαίνει απ' τ' άτομο, γεννά τη φυλή και τότε παίρ-
νει φυλετικό χαρακτήρα. Αιτή η δύναμη που κυβερ-
νά τη σέση ενός άτόμου προς άλλου και κάθε άτο-
μο προς τη φυλή είναι η μόνη σταθερή βάση που
μπορεί να πάρη για στηρίγμα της άληθινής ήθι-
κής. Και ήθική δεν είναι άλλο παρά η κοινωνική νο-
μοθεσία που κανονίζει την ίσορροπία του εγωισμού
από άτομο σ' άτομο με το σκοπό να ύποτάξη τους
άτομικούς εγωισμούς στον εγωισμό της κοινωνίας.

Άλάκερη η άνθρωπότητα καθώς και κάθε κοινο-
νική χωριστά φυλή, έθνος, κράτος, τάξη, οικογένεια
παρουσιάζουνε και μια μορφή του φυλετικού εγωϊ-
σμού. Κάθε μορφή του φυλετικού εγωισμού έχει την
ιδιαιτέρη της ήθική, δηλαδή άπαιτεί κάποια θυσία
του άτομικού εγωισμού για το συμφέρο της δικιάς.
Οί άναγκίες αιτές θυσίες κάθε άτομου είναι τα
κοινωνικά του χρέη.

Παραδείγματα.

Άνθρώπινος εγωισμός: άνθρωπινή άλληλοβοή-
θεια. — Κάθε άνθρωπος έχει χρέος να βοηθήση όσο
μπορεί άλλον άνθρωπο, ές είναι κι άλλόφυλος, που
κιντύνει από φυσικούς τυχερούς κιντύνους καθώς
να πνιγθή, να καη, να παγώση, να φραγώθ από θεία.

Εγωισμός της κάθε άνθρωπίνης φυλής: η άλ-
ληλοβοήθεια περιορίζεται στη φυλή, καθώς θα πε-
ρισσοτή κι από τις άλλες κοινωνικές χωριστές. Ο
Άσπρος έχει χρέος να βοηθήση άλλον Άσπρο, όποιος
έθνικότητας, άμα τούτος ύστανίζεται από Άράπη,
Κινέζο, Ιντό κτλ.

Ἐθνικός ἐγωισμός.—Ὁ Σλάβος πού δὴ Γερμανοῦ ἢ Λατίνου νὰ πολεμᾷ ἄλλο Σλάβο, χρέος ἔχει νὰ βοηθήσῃ τὸ Σλάβο, καὶ θὰ τὸ κάνει μὲ κάθε ἀτομικὴ θυσία ἂν ἔχη μέσα τοῦ ἐθνισμοῦ.

Πατριωτισμός, στὴ σημασία τοῦ ἐγωισμοῦ τοῦ Κράτους.—Ὅλοι ἔχουμε κάποια ἰδέα ποιά εἶναι τὰ χρέη πού ἐπιβάλλει ὁ πατριωτισμός, καὶ ὅσοι κρατοῦνε ζωντανὸ αὐτὸ τὸν ἐγωισμό σιγματίζουσι τὸν πολίτην πού δὲν κάνει τὰ χρέη τοῦ στήν πατρίδα.

Ἐγωισμός τάξης.—Κάθε κοινωνικὴ τάξη ἔχει τὴν ἰδιαίτην τῆς ἠθικὴν πού προστάζει τ' ἄτομα μέσα στὸ δικό της κύκλο νὰ βοηθήσουνε τὸ ἓνα τ' ἄλλο στὸν ἀγώνα μὲ τις ἄλλες τάξεις.

Οἰκογενειακός ἐγωισμός.—Κάθε ἄτομο ἔχει οἰκογενειακά χρέη πού ἀπαιτοῦνε θυσία τοῦ ἀτομικοῦ ἐγωισμοῦ. Ὁ οἰκογενειακός ἐγωισμός ὅμως εἶναι πιὸ κοντὰ στὸν ἀτομικὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐγωισμό. Γι' αὐτὸ βλέπουμε μεγάλους ἐγωιστάδες, δηλαδὴ ἀνθρώπους μὲ τόσο ὑπερτροφικὸ ἀτομικὸ ἐγωισμό πού νὰ πνίξῃ τὸ φυλετικὸ ἐγωισμό, νὰ κάνουνε μολοντοῦτο γερεὶς θυσίας γιὰ τὴν οἰκογένειά τους.

Στὸ ἔθνος, τὸ κράτος, τὴν τάξιν καὶ τὴν οἰκογένεια ἢ ἀλληλοβοήθεια δὲ φανερώνεται μονάχα ὅταν ἡ τύχη φέρῃ κατάλληλη περίσταση παρὰ γίνεται ξακολουθητικὰ, μὲ ὀρισμένον σκοπὸ, καὶ καταντᾷ σύμπραξιν.

Τὰ διάφορα συνταίριασμα τῶν ἐγωισμῶν καὶ τὸ πῶς μιὰ μορφή ἐγωισμοῦ μπορεῖ νὰ πνίξῃ τὴν ἄλλη, εἶναι θέματα πολὺ μεγάλα καὶ δὲν ἔχουμε ἀνάγκη νὰ τὰ ζητάσουμε. Φτάνει νὰ παραδεχτοῦμε πῶς ὅπου βρεθῇ ἀκέρια κάθε μορφή φυλετικοῦ ἐγωισμοῦ φέρνει μαζί της καὶ ἠθικὰς ὑποχρεώσεις.

Εἶπαμὲ πῶς ἡ ἀνάγκη κυβερνᾷ τὴ φύσιν καὶ γεννᾷ τὸν ἐγωισμό ὁ ἐγωισμός καὶ ἡ ἀνισότης φέρνουνε τὸν πόλεμον. Φυσικὴ συνέπεια τοῦ πολέμου εἶναι νὰ νικήσῃ ὁ δυνατός.

Ὁ κ. Βουτιερίδης μᾶς παρουσιάζει—ἀφοῦ μᾶς προετοίμασε μὲ μιὰ μικρὴ εἰσαγωγή—μιὰ ὑποθετικὴ κοινωνία ὅπου οἱ δυνατοὶ πολεμοῦνε τοὺς ἀδύνατους καὶ φτάνει στὸ συμπέρασμα πῶς θὰ μείνῃ στὸ τέλος ἓνας μόνον, ὁ δυνατώτερος. Δὲν ξέρω ἂν αὐτὰ τὰ γράφει ὁ κ. Βουτιερίδης σοβαρὰ· τέτοια ὅμως λογικὴ σ' ἐπιστημονικὴ συζήτηση κάπως ξαφνίζει.

Δὲ χρειάζεται ἰδιαίτην προετοιμασία γιὰ νὰ δῇ κανεὶς ὀλοφάνερα πράγματα. Κι ὀλοφάνερον στέκει πῶς ὁ πόλεμος εἶναι ἀκούραστος νόμος τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως. Ἡ μόνη συνέπεια τοῦ πολέμου δὲν εἶναι οἱ ἀδύνατοι νὰ καταστραφῶν, νὰ χαθῶν. Ὁ δυνατός τοὺς θέλει τοὺς ἀδύνατους γιὰ νὰ τόνε δουλεύουν. Διάβασα κάπου γιὰ μιὰ φυλὴ μερμηγκία πού εἶναι πολεμιστάδες καὶ ζοῦνε μὲ κατάχτησιν. Σὰ νικήσουνε καμιά δουλευτάδικη φυλὴ, σκοτώνουνε μερικὸς ἀπὸ τοὺς νικημένους μὰ κρατοῦνε ἀρκετοὺς γιὰ νὰ τοὺς φέρνουνε τις ἀναγκαῖες σοδεῖς. Κάτι ἀνάλογο γίνεται καὶ στὴν ἀνθρώπινη κατάχτησιν.

Μὰ καὶ ἂν ὑποθέσουμε πῶς οἱ καταχτητάδες ἔχουνε ὅλη τὴν καλὴ θέλησιν νὰ ξαφανίσουνε τοὺς νικημένους, μήπως μποροῦνε πάντα νὰ τὸ κάνουνε; Χίλια παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν παλιὰ καὶ συγκαιρινὰ μᾶς δείχνουνε πῶς αὐτὸ εἶναι πολὺ σπάνια κατορθωτά. Θὰ πάρω ζωντανὸ παράδειγμα, τὴν κατάχτησιν τῆς Ἰνδίας ἀπὸ τοὺς Ἑγγλέζους. Μήπως οἱ Ἑγγλέζοι ἔχουνε τὴ δύναμιν νὰ ξεπαστρέψουνε ὅλους τοὺς Ἰντοὺς! Μὰ καὶ ἂν τὴν εἶχανε θὰ τὸ κάνανε ἄραγε; Καὶ τί θ' ἄξιζε αὐτὴ ἡ ἀποικία χωρὶς τοὺς δουλευτάδες Ἰντοὺς; Ἀνάγκη δὲν ἔχουμε ν' ἀπαντήσουμε σὲ τέτια ρωτήματα.

Ἄμα τέτιες ὀλοφάνερες πραγματικότητες μᾶς μιλοῦνε καὶ φωνάζουνε χρειάζεται, μὰ τὴν ἀλήθειαν, μεγάλη φαντασία γιὰ νὰ παρουσιάσῃ κανεὶς τὸν ἀγώνα τῆς ζωῆς ὡς πέντε δέκα νομάτους κλεισμένους σὲ τέσσαρα ντουβάρια πού πολεμοῦνε ὡς πού νὰ σκοτωθῶν ὅλοι ἐξ ἑνός, ὁ δυνατώτερος.

Προσπάθησα καὶ γὼ νὰ φανταστῶ μιὰ κοινωνία ὅπως τὴ θέλει ὁ κ. Βουτιερίδης. Μιὰ κοινωνία πού νὰ κυβερνιέται ἀπὸ καλοσύνη καὶ ἀγάπην, πού νὰ δίνῃ τὴν ἴδια ἐξουσία σὲ κάθε ἄτομο, πού νὰ μὴν ἔχῃ μικρὸ καὶ μεγάλο. Ἴσως ἡ φαντασία μου νὰ εἶναι ἀτροφικὴ, ὡς τόσο μολογῶ πῶς τέτια μιὰ κοινωνία δὲν μπορεσε νὰ βασταχτῇ οὔτε κανεὶς ὡς ὑπόθεσιν μέσα στὸ μυαλό μου. Τὸ συστατικὸ τέτιος κοινωνίας θὰ εἶτανε ἡ ἰσότης καὶ ἰσότης στὸν κόσμον δὲν ὑπάρχει.

Ἄς ὑποθέσουμε ὅμως πῶς μπορούσανε νὰ βρεθοῦνε σ' ἓνα μέρος χίλιοι ἄνθρωποι δίχως κανένα εἶδος ἱεραρχίας—ὅπως τὸ ζητοῦνε ὅσοι βγάζουνε στὴ μίσην σοσιαλιστικὴν θεωρίαν μὲ βάση τὴν καλοσύνη καὶ τὴν ἀγάπην. Δὲ θὰ περνοῦσανε πολλές μέρες, ἴσως οὔτε μέρη δάκρυα, πού οἱ μερικοὶ πιὸ ἄξιοι καὶ πιὸ δυνατοὶ θὰ ἐπιβαλλόντανε στοὺς πιὸ ἀδύνατους καὶ θὰ τοὺς κυβερνοῦσανε.

Ἄς γυρίσουμε ὅμως στὴ ζωὴ. Πήγα στὴν Ἀραπιά, τὴν Ἰνδία καὶ τὴν Κίνα καὶ εἶδα πῶς ἐγὼ ὁ Ἑβρωπαῖος εἶμαι πιὸ ἄξιος, πιὸ ἐνεργητικός, καλῆτερος διοργανωτῆς ἀπὸ τὸν Κινέζον, τὸν Ἰντὸ καὶ τὸν Ἀράπιν, καὶ κατὰ λαβὴν πῶς εἶναι σωστό, πῶς πρέπει αὐτοὶ νὰ σκύβουνε μπροστὰ στὴ δύναμιν ἐμένα τοῦ Ἀσπρου καὶ νὰ μὲ δουλέψουνε. Εἶδα καὶ στὴ δουλειά, δηλαδὴ στὸν πόλεμον τῆς ζωῆς, ἀνθρώπους μὲ πείρα καλοῦς δουλευτάδες πού δὲν εἶτανε ὅμως κωμωμένοι γιὰ νὰ διοικήσουνε· καὶ πολλές φορές πάλι ἀνθρώπους μὲ λιγώτερες γνώσεις ἀπὸ τοὺς πρώτους πού εἶχανε τὴ δύναμιν νὰ ἐπιβληθῶν στοὺς ἄλλους, πού ξέρανε νὰ σπρώξουνε καὶ νὰ ὀργανώσουνε τις ἐνεργείας τῶν ἄλλων γιὰ τὸ καλὸ τῆς δουλειᾶς.

Τί θένε λοιπὸν οἱ διαφεντευτάδες τῆς ἀγάπης; Ὁ δυνατός καὶ ὁ ἀδύνατος νὰ ἔχουνε τὰ ἴδια δικαιώματα, τὴν ἴδια ἐξουσία; Καὶ τὸ λένε αὐτὸ δικίον; Τί θὰ γίνονε τόσα πλούτη τῆς Ἰνδίας καὶ τοῦ Μισριοῦ ἂν δὲ βάλῃ ὁ Ἑβρωπαῖος τὸν Ἀράπιν

καὶ τὸν Ἰντὸ νὰ δουλέψουνε τὴ γῆ νὰ ὀρμασσουνε σπαρτὰ καὶ νὰ σκάψουνε νὰ βροῦνε μέταλλα; Θὰ τὰ σφιχτοβαστᾷ τὸ χῶμα μὲ φύλακά του τὸν ἀκαμάτη Ἰντὸ καὶ Ἀράπιν, καὶ θὰ τὸ λέμε αὐτὸ δικίον! Καὶ στὴ δουλειά ὁ ἄξιος καὶ ὁ μέτριος καὶ ὁ ἀνάξιος θὰ εἶναι ἴσοι καὶ θὰ σπαταλοῦν ἐνεργείες οἱ κατώτεροι καὶ θ' ἀδικοῦνται οἱ ἀνώτεροι γιὰ νὰ μὴν πᾶμε ἐναντία στὴν παγκόσμια ἀγάπην;

Αὐτὰ εἶναι ἀρρωστιατικὴς θεωρίαι πού μυρίζουνε μούχλα· καὶ μάλιστα τὴ μούχλα τοῦ ρωμαντικοῦ βιβλίου. Καὶ θὰ μείνουνε θεωρίαι.

Ἐχει πολὺ δικίον ὁ Ἑρμονας λέγοντας πῶς ἡ καλοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ὀλοκρατικὴς ἀρετῆς. Οἱ σκλάβοι, καὶ οἱ δούλοι καὶ οἱ ἀδύνατοι τις διαλαλοῦνε καὶ τις παραδέχονται· γιατί εἶναι γερὸ ὄπλον τῶν πολλῶν ἐναντίον τῶν ὀλιγῶν. Ὁ ἐγωισμός τῆς τάξης τῶν νικημένων πού τοὺς σπρώχνει νὰ ζητοῦνε τὴν κυριαρχίαν τοὺς προχρᾷ νὰ μετχειριστοῦν αὐτὸ τὸ ὄπλον γιατί εἶναι τὸ μόνον πού μπορεῖ νὰ τοὺς δώσῃ τὴ νίκη. Μὰ μήπως ἡ νίκη τῆς τάξης φέρνει καὶ καὶ τὴ νίκη τῆς καλοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης; Ὁ πόλεμος τέλειωσε καὶ τὸ ὄπλον εἶναι ἀχρηστο. Φαίνεται μονάχα γυμνὸς ὁ ἐγωισμός τῆς τάξης καὶ ἀρχίζει ἀλύπητος ὁ κατατρεγμένος τοῦ νικημένου. Ἡ καλοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη μένουνε τιμημένες λέξεις μὰ δὲν ἔχουνε κανὴν τὴ δύναμιν νὰ συγκρατήσουνε μέσα στὸν κύκλον τῆς τάξης πού τις ἔφερε μαζί της τοὺς διάφορους ἐγωισμοὺς πού γλήγορα πάλι ξαναφτερίζουνε μιὰ καινούργια ἱεραρχία.

Ἐχουμε παραδείγματα τὴν ἴδιαν τὴ θρησκείαν πού βασίζεται στὴν Ἀγάπην. Ἀρχίζει μὲ ἰσότηταν καὶ μόλις ξαπλαθῇ γεννᾷ ἱεραρχίας τοῦ πιὸ ἀπόλυτου τύπου πού ξέρουμε. Καὶ γίνονται χωρισμοὶ καὶ πόλεμοι, σ' ὄνομα πάντα τῆς παγκόσμιας ἀγάπης, εἰκόνα σωστὴ τῆς ζωῆς μὲ τὸν ἐγωισμό τῆς, τὸν ἀγώνα καὶ τὴ νίκη τοῦ δυνατώτερου.

Οἱ συγκαιρινοὶ μᾶς σοσιαλιστάδες πού θεμελιώνουνε τις θεωρίας τους στὴν ἰσότηταν, τὴν καλοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην, ἀπὸ τόρα χωριστηκαν σ' ἐγωιστικὴς καὶ ἀντιπόλεμες δυνάμεις. Δὲν ἔχει ρώτημα πῶς, ἂν ποτὲ νικήσουνε καὶ προσπαθήσουνε νὰ βάλουνε σὲ πρᾶξιν τὰ συστήματά τους, θὰ βρεθῇ πῶς ἡ ζωὴ θὰ τραβήξῃ πάλι τὸ δρόμον τῆς καὶ θὰ τοὺς παρασύρῃ μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ δυνατώτερου.

Δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι ἔχουνε τὴ θέσιν τους χωριστὰ στὴν κοινωνίαν. Οἱ πῶτοι εἶναι οἱ διοργανωτῆς. Σ' αὐτοὺς πέφτει νὰ βοηθήσουνε τὴν προκοπὴν τῆς πλουτοδότης δουλειᾶς καὶ νὰ φροντίσουνε γιὰ τὴν προστασίαν τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ πλούτου ἀπὸ ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς ὀχρούς. Οἱ δεῦτεροι εἶναι οἱ δουλευτάδες.

Ὅταν ἀπ' αὐτοὺς μερικοὶ φανοῦν ἀρκετὰ ἄξιοι καὶ δυνατοὶ γιὰ νὰ κυβερνήσουν εἶναι σωστὸ νὰ περάσουνε στὴν κυβερνήτην τάξιν. Ὅταν οἱ ἀριστοκρα-

ΟΙ ΑΛΥΣΙΔΕΣ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ*

«ΑΘΗΝΑΙ» 2 τού Δεκεμβρίου 07, σελ. 1, στήλ. 3.

ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΥ' ΑΥΤ' ΑΛΗΘΕΙΑ

Ὁ κριτικὸς, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπέμενε νὰ γράψῃ μίαν στήλην περὶ τοῦ νέου δράματος τοῦ κ. Ταγκούλου «Ἀλυσίδες», θὰ ἐδοκίμαζε μεγάλην στενοχωρίαν. Εἶνε ἀπὸ τὰ ἔργα, τὰ ὅποια δὲν ἐπιδέχονται μὲν σοβαρὰν ἀνάλυσιν, ἀλλὰ μὲ τὰ ὅποια δὲν θὰ ἤθελε κανεὶς καὶ νὰ σπειροῦθῃ. Ἄλλ' ἐγὼ, ἂν δὲν θὰ ὀμιλήσω ἐδῶ εἰδικῶς καὶ λεπτομερῶς περὶ τῶν «Ἀλυσίδων» εἶμαι καὶ ἄλλως δικαιολογημένος. Διότι δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπέμω εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ φίλου θεατρικογράφου τῶν «Ἀθηνῶν». Συντόμως, γενικῶς, καὶ παρεκδαιτικῶς ἂν θέλετε, θὰ εἶπω μόνον ὅτι ἡ παράστασις τοῦ ἔργου εἰς τὸ Δημοτικὸν θέατρον, ὑπὸ τοῦ ἀρτιπαγοῦς θιάσου τοῦ κ. Οἰκονόμου, δὲν μοῦ

ἔδωσε τὴν παραμικρὰν συγκλίνησιν, ψυχρὸς δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, καὶ εἰς μερικὰς στιγμὰς νυσταλέως παρηκολούθησα κατὰ καθήκον τὴν ἀσήμαντον καὶ ἀνιερὰν ἱστορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν λαμβάνουν μέρος κάτι περιεργοὶ ἄνθρωποι, ἀποκρινομένοι εἰς τὰ περιεργὰ ὀνόματα Ἀστρούλα, Στρωτῆς, Στρατιδῆς, Γυαλιστῆς, Ἀγγλικαντὸς, Καλέκαρδος κλ.

* *

Οὔτε λόγος λοιπὸν περὶ δραματικῆς τέχνης, περὶ πλοκῆς, περὶ χαρακτήρων, περὶ εὐρέσεως μύθου, περὶ ψυχολογικῆς ἀναλύσεως.... Νομίζω ὅμως ὅτι θὰ ἤμπορούσε νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἄλλο—καὶ χωρὶς νὰ εἰσελθῶμεν εἰς ζῆνα χωράφια,—τὸ «τοπικὸν χρῶμα» τῶν «Ἀλυσίδων», μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ δεῖξωμεν πόσον εἶνε ἀπατηλόν. Ἐκ πρώτης ὄψεως τῶν ὄντων, ὅπως εἰς πολλὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ εἶδους συμβαίνει—καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα εἶνε κάπως ἐνδιαφέρον,—αἱ «Ἀλυσίδες» φαίνονται ἀντιγραμμέναι ἐκ τοῦ πραγματικοῦ, γνήσιοι δηλαδὴ ἑλληνικὸν ἔργον, μὲ ἀφθονοὺς μάλιστα καὶ ζωηρὸν χρῶμα. Εἶνε ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἡ ὅποια ζῇ καὶ ὑπάρχει διὰ τῆς προστασίας τοῦ βουλευτοῦ· εἶνε ὁ ἠλίθιος καὶ ὀκνηρὸς υἱὸς τῆς οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ βουλευτοῦ πρόκειται νὰ διορισθῇ ἀργόμισθος· καὶ εἶνε ἀκόμη ἓνας νέος

πολιτευόμενος, ἄνθρωπος νέων ἰδεῶν, ὁ ὁποῖος ἀποφασίζει νὰ κτυπήσῃ τὴν πολυθρόνητον συναλλαγὴν καὶ νὰ δημοσιεύσῃ πρόγραμμα εὐκρινείας καὶ ἀληθείας: «Μὲ τὴν ἀλήθειαν, γιὰ τὴν ἀλήθειαν!»

Καὶ ὅμως τὸ δράμα, τοῦ ὁποῖου τόσον γνήσια φαίνεται ἡ ἔμπνευσις, εἶνε ἀπλοῦστατα μίμησις ξένης. Ζητήματα ἀπασχολοῦντα τοὺς ἀνθρώπους ἄλλων κοινωνιῶν, πολὺ διαφορετικῶν, ἐμφανίζονται τρέπον τινὰ μετῆμψισμένα. Καὶ ἐνῶ οἱ ἥρωες τῶν «Ἀλυσίδων»—ὅπως καὶ τῶν ἀναλόγων ἔργων τῆς νέας μᾶς φιλολογίας—ἔχουν ἀξιώσεις Ρωμαίων, καὶ διατηροῦν μερικὰ ἀπατηλὰ προσχήματα, κατὰ βάθος εἶνε βάρβαροι ἄνθρωποι ἀντιγεγραμμένοι π. χ. ἀπὸ τὸ θέατρον τοῦ Ἴψεν. Δηλαδὴ, κυρίως εἰπεῖν, κατὰ βάθος δὲν εἶνε τίποτε. Ὁ ἥρωες, ὁ ὁποῖος θὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν σκηνὴν μ' ἐξωτερικὸν καὶ γλῶσσαν ρωμαίου—μαλλιαρὴν μάλιστα—καὶ μὲ ψυχὴν ἑξαφνα νορθηγοῦ intellectual, ἱατροῦ ἢ καθηγητοῦ, δὲν εἶνε πλέον ἄνθρωπος ἀλλ' ἀνδρείκελλον. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι μὲ ἀνδρείκελλον δὲν γίνονται δράματα ἀληθινὰ. Ἄλλ' ἡ ἀνάλυσις τῶν περιεργῶν αὐτῶν ὄντων, ἡ ὅποια ἐξηγεῖ καὶ τὴν πλήρη ἀδυναμίαν των εἰς τὸ νὰ μᾶς συγκινήσουν, εἶνε ὅπως λέγω. Εἰς τὰς «Ἀλυσίδας» π. χ. ὑπάρχει ἓνα κορίτσι, τὸ ὁποῖον λα-

*) Κοίταξε φύλλον 281 καὶ 282.

τες τυραννοῦνε καὶ ξεμεταλλεύουσι τὸ λαόν, ἅμα δὲ θένε νὰ δεχτοῦνε στὴν τάξην τους τὸ δυνατό καὶ ἄξιο πού βγαίνει ἀπὸ τίς κατώτερες τάξεις πάνε ἐναντία στὸ δικὸ τους συμφέρον· γιατί ἐμποδίζουν τὸν ὀργανισμό τῆς κοινωνίας ν' ἀκολουθήσῃ τὸ φυσικὸ νόμο πού θέλει ὁ δυνατότερος νὰ παραφεντέψῃ, καὶ ἀδυνατίζουσι αὐτὴ τὴν κοινωνία πού τους βαστά. Σάν ὅμως οἱ ἀδύνατοι μὲ τὸν ὄγκο τους νικῆσουνε τοὺς λιγώτερους δυνατοὺς καὶ πάρουνε τὴν ἐξουσία στὰ χέρια τους, τότε ἡ κοινωνία χάνει τὴν τάξην πού ἔχει τ' ἀναγκαῖα φυσικὰ χαρίσματα γιὰ νὰ κυβερνηθῇ καὶ σηκώνει στὴ θέση τῆς ἄλλῃ κατώτερη τάξην, δηλαδὴ τοὺς πῖο δυνατοὺς μέσα ἀπὸ τοὺς ἀδύνατους. Ἐδῶ οἱ ἀδύνατοι πάνε ἐναντία στὸ φυσικὸ νόμο πού ἀναφέρουμε παραπάνω, καὶ ἀδυνατίζοντας τὴν κοινωνία πολεμοῦνε τὸ δικὸ τους συμφέρον.

Ἡ Ἑγγλέζικη ἀριστοκρατία κατάλαβε καλὴ τερα ἀπὸ κάθε ἄλλῃ Ἑβρωπαϊκῇ ἀριστοκρατίᾳ τὸ συμφέρον της καὶ τὰ χρέη καθὲς κυβερνήσεως τῆς ἐκείνης κοινωνίας. Σ' αὐτὴ χρωστᾷ ὁ Ἑγγλέζικος λαὸς πολλές ἀπὸ τίς πῖο ζηλευτέες του λευτεριές. Αὐτοὶ βοηθήσανε καὶ βοηθοῦνε σημαντικὰ τὴν οἰκονομικὴ προκοπὴ τοῦ λαοῦ στὸν τόπο μέσα, καὶ μὲ τὴν στοχαστικὴ ἀποικιακὴ τους πολιτικὴν σπρώξανε τὴν ἐνεργητικότητά τοῦ Ἑγγλέζου σὲ ξένες χώρες καὶ πασιάνε νὰ ξαπλώσουν ἐκεῖ τὴν προστασία καὶ τὴν ἀσφάλεια τίς τόσο ἀναγκαῖες γιὰ κάθε τίμια δουλειά. Προσπαθώντας νὰ κυβερνήσουνε τὸν τόπο τους καλὰ ἔγιναν οἱ πρῶτοι κυβερνητὰδες ξένωνε λαῶνε τῆς ἐποχῆς μας καὶ ὅλα τὰ κράτη προσπαθοῦνε σήμερα νὰ τοὺς μοιάξουνε. Ὁ ἔγωισμός τῆς τάξῆς τους δὲν ἐμπόδισε νὰ τοὺς δεχτοῦνε στὸ διαλεχτό τους κύκλο ἀπὸ τίς κατώτερες τάξεις ὅσους δεῖξανε πὼς ἔχουνε τίς ἀναγκαῖες ἀρετὲς τοῦ κυβερνήτη. Τὸ σημερινὸ της μεγαλεῖο ἡ Ἀγγλία τὸ χριστὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν ἀριστοκρατία της πού ἔχοντας τέτοιαν ἀψήλη ἀντίληψη τοῦ συμφέρου τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ δικοῦ της, κυβέρνησε τὸν τόπο μὲ βαθιστόχαστη ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ πού ποτὲ κατώτερη τάξην μὲ στενώτερη ἀντίληψη δὲν μπορούσε νὰ σοφιστῇ.

Τώρα πού ξεδιαλύσαμε κάπως τίς ποῖο σπουδαίες μορφές τοῦ ἔγωισμοῦ καὶ φτάσαμε σὲ μερικὰ συμπεράσματα γιὰ τὸν ἔγωισμό τῆς τάξῆς πού σκετίζεται περισσότερο μὲ τίς σημερινές συζητήσεις γιὰ τὰ κοινωνικὰ μας — μπορούμε νὰ ὀρίσουμε τί εἶναι κακὸς ἔγωισμός.

Κακὸς ἔγωισμός εἶναι ὁ ὑπερβολικὸς ἔγωισμός ὅταν πάη ἐναντίον τοῦ νόμου τῆς φύσεως πού θέλει τὸ δυνατότερο πάντα νικητῇ.

Γράφοντας αὐτὰ σήμερα ὁ σκοπός μου δὲν εἶναι νὰ πῶ πὼς δὲ συμφωνῶ μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο, οὔτε νὰ διαφεντέψω τὴν ἀλήθειαν γιὰ τὸ χατῆρ τῆς κλήσεως. Αὐτὸ θὰ τὸ θεωροῦσα χαμένο καιρὸ καὶ θὰ παρατοῦσα χαρτίαν καὶ μελάνιν. Ἄν ζοδεύω ἐνεργητικότητά καὶ καιρὸ σὲ γραφίματα εἶναι γιατί θέλω

νὰ βγάλω μερικὰ συμπεράσματα γιὰ τὴ σημερινὴν Ρωμισοσύνη· μ' ἄλλα λόγια μὲ σπρώχνει καὶ μένα ὁ ἔθνος ἔγωισμός πού ἔχω μέσα μου.

Σὰ χρέος τὸ βλέπω καὶ αὐτό. Χρέος σὲ κείνους πού σηκώσανε σήμερα τὴ φωνὴν γιὰ νὰ μᾶς δεῖξουνε τὸ δρόμο τῆς ζωῆς καὶ τὰ δίκια τοῦ δυνατότερου. Μπορεῖ νὰ πάρουνε καρδιὰ ξέροντας πὼς καὶ ἄλλοι συμφωνοῦνε μαζί τους. Κι ἂν ἡ τορινὴ συζήτησι γιὰ τὰ κοινωνικὰ μας βοηθήσῃ γιὰ νὰ ἔρθῃ ποῖο γλήγορα ἀλλαγὴ στὴ σημερινὴ ὀργάνωσι τῆς Ρωμισοσύνης καὶ μᾶς σπρώξῃ στὴν ἔθνη ἀναγέννησι πού ποθοῦμε ὅλοι, μπορεῖ κάθε φωνὴ πού ἀκούγεται σήμερα νὰ ἔχῃ κάπιο ἀντίλαλο σὲ μελλούμενη πράξι.

Ἄς κοιτάξουμε ὅμως τὴν Ρωμισοσύνη ἀφίνοντας κάθε πατριωτικὴ ψυχοπονία, σάν κριτάδες, σάν ξένοι.

Ἡ Ρωμισοσύνη εἶναι ἔθνος πού γιὰ αἰῶνες τώρα δὲν ἔζησε τὴ φυσικὴν του ζωὴν γιατί δὲν εἶτανε λεύτερο νὰ τὴν ζήσῃ. Ἡ πρώτη ἀνάγκη τῆς Ρωμισοσύνης εἶναι νὰ ξεσκλαβώτῃ τίς χώρες ὅπου βρίσκεται σήμερα συμπυκνωμένο τὸ ἔθνος, καὶ ἡ ἀνάγκη αὐτὴ βαραίνει τὸ ἴδιον στὴν σκλαβωμένη Ρωμισοσύνη καὶ στὴ λεύτερη τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ πιτύχῃ τὸ λευτέρωμά της ἡ Ρωμισοσύνη πρέπει νὰ πολεμήσῃ τοὺς ὀχτροὺς της, κείνους πού τὴν κυκλῶνουνε καὶ κείνους πού ζοῦνε σιμά της, στὸν τόπο της. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἀπαιτεῖ σύμπραξιν ὅλων τῶν Ρωμιῶν, δηλαδὴ ἑσκαλοθητικὴ καὶ συστηματικὴ θυσία τοῦ ἀτομικοῦ συμφέρου γιὰ τὸ ἔθνη καλόν.

Ὅστε βλέπουμε ἐδῶ μὴ ἀνάγκη, τὸ ξεσκλαβωμὸν, πού χρειάζεται ἔθνη ἔγωισμὸν καὶ πόλεμον.

Τὴν ἀνάγκη τῆς λευτερίας τὴν ἔνωωσε ὁ Ρωμιός καὶ τὴ βλέπει μπροστά του σάν ἕνα μεγάλο ἔθνη ἰδανικό. Τὴν ἑσκαλοθητικὴν σύμπραξιν ὅμως καὶ τὴ θυσίαν γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ ἀκόμα νὰ τὴν καταλάβῃ.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ψεγάδια τοῦ Ρωμιῦ εἶναι ὁ ὑπερβολικὸς ἀτομικὸς ἔγωισμός πού στὴν καθημερινὴν ζωὴν πνίγει καὶ αὐτόνα τὸν ἔθνη ἔγωισμὸν. Ἀποτελέσματα· ρουσοφίτι, δημοκρατία. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος θυσία τοῦ κοινοῦ συμφέρου στὸ ἰδιωτικό, ἀπὸ τ' ἄλλο τυρηνία τοῦ ἀδύνατου λαοῦ στοὺς λίγους καὶ σκόρπιους δυνατοὺς.

Δυνατοὶ βέβαια βρίσκονται μέσα στὴν Ρωμισοσύνη· δὲν εἶναι ὅμως τάξην, δὲν ἔχουνε κοινὰ συμφέροντα πού νὰ τοὺς κάνουνε νὰ σμιξοῦνε σὲ μὴ ὀργανικὴ ὁμάδα μὲ ἰδιαίτερον ἔγωισμὸν. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσανε νὰ πιάσουνε τὴν θέσιν πού τοὺς πρέπει· στὴν κοινωνίαν, δὲ γινήκανε ἡ κυβερνήτρια τάξην.

Γιὰ νὰ νικήσῃ στὸν ἀγῶνα ἕνας λαός, καθὼς καὶ ἕνας στρατός, χρειάζεται καλοὺς ἀρχηγούς. Κι ὅσο καλλήτερος ἀρχηγός ἔχει ἕν ἔθνος τόσο πῖο ψηλὰ στίκεται στὴν σκάλα τῶν ἔθνων. Αὐτὴ ἡ ἔλλειψις ἀρχηγῶνε στάθηκε τὸ μεγαλύτερον κακὸ τῆς σημερινῆς Ρωμισοσύνης.

Γι' αὐτὸ στὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ Ρωμιὸι μπο-

ροῦνε νὰ τοιμαστοῦν ἀνεμπόδιστοι γιὰ ν' ἀληθίψουνε τὸ μεγάλο ἔθνη ἰδανικό, δὲ βλέπουμε καμιά συστηματικὴ πολιτικὴ, οὔτε ἐσωτερικὴ οὔτε ἐξωτερικὴ. Δὲ φάνηκε, δηλαδὴ ἀπὸ μέρος τῶν κυβερνητῶν καμιά ἑσκαλοθητικὴ καὶ ἐπίμονη διοργάνωσι τῆς ἐργασίας οὔτε τῆς δυνάμεως πού θὰ προστατέψῃ τὴν ἐργασία ἀπὸ ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ὀχτροὺς· καὶ ἀκόμα λιγώτερον φανερώνεται κανένα πρόγραμμα πολιτικῆς μὲ σκοπὸ νὰ προστατέψῃ τὰ συμφέροντα καὶ νὰ τοιμάσῃ τὸ λευτέρωμα τῆς σκλαβίας Ρωμισοσύνης. Ἄν κανένας ἢ δυὸ ἀπὸ τοὺς διαλεχτοὺς πολιτικοὺς μας εἶχανε μὴ τέτλια ἀντίληψιν πάλι τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας τους εἶτανε πολὺ φτωχὰ γιατί βρεθήκανε μόνοι καὶ, σὰ φύγανε αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, σταμάτησε καὶ τὸ ἔργο τους. Τοὺς περισσότερους πολιτικοὺς μας μόνον ἀτομικὸς ἔγωισμός ἀπὸ μέρος τους καὶ ἀπὸ μέρος κείνωνε πού τοὺς ὑποστηρίζουνε — τοὺς σπρώχνει στὴν ἀρχὴ καὶ τοὺς κάνει ὄχι μόνον ἀναξίους καὶ ἀχρηστοὺς μὰ καὶ βλαβεροὺς στὸ ἔθνος. Αὐτὸ μᾶς ἐξηγεῖ γιατί τὰ κόμματα στὴν Ἑλλάδα δὲ βασίζονται σὲ καμιά ἔθνη ἰδέαν, σὲ κανένα πολιτικὸν πρόγραμμα, παρὰ βαστιοῦνται ἀπὸ ἀτομικὴς συμπάθειες καὶ ἀτομικὰ συμφέροντα.

Ἡ ἔλλειψις ἄξιων ἀρχηγῶν ἔγινε αἰτία πού παραγνωρίστηκε στὴν Ἑλλάδα τόσες ζωντανές Ρωμαϊκές παραδόσεις· δημογεροντίες, γλώσσα, καὶ κάθε ἱστορικὴ κληρονομία τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας πού μόνον μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴ σημερινὴν Ρωμισοσύνη δίνοντάς της τὸν ἕνα, τὸ μόνον ἔθνη ἔγωισμὸν. Ἄνθρωποι μικροὶ καὶ μέτριοι, δίχως ἀψήλη ἀντίληψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνου, ἀνίκανοι νὰ καταλάβουνε τὴν ψυχολογίαν ἑνὸς λαοῦ, οἱ κυβερνητὰδες μας ἀντιγράψανε, τυφλά, συντάγματα καὶ νομοθεσίας τῆς Δύσεως. Ἡ κληρονομικὴ ζούλια καὶ κατὰ φρόνιαν τοῦ Δυτικοῦ γιὰ τὴν δοξὰ τῆς Ἀυτοκρατορίας μας τοὺς παράσχε καὶ ἀρνηθήκανε τὸ Βυζάντιον γιὰ νὰ ὀχυρωθοῦνε μονάχα στὴν πῖο τιμημένην παράδοσι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Μὰ μήπως καὶ στὴν σκλαβωμένη Ρωμισοσύνη ὁ ἀχαλίνωτος ἀτομικὸς ἔγωισμός τοῦ Ρωμιῦ δὲ στάθηκε τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον στὴν προκοπὴ τοῦ ἔθνου;

Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ ριξοῦμε μὴ ματιὰ στ' ἀτέλειωτα σκάνταλα σὲ κοινότητες καὶ ἐκκλησίας. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ ρωτήσομε ὅσους θελήσανε νὰ δουλέψουνε τίμια στὰ ἔθνη μας ἢ βρίσκονται Ρωμιοὶ πού, εἴτε γιὰ λόγους ἀτομικῆς ἔχτρας εἴτε ἀπὸ ἄλλο ἀτομικὸν συμφέρον, εἶναι πρόθυμοι νὰ πάνε ἐναντίον τοῦ κοινοῦ καλοῦ καὶ νὰ συμπράξουνε μὲ τοὺς ὀχτροὺς τοῦ ἔθνου μας. Ὅποιος πῆγε στὴν Πόλιν καὶ θέλησε νὰ κοιτάξῃ, ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ διαβάσῃ θὰ εἶδε πὼς ἡ Ρωμαϊκὴ δημοκρατία εἶναι χειρότερη ἐκεῖ παρὰ στὴν Ἀθήναν, καὶ πὼς οἱ ὀχτροὶ μας τὸ καταλάβαν αὐτὸ καλλήτερα ἴσως ἀπὸ τοὺς πολίτες.

τρέυει.....τὴν ἀλήθειαν. Ἀστρούλα τὸ λέγουσι καὶ ὁ Στριωτὸς τὴν βεβαιώνει: «Ἐχεῖς μέσα σου, Ἀστρούλα, κάτι ἀπὸ τὴν Ἐδδαν Γκάμπλερ τοῦ Ἴψεν».

Φαντασθῆτε τώρα ἂν ἤμπορῇ νὰ ὑπάρξῃ ρωμηοπούλα πού νὰ ἔχῃ μέσα της κάτι ἀπὸ τὴν Ἐδδαν Γκάμπλερ (18). Ἀλλὰ φαντασθῆτε, καὶ ἐπὶ τῆ ὑποθέσει· ἀκόμη ὅτι ὑπάρχει· ἐξαιρετικῶς καὶ οὕτως εἰπεῖν τεχνητῶς, ἕνα τέτοιο κορίτσι, ἂν εἶνε δυνατόν νὰ μᾶς συγκινήσῃ!.....Δυστυχῶς καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα τῶν «Ἀλυσίδων» ἔχουνε μέσα τους κάτι ἀπὸ τὴν Ἐδδαν Γκάμπλερ, τὸ ὅποιον διὰ τῆς βίας τους τὸ ἔβαλεν ὁ συγγραφεὺς. Καὶ δι' αὐτὸ κάμνουν καὶ λέγουσι ἀφάνταστα, καὶ δι' αὐτὸ σηκώνουν ἑξάφνα εἰς τὴν σκηνὴν ἕνα μεγάλο καὶ φοβερὸ ζήτημα συνειδήσεως, ἐπάνω εἰς τὸ ὅποιον βασίζεται ὁλόκληρον τὸ δράμα!

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς εἶνε ὁ σκόπελος, ὅπου ναυαγοῦν ὅλα αὐτὰ αἰ ἐξέπαινοι ἀλλὰ παιδαριώδεις ἀπόπειραι. Οἱ Ρωμηὸι δὲν ἤξεύρουσι ἀκόμη τί θὰ πῆ ζήτημα συνειδήσεως. Ἡ κοινωνία μας δὲν εἶνε ἀκό-

μη προετοιμασμένη διὰ νὰ ἐνδιαφερθῇ καὶ νὰ συγκινήθῃ ἀπὸ δράμα πλεκόμενον γύρω εἰς τέτοια ζήτηματα. Διὰ τοῦτο αὐτὰ τὰ ἔργα, καὶ ἀληθινότερα καὶ τεχνικότερα καὶ ὀπωδῆστοτε γνησιότερα ἀπὸ τὰς «Ἀλυσίδας» ἔταν εἶνε, μᾶς ἀφίνουν ψυχροὺς καὶ ἀσυγκινήτους, ἔταν δὲν μᾶς κάμνουν νὰ λιγανώμεθα ἀπὸ τὰ γέλοια διὰ τὴν βλακειάν τῶν ἡρώων των. Ὁ θαυμασμός τοῦ συγχρόνου ξένου θεάτρου, καὶ πρὸ πάντων τοῦ βορείου, εἰς τὸ ὅποιον βασιλεύει ἡ πλέον λεπτεπίλετος καὶ μυιάνγγικτος ἀνθρωπίνη συνειδήσις, ἔκαμε τοὺς νέους συγγραφεῖς μας, ὅσους τοῦλάχιστον δὲν ἔχουν μεγάλην πρωτοτυπίαν, νὰ γράψουν μιμητικὰ ἔργα, ἐξωτερικῶς μόνον ἑλληνικά, καὶ νὰ ποτύχουν οἰκτρῶς. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ βλέπουν τὴν κοινωνίαν μᾶς μὲ δαυτικὰ μάτια—ἄς εἶνε καὶ δαυτικά, —(19) καὶ λησμονοῦν ὅτι ἐδῶ δὲν ἤμπορεῖ ἀκόμη νὰ ὑπάρξῃ, καὶ νὰ σταθῇ, καὶ νὰ συγκινήσῃ, καὶ νὰ διδάξῃ, καὶ νὰ ζωγραφίσῃ, καὶ νὰ ἀναπαράστῃ καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ, εἰμὴ μόνον τὸ δράμα τοῦ πάθους καὶ τοῦ αἰσθηματος (20).

Τὰ δράματα τῆς λεπτῆς συνειδήσεως, τὰ ὅποια εἶνε κυρίως διανοητικὰ δράματα, δι' ἡμᾶς εἶνε ἀκόμη ξένα, καὶ θὰ εἶνε διὰ πολλὸν καιρὸν, καὶ ἴσως αἰώνιως.....Ἡ συνειδήσις τοῦ Ρωμηῦ καὶ ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ὡς μέλους τῆς πολιτείας, εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸν κατώτερον βαθμὸν ἀναπτύξεως.

Ὁ Στριωτὸς αὐτὸς τοῦ κ. Ταγκοπούλου, ὁ Ρωμηὸς ὁ ὅποιος ἔχει τὴν συνειδήσιν τόσο πολὺ ἀνεπτυγμένην, ὥστε νὰ μὴν ἀποφασίξῃ εἰμὴ μετὰ μακρᾶν καὶ περιπετειῶδη πάλην νὰ παλαίψῃ μίαν ἐπικίνδυνον περικοπὴν τοῦ ἐκλογικοῦ λόγου, εἶνε ἀπλοῦστα ψεύτικος. Διὰ τοῦτο δὲν συνεκίνησε κανένα ἢ δὴθεν δραματικὴν του περιπέτειαν, καὶ ἔταν ἐπανελάνθην ἐπιμόνως, ὡς ὁ «Ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ», ὅτι θὰ πολεμήσῃ «μὲ τὴν ἀλήθειαν γιὰ τὴν ἀλήθειαν», σὲ ἀκρατὰ δυσανασχετοῦντες ἀπεκρίνοντο:

— Ὁχ ἀδερφέ, ἀλήθεια καὶ ἀπ' ἀλήθεια!....

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

18) Ἐγὼ εὐτύχησα νὰ γνωρίσω Ρωμηοπούλες (μὰ δυὸ ἢ πολλές ἀδιάφοροι) ποῦχουν ὄχι κάτι μὰ πολλὴ παραπολιτὴ ἀπὸ τὴν Ἐντα Γκάμπλερ οὕτω ψυχρὴν. Τὶ φταῖω ἂν ὁ φίλος Γρηγόριος δὲν εὐτύχησε νὰ γνωρίσῃ τέτοιες;

19) Καλαμπούρι! Δαυτικὸ καὶ αὐτῆ γιὰ τὴν πρωτογράψιν ὁ Μπάμπης Ἄντωνος στὰ 1875.

20) Θυμᾶμαι τὸ ἀθάνατον ἔργομα·

Μετ' ἐστὸν βασιῶν τοῦ λάκκου αὐτοῦ τὰ σκοτεινὰ κατώγια

μῆτις ὁ βαθὺς Σενόπουλος καὶ τὰ βαθιὰ του λόγια. Τὸ κάτω κάτω ὁ φίλος κ. Σενόπουλος δὲν εἶναι Κριτικός· εἶναι Ζακυνθιανός, ὅπως ἔγραψε κάποιος ἄλλοτε σὲ «Νουμᾶ».

Ἡ ἀνικανότητα τῶν ἀρχηγῶν τῆς σκλαβωμένης Ρωμοσύνης—τοῦ κλήρου— γίνεται κάθε μέρα πρὸ θεοφάνερη ὅσο γεννιοῦνται ἔθνη ζητήματα πρὸς τὴν ἀξιοσύνη καὶ δύναμη γιὰ νὰ λυθοῦν. Καὶ πῶς μποροῦσε νὰ εἶναι ἀλλιότιμα; Μὲ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις, οἱ ἄνθρωποι πρὸς διοικοῦν τὸ ἔθνος βγήκανε ἀπὸ τὰ ταπεινώτερα στρώματα τῆς κοινωνίας καὶ γιὰ ν' ἀντιζηρῶσαν κάπως τὶς φυσικὰ ἀρετὲς πρὸς τοὺς λείποντες δὲν ἔχοντες κἄν τὴν ἀναγκαίαν ἀνατροφὴν. Οἱ περισσότεροὶ ἀκολουθοῦν τὰ ἰδιωτικὰ τοὺς συμφέροντα μὰ καὶ ἀπ' ὅσους θελήσανε νὰ δουλέψουνε γιὰ τὸ ἔθνη καλὸ λίγο ἔχοντες τὴν δύναμη καὶ τὴν ἀξιοσύνη πρὸς τοὺς χρειάζεται. Ὅποιος ζήτησε μερικὰ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔθνη ζητήματα καθὼς τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἀναρχία τῆς Κύπρου, τὸ φέρισμο τῆς ἀρχῆς μας στὸ ζήτημα τοῦ Μητροπολίτη τῆς Δράμας, τὴ σημερινὴ κατάστασι τοῦ Ἁγίου Τάφου θὰ δῆ πῶς αὐτὰ δὲν εἶναι ὑπερβολές.

Πολλοὶ δὲ θὰ παραδεχτοῦν βέβαια πῶς ὁ ἔθνος μὲς εἶναι σκεδῶν ὀλίγη ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ Ρωμοῦ. Γι' αὐτοὺς θ' ἀναφέρω μερικὰ φαινόμενα τῆς ἔθνης αὐτῆς ἀρρώστιας. Οἱ Ρωμοὶ χάνουνε κάθε μέρα τὴν οικονομικὴ θέσι πρὸς βασιτοῦσαν στὴν Τουρκία, καὶ πάντες νὰ γίνονται ἐκεῖ δούλοι τοῦ Ἑβραίου. Σ' αὐτὸ δὲ φαίνεται τόσο τὰ κανόνια, ἢ διπλωματικά, τὸ χρῆμα καὶ ἡ ἐπιχειρηματικότητα τοῦ ξένου· αὐτὰ ὅλα τὰ ἔχει ὁ Ἑβραῖος καὶ τὰ μεταχειρίζεται καὶ κάνει καλὰ. Φαίνεται πολὺ περισσότερο οἱ Ρωμοὶ οἱ ἴδιοι πρὸς δὲν καταλάβαινε πῶς με συμπραξίαν καὶ ἀλληλοβοήθειαν θ' ἀποχοῦσαν ὑπερβολικὴν δύναμιν στὴν Ἀνατολή, καὶ ἀντὶ νὰ στήσουνε μπροστὰ τὸν ξένο τ' ἀπάρτο τῆς τοῦ ἔθνης τοὺς ἐγωισμοὺς, τότε δουλεύουνε, τότε βοηθοῦνε μόνοι τοὺς νὰ πτύχῃ τὴν οικονομικὴ κατάρτησι τοῦ τόπου τοῦ. Ἄλλο φαινόμενο. Ἡ ἀπαίσια ξενομηνία πρὸς δὲν περιορίζεται στὴν τιμία καὶ δικαιολογημένη προσπάθεια νὰ διαλέξῃ κανεὶς ὅ,τι καλὸ καὶ ὠφέλιμο βρῆσθαι στὸν Ἑβραῖο καὶ νὰ τὸ κάμῃ δικό του, παρὰ καταντᾷ γελοῖο μαϊμούδισμα καὶ φτάνει στὸ κέρφωμα τῆς μὲ μερικὸς Ρωμοὺς πρὸς θένε νὰ περᾶσανε γιὰ ξένου. Στὴν ἴδια κατηγορίαν θὰ βάλουμε τοὺς Ρωμοὺς πρὸς ζήσανε στὰ ξένα καὶ ἀποξενωθήκανε. Ἄν αὐτοὶ ὅλοι καταλάβαιναν καλὰ τὸν Ἑβραῖο θὰ βλέπανε πῶς τὸ μάθημα πρὸς τοὺς δίνει εἶναι νὰ κρατοῦν τὸν ἔθνη ἐγωισμὸ τὸ δικό τους.

Αὐτὰ εἶναι, θαρρῶ, τὰ πρὸ τρανὰ καὶ τὰ πρὸ ἀπαγορευτικὰ συμπτώματα τῆς ἔθνης μας ἀδυναμίας.

Ἡ θέσι τῆς Ρωμοσύνης θὰ εἶταν πολὺ ἀπελπιστικὴ ἂν ὁ ἔθνης ἐγωισμὸς πρὸς εἶναι ὀλίγη ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴ τοῦ Ρωμοῦ δὲν εἶδειτε ὄρες ὥρες πρὸς δὲ χάθηκε ἀπὸ κάθε καρδίαν παρὰ κοιμᾶται μονάχα. Τέτιες ὥρες εἶναι οἱ μεγάλες ἔθνης μας συμφορές. Αὐτὲς ζυπνοῦνε σπασμωδικὰ τὸν ἔθνη

θνησμοῦ μας, πρὸς τοὺς πρὸ ἀδύνατους ζεσπᾶ σ' ἐνθουσιασμοὺς, μὰ σπρώχνει τοὺς δυνατοὺς σὲ γερὰς ἀτομικὲς θυσιᾶς, σὲ ἠρωσμοὺς. Τότε θαμᾶζουμε πρὸς δὲ στέρεψε μέσα στὴν Ρωμοσύνη ἡ φύτρα τῶν ἠρώων. Τότε ἀνοίγουμε τὰ μάτια μας καὶ βλέπουμε πρὸς βρισκόντανε δυνατοὶ παραγωγισμένοι καὶ πνιγμένοι στὴν τόση μετριότητα. Τότε καταλαβαίνουμε πῶς ἀνάγκη ἔχουμε ἀπὸ δυνατοὺς ἀρχηγούς μὲ τὸν ἀληθινὸ ἐγωισμὸ τῆς ἀρχῆς, καὶ τὶ ὑπερβολικὸ κακὸ φέρνουνε ὅλοι οἱ χυδαῖοι μικροεγωισμοὶ πρὸς βυζαίνουνε ὀλοένα τὴν ζωὴ τοῦ ἔθνης.

Νὰ ξέρανε οἱ Τούρκοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρωμοῦναι τί καλὸ μᾶς κάνουνε μὲ τοὺς κατατρεγμοὺς τοὺς θὰ παύανε νὰ μᾶς πολεμοῦν, θὰ μᾶς ἀφίτανε νὰ χαθοῦμε ὀλίγη στὴ σαπίαν τῶν ἀκράτητων ἀτομικῶν ἐγωισμῶν. Γιατὶ αὐτοὶ οἱ χειρότεροι ὄχτροι τῆς Ρωμοσύνης μᾶς δείχνουνε πρὸς βρίσκεται ὁ δρόμος τῆς ἔθνης σωτηρίας καὶ μᾶς γίνονται ἔθνη δασκάλοι.

Γιὰ τὴν μείνη ἡ Ρωμοσύνη ἔθνη μᾶς ἐστὶν ἔθνη γιὰ ν' ἀποχτήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ ζῆσῃ λεύτερη καὶ φυσικὴ ζωὴ πρὸς νὰ ἔχῃ ζωντανὸ ἔθνη ἐγωισμὸ. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη δύναμις πρὸς μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ σὲ λογικὰ ὄρια τὸν ἀτομικὸ ἐγωισμὸ κάθε Ρωμοῦ, πρὸς κατάντησε ἔθνησμο, καὶ νὰ κατορθώσῃ τὴν σύμπραξιν ὅλων τῶν Ρωμοῦναι γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἔθνης. Μόνον δυνατὴ δόσι ἔθνησμο θ' ἀφήσῃ τὸ φυσικὸ νόμο πρὸς θέλει τὴν κυριαρχία τοῦ δυνατώτερου νὰ λειτουργήσῃ στὴν κοινωνίαν μας, καὶ θὰ τῆς δώσῃ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν δύναμιν πρὸς εἶναι. Ἐἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι αὐτὸς ὁ νόμος βασιλεύει γύρω μας καὶ ἂν δὲν τὸν ἀκολουθήσουμε θὰ μᾶς φέρῃ· γιὰ τὸ θ' ἀργήσουμε νὰ πέσομε νικημένοι μπροστὰ σὲ ἄλλους λαοὺς μὲ δυνατώτερον ἔθνη ἐγωισμὸ. Κάθε τι πρὸς μπορεῖ νὰ ζυπνήσῃ σήμερα τὸν ἔθνησμο τοῦ Ρωμοῦ, πρὸς μπορεῖ νὰ μᾶς φανατίσῃ, εἶναι καλὸ γιὰ τὸ ἔθνη. Καὶ εἶναι μάλιστα μεγάλη ἀνάγκη νὰ βρισκῆται ἔθνησμο ἕνα κατὶ πρὸς νὰ κεντᾷ μέσα σὲ κάθε Ρωμαῖτικὴ καρδίαν τὴν κρυφὴ χορδὴ τοῦ ἔθνησμο, ὡς πρὸς νὰ νοιώσουμε ὅλοι πρὸς ἔχουμε κοινὰ χρέη πρὸς τὸ ἔθνη πρὸς ἀπαιτοῦν ἀτομικὲς θυσιᾶς στὴν καθημερινὴν μας ζωὴ.

Τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια οἱ ὄχτροι μᾶς εἶχανε τὴν καλοσύνη νὰ μᾶς δώσουνε πολλὰς τέτιες ευκαιρίας νὰ ζυπνήσουμε. Ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶτανε σκληρὴ. Τὰ ὄνειρα σκορπιστήκανε σὲν καπνὸς καὶ ἡ φοβερὴ πραγματικότητα σταθῆκε γυμνὴ μπροστὰ μᾶς. Ὁ στρατὸς πρὸς πολέμησε στὰ 97 φανερώθηκε πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Ρωμοσύνης. Εἶδαμε ἕνα ἀνθρωπομάζημα χωρὶς διοργάνωσι, δίχως ἀξίους ἀρχηγούς, καὶ πηγαίνε στὸ χαμὸ τοῦ. Ἄξιοι καὶ δυνατοὶ θὰ βρισκόντανε βέβαια στὸν Ἑλληνικὸν στρατὸ πρὸς πολέμησε τότε, μὰ εἶτανε χαμένοι στὴν θάλασσα τῆς γενικῆς ἀνικανότητος.

Καὶ τὸ μεγάλο αὐτὸ μάθημα ἀρχίζει, φαίνεται

νὰ πιάνη. Δὲν περνοῦν ἔθνη χρόνια καὶ βγαίνουε ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς Ρωμοσύνης παιδιὰ δυνατὰ καὶ ἄξια γιὰ νὰ πολεμήσουνε τὸ Βουλγάρικον ἐγωισμὸ στὴν Μακεδονία. Αὐτοὶ εἶναι δυνατοὶ καὶ ἄξιοι γιὰ τὴν πολεμοῦν καὶ διοργανώνουνε. Καὶ τοὺς λέμε ἠρώους γιὰ τὴν θυσίασανε κάθε ἀτομικὸν τοὺς σφέρο, στὸ μεγαλύτερον σφέρο τοῦ ἔθνης.

Μὰ μήπως τὰ ἔθνη μᾶς παθήματα δὲν εἶναι αἰτία νὰ βγοῦνε σήμερα Ρωμοῦναι πρὸς καταλάβαινε πρὸς ἡ τωρινὴν κατάστασι τῆς Ρωμοσύνης θὰ φέρῃ τὸ χαμὸ τῆς, καὶ γυροῦνε καινούργια τάξι. Ἄν οἱ νέοι δημοτικιστὰδες πληθαίνουε τόσο καταπληχτικά, καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς γλωσσικῆς ἀναμόρφωσις ὄρμουνε στὴν πρὸς μεγάλη ἰδέαν τῆς ἔθνης ἀναγέννησις, εἶναι γιὰ τὴν ζυπνήσῃ μέσα τοὺς ὁ ἔθνης ἐγωισμὸς. Πολεμιστὰδες Βουλγαρομάχοι καὶ ἀναμορφωτὲς δημοτικιστὰδες εἶναι ἄδέρφια γιὰ τὴν μὲ αἰτία τοὺς γέννησε.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι φανερό.

Ἡ Ρωμοσύνη χρειάζεται ἀγῶνα· γιὰ τὸν πόλεμον εἶναι ἡ γυμναστικὴ τῶν ἔθνων πρὸς ζυπνᾷ τὸν ἐγωισμὸν τοῦ, πρὸς κἄν τὰ ἔθνη ἄξια νὰ πολεμήσουνε καὶ ξεχωρίζε μέσα τοὺς τὸ δυνατόν ἀπὸ τὸν ἀδύνατον. Τὰ τελευταῖα παθήματα καὶ οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες δείχνουνε πρὸς ἔχει μέσα τῆς ἡ Ρωμοσύνη κάπως στοιχεῖο μὲ δύναμιν καὶ ὑγείαν· τὰ παλληκάρια τῆς Μακεδονίας καὶ τοὺς δημοτικιστὰδες. Πρέπει ὅμως νὰ ζακολουθήσῃ ὁ ἔθνης ἀγῶνας, καὶ ἀκόμα νὰ ζαπλωθῇ σὲ κάθε ρωμαῖτικὸν τόπον γιὰ νὰ πληθαινοῦνε κἄν τοὺς νοιώσανε τὸν ἔθνη ἐγωισμὸν νὰ ζωντανεύῃ μέσα τοὺς.

Αὐτοὶ δὲ θὰ γίνουε κοινωνικὴ τάξι γιὰ τὴν δὲ θὰ ἔχουνε κοινὰ συμφέροντα πρὸς νὰ τοὺς ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ρωμοὺς καὶ δὲν μποροῦν ν' ἀποχτήσουνε ἰδιαιτέρου ἐγωισμὸν τάξης. Θὰ τοὺς ἐνώνῃ μόνον ἡ γερὰς ἔθνης ἐγωισμὸς πρὸς θὰ τοὺς σπρώχνῃ σὲ σύμπραξιν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἔθνης. Ἡ Ρωμαῖτικὴ κοινωνία δὲν ἔχει σήμερα τάξι γιὰ τὴν δὲν παρουσιάστηκαν ἀκόμα οἱ ὄροι πρὸς θὰ τὴν γέννησανε· καὶ σὰ δύσκολο μὲ φαίνεται νὰ τὴν ἀποχτήσῃ πρὸς νὰ ζακαλωθῇ καὶ νὰ μπορέσῃ νὰ ζῆσῃ τὴν φυσικὴν τῆς ζωὴν.

Ἄν εἶναι νὰ σωθῆμε θὰ μᾶς σώσουνε οἱ Βουλγαρομάχοι καὶ οἱ δημοτικιστὰδες. Οἱ πρῶτοι πολεμώντας τοὺς ξένους ὄχτροὺς μας, ἀνάθοντες τὸν ἔθνησμο τῶν ἄλλων στὴν φωτιὰ τοῦ δικοῦ τοῦ, καὶ φέροντας ἔθνησμο ὄργάνωσι, σ' ὅποιον σκλαβωμένον Ρωμαῖτικὸν χῶμα πατήσουνε. Οἱ δεύτεροι πολεμώντας ἀλύπητα τοὺς ὄχτροὺς πρὸς ἔχει ἡ Ρωμοσύνη στὰ σπλάγχνα τῆς—τὴν ψευτιά, τὴν πρόληψιν, τὸν μικροεγωισμὸν κάθε Ρωμοῦ—καὶ ζυπνόντες τὴν ἀληθινὴν Ρωμαῖτικὴν παράδοσι πρὸς μόνες μποροῦν νὰ συγκρατήσουνε διαδρασμένο τὸ ἔθνη μας. Αὐτοὶ ἔχουνε πρῶτον τοὺς καθῆκο νὰ φροντίσουνε γιὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν. Οἱ γέροι τῶρα πρὸς δὲν ἀλλάζουε

«Ο ΝΟΥΜΑΣ» ἀριθ. 273 (9 του Δεκέβρη 07) σελ.1.

Ὁ Κριτικὸς τοῦ «Νουμά», πρὸς ἴσασε τὴν ὥραν κανεὶς ἀπὸ μᾶς δὲν ξέρει ποῖς εἶναι, δημοσίεψε στὸ φύλλο αὐτὸ μὲ πλάστιγ ἀνάλυσι τοῦ ἔργου. Ὑστερα ἀπὸ μερικὰ γενικὰ πρὸς γράφει γιὰ τὴν κατάστασι τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ θεάτρου μας, καὶ ἀφοῦ δίνει μὲ φωτεινὴν ἀνάλυσι τοῦ ἔργου, συμπεραίνει τὰκόλουθα:

Μεγάλον θεατρικὸν ἔργο, ἀπὸ τὴν τεχνικὴν μεριὰν ἐξεταζόμενον, βέβαια δὲν εἶναι οἱ «Ἀλυσίδες». Ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς πάλι πρὸς δὲ στέκονται στὴν σκηνήν. Ὁ διάλογος φυσικὸς. Μὲ ἀπλή κουθέντα πρὸς πλέκει δράμα. Τὰ πρόσωπα χαρακτηρισμένα ἀρκετὰ βαθειά, μὲ τὴν ψυχολογίαν τοὺς ζυγισμένην στὰ λόγια τοὺς. Μὰ σὲ κάμποσα μέρη νοιώθει ὁ θεατῆς πρὸς ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα στὰθηκε μεγάλῃ, γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ τὰ πρόσωπα ὅπως τοῦ χρειάζονταν στὸν διάλογον, γιὰ τὸ ἀκοπο ζετούλιγμα τῆς ὑπόθεσις.

Γιὰ νὰ γίνῃ ὁ διάλογος τῆς πρώτης πράξις μετὰξὺ Ἀστρούλας καὶ Στρωτοῦ, ἔπρεπε νὰ λείπῃ ἡ Στρατίδαινα. Στέλνεται λοιπὸν αὐτὴ ἀπὸ τὸ συγγραφέα σὲ μὲ γειτόνισσάν τῆς πρὸς εἶναι τάχα ἀρρωστη.

Ἐτσι ὁμως πρὸς φεύγει, δὲ φεύγει φυσικὰ (21). Φαίνεται πρὸς φεύγει ἐπίτηδες. Ἐνῶ ὁ Στρατίδης πρὸς φεύγει ὕστερα ἀπὸ τὸν καυγᾶ μὲ τὴν γυναῖκα τοῦ—πρὸς ἡ καυγᾶς ἴσα ἴσα αὐτὸς χρησιμεύει καὶ γιὰ τὸ πλέξιμον τοῦ δράματος—φεύγει πολὺ φυσικὰ, χωρὶς νὰ χτυπᾷ στὸ τεχνικὸν μέρος.

Στὴν τρίτην πράξιν πάλι, ὅταν ἐρχεται ὁ Στρωτὸς στὸ σπῆν τοῦ Στρατίδῃ ἀπὸ ἀνάγκη γιὰ τὸ ζετούλιγμα τῆς ὑπόθεσις, πρέπει νὰ γίνῃ ἐκεῖνος ὁ χαρακτηριστικώστατος καὶ ὠραιὸς διάλογος μετὰξὺ Ἀστρούλας καὶ Στρωτοῦ. Στέλνει λοιπὸν ὁ συγγραφέας

21) Ἐγὼ δὲν τὰ βρισκῶ αὐτὰ καθόλου ἀφύσικα. Τὰ πρόσωπα δὲν μποροῦν νὰ μένουε ἐξωθεν σὲ βράχοι στὴν σκηνήν· πρέπει νὰ κουνιοῦνται καὶ νὰ μωνοβογαίνουε. Τῶρα, ἂν τύχει ἕνας ἐρχομὸς τοῦ ἡ ἕνας φευγισμὸς τοῦ νὰ βοηθῆται τὴν οικονομίαν τοῦ δράματος, ἴσως τὸ καλύτερον. Ἐγὼ θαρρῶ πρὸς ἡ Στρατίδαινα πολὺ φυσικὰ φεύγει καὶ ἐπιμένει σ' αὐτό. Τὰ ἴδια ἔχω νὰ παρατηρήσω καὶ στὰ παρακάτω τοῦ Κριτικῶν. Ὁ Πέτρος Βασιλικὸς μὲ γράφει: «.....τὰ μικροσφάλματα πρὸς βρίσκαι σὲς Ἀλυσίδες ὁ Κριτικὸς τοῦ Νουμά μποροῦσαν νὰ διορθωθοῦν ἀπὸ τὸ σκηνοθέτην ἔτσι γίνεαι ὁ (δηλ. στὸ Βερολίνο). Ἀπορῶ πρὸς ὁ Οικονόμου τὸ παραλείπει. Μὰ ὁ Οικονόμου συμφωνεὶ μὲ μὲ πρὸς δὲν εἶναι σφάλματα. Ἄν ἔβλεπε γιὰ σφάλματα, φυσικὰ θὰν τὰ διορθῶναι στὴν παράδοσι».

τὸ ἀντρόγενο τῶν Στρατίδῃων στὸ τραπέζιν τοὺς γιὰ νὰ φᾶνε, δικαιολογώντας πρὸς ἡ Ἀστρούλα σὲ τέτιαν ψυχολογικὴν στιγμὴν πρὸς βρίσκαι δὲν ἔχει ὄρεξι γιὰ φαί. Μὰ φαίνεται πρὸς ἡ δικαιολογία αὐτὴ εἶναι ἐπίτηδες βλαμμένη. Γιατὶ μποροῦσε ἀξιολόγησ ὁ Στρωτὸς, μὲ ὅση οἰκειότητα καὶ ἂν εἶχε στὸ σπῆν τοῦ Στρατίδῃ, νὰ μὴ πῆγαινε νὰ κάμῃ τὴν πρώτην του μετὰ τὴν ἐκλογὴν βίβλιαν τὴν γνωστὴν ὥραν τοῦ φαγῆ. Καὶ ἀκόμα στὸ τέλος τοῦ ἔργου, γιὰ νὰ μείνουε μονάχης ἡ Ρωξάνη καὶ ἡ Ἀστρούλα, στέλνουνται οἱ ἄνδρες σὲ πλαγινὴν κάμαρον νὰ συσκεψοῦν γιὰ μὲ σπουδαία ὑπόθεσι, καὶ ἡ γιὰ Στρατίδαινα γιὰ νὰ ψῆσῃ καφέ.

Ὁ Στρωτὸς σὲ μερικὰ μέρη—καθὼς π. χ. στὴν πράξιν πρὸς τοῦ λέει ἡ Ἀστρούλα γιὰ τὴν δημοσίαν θέσι τοῦ ἀδερφοῦ τῆς—δὲ μιλεῖ. Διδάσκει, καὶ κιντῶνεύει μάλιστα νὰ πῆσῃ καὶ σὲ ρητορεία. Δὲ λέμε πρὸς ὁ δραματικὸς συγγραφέας δὲν πρέπει νὰ βλέπῃ σὲ σκοπὸν κάποιαν διδαχῆς. Μὰ νομίζουμε πρὸς ἡ διδακαλίαν πρέπει νὰ ἐρχεται ἀπὸ τὴν δράσιν τοῦ ἔργου, καὶ ἔχει ἀπὸ τὰ λόγια πρὸς λένε τὰ πρόσωπα, γιὰ τὸτε πρὸς τὸ ἔργο καταντᾷ σὰ νὰ τὸ ἐκφωνεῖ κανεὶς ἱεροκήρυκας. Καλύτερα ὁ σκοπὸς τῆς διδαχῆς νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦ δράματος βγαλμένο ἀπὸ

πρέπει όμως οι μελλούμενες γενεές να βγούνε με ύγεια και δύναμη γιατί μ' αυτές θα ζήσει το έθνος.

Σ' αυτό θα βοηθήσουν πολύ κι οι Ρωμιόπουλες. Τις βλέπω να ξυπνούνε — έπως μάλιστα ξυπνήσανε περισσότερο από μας τους Ρωμιούς. Κάτι ωφέλιμες προσπάθειές τους καθώς τή Μελισσοτροφική Έταιρία, τα αδερφάτα για να βοηθήσουν τ' έμοιρα Μακεδονόπουλα και ή βοήθεια που δώσανε στους Ρουμειώτες πρόσφυγες, δίνουνε έλπίδες πως θα δουλέψουνε κι αλλιώς τ' έθνος μας, όχι μόνο στην Αθήνα παρά σ' όλη τή Ρωμιόσυνη.

Ένα σημαντικό ραινόμενο στην έθνική μας ζωή, ή βαστάξη, θα φέρη γερά αποτελέσματα είναι το σπρώξιμο του άθλητισμού. Αυτό πρέπει να το βοηθήσουν όσοι θένε να δουλέψουνε για τήν αναμόρφωση του έθνους γιατί ο άθλητισμός δεν κάνει μονάχα τ' άγερά κορμιά, μορφώνει και το χαρακτήρα καλύτερα από τ' άψυχα βιβλία και τις βαρετές συμβουλές. Ο άθλητισμός θα κάνει το Ρωμιόπουλο να νοιώση και να καταλάβη τή ζωή. Θα του διδάξη τήν αξία τής πρωτοβουλίας μ' και τής σύμπραξης. Θα του μάθη να βλέπη και να έχτιμαζ τόν καλύτερο, τόν δυνατότερό του και ίσως έρθη μιά μέρα που θα ξέρη το Ρωμιόπουλο πως ή πειθρχία στον άνωτερο είναι άρετή.

Μου φαίνεται όμως πως σήμερα ή σπόρος τής αναγέννησης έπεσε στη Ρωμιόσυνη. Όσο και να το κρύβη ή έπίσημη κακορίζικιά, κάτι αρχίζει να συνταραξη τήν έθνική συνείδηση, ένας πόθος για πιο άληθινή, πιο συνοργνωμένη, πιο δυνατή ζωή.

Δούλος Δουλεύτης.

ΖΟΥΓΡΑΦΙΕΣ

13

Μούσα γλυκοσπαράξεις με σάν έρωτας κρυφός. Κι ακόμα ή δέ μου χάρισε το ξωτικό σου χάδι, έτσι σέ βλέπω αγνάτνια μου στο μάκρος και στο φώς, σά μιά κορφή του Παρνασσού σέ φεγγαρίσιο βράδι.

14

Τα μεσημέρια δέχτηκα σ' άράθυμό μου στήθος, και σάν άπν τ' αρούφηξα γλυκόπιτο κρασί, κι ή μ' έρριξαν σέ μέθυσμα και σέ μεγάλο βύθος, τή φλόγα τής αγάπης σου, λέω, μουστειλες Έσού.

15

Πλέριο το φώς το φεγγαριού μ' της ψυχής μου άγνό. Στο παραθύρι σου άβουλος γιατί προσμένο άπόψε;

τ' όμοιο το θεατή. Τα τέτα μέρη όμως—σέ όλα τ' έλληνικά έργα το έλάττωμα αυτό βρίσκεται σέ μεγάλο βαθμό—στις «Αλυσίδες» είναι λίγα, αν και μπορούσε να πη κανείς πως εξαιρετικά για το είδος του έργου ίσως να επιτρέπονται.

Οι άτεχνίες αυτές—και κάποιες άλλες ακόμα μικρότερες—δεν στέκονται ίκανές να κρύψουνε ένα σύνολο άρκετά πιτυχημένο, που ή μεγαλύτερη αίτία του δεν είναι τόσο το άρπαγμα τής μεγάλης Τέχνης, όσο ή προσπάθεια του συγγραφέα ν' ανεβάση στή σκηνή τ' άκπως πλατιά κοινωνικά προβλήματα τής σημερινής ζωής μας. Κάπου ή ίδιος κ. Ταγκόπουλος έχει χαρακτηρίσει το έργο του με άρετή επίγνωση. «Για να πιτύχω το σκοπέ μου, να φέρω στή σκηνή τήν άληθινή Ρωμαϊκή ζωή, δε δίστασα καθόλου να θυσιάσω τήν Τέχνη στην Αλήθεια». Τέτα έχει σταλή, νομίζουμε, ή δραματική έργασία του συγγραφέα των «Αλυσίδων». Οι «Ζωντανό και πεθαμένον» κι ή «Ασπας» είναι άληθινά ή πρόδρομοι μιάς πρωτότυπης δραματικής αντίληψης που χρειάζεται σήμερα το Έθνος. Δέ σημαίνει αν ή δράση σ' έδράματα αυτά μας φαίνεται, άπάνου στή σκηνή, κάπως χλιαρή, ούτε το πως ή θεατής πρέπει να ένταίη τήν προσοχή του για ν' άρπάξη τις ιδέες των διάλογων

Το γέλιο του προσώπου σου ποτέ ή δέ λημονώ, ήλ' ζούλια δρθόσου μέσα μου και τέτοια άγάπη κόψε.

16

Το νύ ρουμάνι τόνιξε σ' ά δολερά φιλιά του το μαύρο κακοςύγγεφο τής ξεμαλλιάρας μπόρας, και τώρα που το ρούφηξε στή σκότεινη άγκαλιά του, γροίκα το κλάμα άπόπτερα τής έρμης βελαώρας.

17

Ροδολαμίζουν τα βουνά κείθε που ή γήλιος βγαίνει, κ' οι λόγγοι παραδίνονται στο φωτοθησαυρό, κι ήλ' πάλε μέσα μου ξυπνάει το μυστικό που κραινει τήν πρώτη τήν πατρίδα μου να πάω να ξαναβρω.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ALBERT THUMB

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ (*)

Πώς ή έλληνική γραφή, θεωρημένη γλωσσική ιστορικά, είναι μορφή νεκρή δεν ξαναποδείχεται με τ' άπιχειρήματα του Χατζιδάκη στο δέφτερό του κεφάλαιο («Η νεοελληνική γραφή δεν είναι νεκρή» σελ. 18 και εξής). Η ανταπόδειξη δεν είναι δύσκολη, μα θέλει τόπο, μήτε τή χρειάζονται θαρρώ οι κάτοχοι τής καθαρέουσας και τής δημοτικής. Ένα πράμα ως τόσο δέ μου το χωράει σταλιά ή νοός μου, το να λένε πως οι κλασικοί τύποι τής γραφής στέκουν τάχα προς τους ντοπιολάλητους τύπους έτσι όπως οι τύποι τής συνηθισμένης γερμανικής προς τους τύπους των ντοπιολαλιών τής Γερμανίας (σελ. 25). Γιατί οι γερμανικοί τύποι συγγενέθουν άδερφικά, ενώ άξαφνα το γραφό πατήρ είναι ή κλασικός μητρικός τύπος, άπ' όπου ή τύπος πατέρας, ή κοινός κάθε ντοπιολαλιάς (**), βλάστησε στο τέλος άκόμα τής κλασικής έποχής ή στην αρχή του μεσαιώνα. Έπειδής τα τέτα του είναι του Χατζιδάκη δίχως άλλο πρόχειρα, πρέπει να συμπεράνω πως δεν είναι σωστά φωτισμένος πως άρχισε ή σημερινή άνωγερμανική.

Κ' ίσα ίσα σ' έτούτο, που δηλαδή ή καθαρέ-

*) Η αρχή του στο παρασμένο φύλλο.

**) Η Τσακωνική μοναχά είναι εξαίρεση: άπό όμως είναι έξω από το θέμα μας.

βουσα δεν παίρνει τους τύπους τους κοινούς ή ριζικούς κάθε ντοπιολαλιάς (πρβ. ή πατέρας), παρά τύπους έποχής οβυσμένης καιρό τώρα (ή πατήρ), βρίσκεται το άκατάλληλο τής έπίσημης γραφής. Ακόμα κι' αν άπό συνήθεια τίποτα άκατάλληλο (σάν τήν καθαρέουσα) κάποτες του κόσμου του φαίνεται φυσικό (πράμα που τονίζει ή Χατζιδάκης σελ. 38), άπότ'όθεν είναι τόσο σημάδι καταλληλοσύνης όσο συντηρητισμού κι' άσαλεψιάς των άθρώπων. Οι κλασικοί (Humanisten) έγραφαν πιο έφκολα λατινικά παρά τή μητρική τους γλώσσα, και στή Δύση κάθε λόγιου το να παραδίδει ή γράφει λατινικά του φαίνονταν τόσο φυσικό και τόσο άποκλειστικά κατ'άλληλο, ώστε πολύν καιρό αντίσταν προς τήν παραδοχή τής έθνικης τους λαλιάς. Στο μεταξύ ή Χατζιδάκης μας ξεμυστηρέθει ή ίδιος σελ. 30 (κοίτα και σελ. 28) μιά πολύτιμη δμολογία, πως δηλαδή των Έλλήνων ή γραφή τους τους έρχεται κάπως δύσκολη να τή μάθουν, ένας παιδαγωγικός λόγος που στο γλωσσικόν άγώνα με κάθε δικιο του δίνεται. (άξκφνα από το γιατρό Φωτιάδη) ή πιο μεγάλη σημασία. Ο Χατζιδάκης βέβαια φρονει πως έδω βρίσκονται σ' άδια κι' οι άλλες πολιτισμένες γλώσσες, μα παραβλέπει: ίσα ίσα μιά ριζική διαφορά. Γιατί οι γραφές τής δυτικής Έβρώπης με τις ντοπιολαλιές τους είναι γλώσσες τής τώρα έποχής, ενώ ή καθαρέουσα είναι αντίθετη προς τις ζωντανές ντοπιολαλιές και κλασικόπλαστη. Αποτ'όθεν είναι το καθαρό θέμα—ή κόμπος έλος του γλωσσικού άγώνα—άπ' όπου ή Χατζιδάκης ξεφύγει και δεν το ξεδικλώνει, παρά πολεμάει πλάγια μικρολογία, καθώς το άτομικό ύφος των κείρετικων. Και στον πόλεμό του κάποτες δικηγόρεθει με παράξενα έπιχειρήματα. Τής ζωντανής δημοτικής άξαφνα τους όπαδούς τους κράζει πισωδρομικούς (σελ. 39), έπειδής τή γραφή έπως ριζώθηκε στην Έλλάδα έναν αιώνα τώρα» τήν ξεστραχίζουν και τρέχουν πίσω στή γλώσσα του ΙΖ' και ΙΗ' αιώνα, σ' ά να μην έταν ή γραφή προτυπική (όπως δ' ή ίδιος ή Χατζιδάκης τονίζει σέ άλλο έπιχειρήμα, δεσ παραπάνου) και σ' ά να μην ήρθε ή ζωντανή γλώσσα κατόπι! Κι' έπειδής φυσικά ή παραλληλισμός του δημοτικιστικού αναθρχισμού στην Έλλάδα με τήν αρχή των ρωμανικών γραφών ιδιωμάτων (στον τόπο τής λατινικής) είναι σ' ά χέρια των όπαδών, του γλωσσικού ξαναμορφώμου πολύτιμο και γερό έπιχειρήμα, για τουτό πρώτα φωτίζομαστε γενικά πως

εις τήν όδον Προαστείου και Πανεπιστημίου. Προς τουτό κατήρτισε θέατρον και ήρχισε γυμνάσια και ρεκλάμας εις τας έφημερίδας. Το νέον θέατρον έπρεπε να έγκαινισθή τόν Νοέμβριον πλησιάζει όμως να μεσοκοπήση ή Δεκέμβριος και άκόμη μένει κλειστόν...Φαίνεται, ότι το κείριον παρουσίασε πολλας έλλείψεις και ένέννευσεν όψίμους φθόους καταρρέουσας. Διά να στερεωθή, έπρεπε να περάση πολυς άκόμη καιρός. Ανυπομονών δε ή κ. Οικονόμου να έμφανισθή και ως χειμερινός Ηκασάρχης, άπεφάσισε να δώση μίαν μοναδικήν παράστασιν, εις το Δημοτικόν θέατρον, του νέου έργου, με το όποϊον άκριβώς έπρόκειτο να έγκαινισθή το άτυχές θεατρικόν τής όδου Προαστείου.

Το έργον αυτό, επί ήμέρας διαφημιζόμενον εις τον τύπον, ήτο σ' «Αλυσίδες», πολιτικοκοινωνικόν δράμα νέου και άγνωστου συγγραφέως, όνομαζόμενου Λογγάρη. Είχε κινητή και ποια περιέργεια, λαμβανόμενου ύπ' όψει άφ' ενός του νεωτεριστικού γούστου του κ. Οικονόμου, άφ' έτέρου δε κάποιου άποσπάσματος του έργου, δημοσιευθέντος μετά πολλών έπαίνων εις τήν «Ακρόπολιν». Τ' έβδαιον εινα, ότι το άπόσπασμα αυτό καθ' έαυτό, δεν έλεγε και σπουδαία πράγματα. Πολλες «άλήθειες» μέσα, και πολ-

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

«ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ» έτος Η', 173 (15 του Δεκέβρη 07) σελ. 154, στήλ. 1.

Ο κ. Θωμάς Οικονόμου, μετά τήν άποχώρησίν του από το Βασιλικόν, έπου ή δράσις του υπήρξεν όμολογουμένως έπαινετή, είχε πολλας και περιέργους περιπετείας. Θα τας έλεγα άποτυχίας, εάν δεν έφοβούμην μήν είπειν ότι μέμφομαι τόν συμπαθή σκηνοθέτην, ένθ' άπλως μέμφομαι τήν τύχην του. Η τύχη αυτή, φαίνεται, τόν κατεδίωξε και εις τήν τελευταίαν του έπιχειρήσιν. Ανέλαβε τήν έκμετάλλευσιν ενός μικρού χειμερινού θεάτρου, το όποϊον έντίστη

στην Ελλάδα ο γλωσσικός ζετυλιγμός στάθηκε κάτι άλλοτε άλλο ιδιόρρυθμο, κι' έπειτα ειδικά το Ιταλικό παράδειγμα αποκρούεται με τον ακόλουθο συλλογισμό. Τα Ιταλικά (δηλαδή η Ιταλική δημοτική) πριν το Δάντε είχαν συνηθισμένη σε δικαστήρια κι' άρχοντικούς κύκλους· έτσι ο κόσμος δεν έκανε τίποτα άλλο παρά να πάρει έτοιμο από τον τύπο και νάν τότε μπάζει στα γράμματα. Μά ρωτώ: Κάτι τέτοιο δε γίνεται τάχα και στην Ελλάδα; Είναι λοιπόν η γλώσσα του δημοτικού τραγουδιού και μάλιστα ενός Σολωμού τόσο «χοντρή» ώστε νάν τή ντρέπεται; Δε μεταχειρίζονται, όταν μιλούνε φυσικά, κι' οι πιο καλύτεροι κύκλοι τύπους και λέξεις δημοτικές (που πώς, δε μου λέτε, δώσε μου ένα κρασί, η πόρτα είναι ανοιχτή); Η πιο μορφωμένη κι' άρχοντισσα μητέρα του παιδιού της του λέει τέκνον μου η του λέει παιδί μου; Ζητούνε να μάς πείσουν πως τάχα το πομπώδικο ύφος της καθαρέβουσας είναι κάτι φυσικό. Μά αφού του λείπει η τρυφεράδα γλώσσας μητρικής, τή μητρική αδύνατο νάν τήν αντικαταστήσει ποτές του. Και σ' όπιο λογοτεχνικό κλάδο πρέπει να δηλωθεί αίσθημα, όπως στα Λυρικά, εκεί το ζήτημα λύθηκε υπέρ της δημοτικής, και μπορείτε να πείτε πως λύθηκε και στο μύθο. Οι τύποι και λέξεις της Λυρικής παίρνουνται από μια φυσική κοινή λαλιά, νιώσιμη παντού και πιο νιώσιμη παρά τή γραφή· άρα δεν είναι σωστό πως η νεοελληνική γραφή (που ακόμα βασιλεύει στα πεζά και στο δράμα (**)) δεν είναι αντικαταστήσιμη με καμιά άλλη (σελ. 40 και εξής). Γιατί λοιπόν η διγλωσσία, αφού η μια μορφή, η δημοτική είναι ανάμα και χρησιμώτερη; Του Χατζηδάκη του ίδιου η πίστη στο ιδίωμα που διαφεντέει δε φαίνεται και τόσο στερεωμένη, αφού προτείνει ν' αντικατασταθεί ή αποκλειστικά γραφή με τή «χωρητική ή των σαλονιών» τή γλώσσα (σελ. 14 και 73). Γιατί τήν τωρινή επίσημη δε γίνεται δε νάν τήν έννοει ταφτόσημη με των σαλονιών τή γλώσσα που προτείνει. «Αν οι άνωτεροι κύκλοι είχαν ποτές προσπαθήσει με τα σωστά τους ν' άπλουτέψουν άληθινά τή γραφή προς τέτλια γραμμή άντις μοναχά να όργιάζουνε σε ψόφιες λέξεις και τύπους— έδω τραβήξε μακρύτερα απ' όλους ο φιλόλογος Κόντος— τότες θα είχε ίσως λυθεί ειρηνικά το πρόβλημα. Δη-

(**) Και στο δράμα τώρα νικάει η δημοτική. Τα τελευταία δράματα, δηλαδή της κ. Παρρέν, του Νιρβάνα, και του Μελά είναι γραμμένα δημοτικά. Σημ. Α. Α.

λές «ζωές» και πολλές «ιδέες», από τα φαντακτερά λόγια που μεταχειρίζονται οι νέοι συγγραφείς εσάκις θέλουν να μάς πείσουν ότι γράφουν έργα «μεγάλα». Άλλ' από έν άπόσπασμα ή από δύο, δεν κρίνεται δόκιληρον δράμα, και οι ενδιαφερόμενοι κήπως διά τα περιφρονήματα αυτά πράγματα, έπεριμεναν τήν πρώτην παράστασιν διά να γνωρίσουν καλλίτερα τον νέον και άγνωστον συγγραφέα. Όταν έξαφνα.....το νοήμον κοινόν και η γενναία φρουρά πληροφορούνται επίσημως και όριστικώς (22) ότι ο κ. Λογγάρης, ο νέος άσπύρ του κ. Οικονόμου, ήτο άπλούστατα ο παλαιός μας φίλος κ. Δ. Ταγκόπουλος, διευθυντής του «Νουμά» και συγγραφέας έτέρων δύο δραματικών έργων, μήπω πατησάντων τας σανίδας τής σκηνής. (23)

Η άποκάλυψις αύτή έχει μόνον έπροξένησε κάποιαν άπογοήτευσιν, άλλ' έδωκεν άφορμήν και εις πολλές άπαισίας φήμας. «Ότι δηλαδή το θέατρον του κ. Οικονόμου θα ήτο το επίσημον θέατρον των

22) Μη νομίστε πως θύμωσα με το φίλο μου κ. Σενόπουλο επειδή μιλάει τόσο παραγκιόζικα για το έργο μου. Κάθε άλλο. Μερικούς ανθρώπους δεν τους μισεί κανείς παρά τους λυπάται. Και σάς όμνίζουμαι στην τιμή μου πως το φίλο κ. Σενόπουλο ποτέ μου δεν τον ήμισα.

23) Τα δράματα του φίλου κ. Σενόπουλου όλα πέρα πέτρα (άλομονο!) πατήσανε τα σανίδια της σκηνής.

λαδή, ως φυσικό άπατέλεσμα τέτιου ζετυλιγμού, θα είχε σιγά σιγά μορφωθεί γλώσσα άνάλογη με τήν έποχή (γλώσσα που θα ζύγωνε προς τους δημοτικούς τύπους δίχως ν' άψηφάει το λεξικό τής καθαρέβουσας), και πολλοί νεολογισμοί πειραχτικοί τώρα, η θα είχαν παραγκωνιστεί ή δε θα φαινότουσαν τόσο παράξενοι. Μά ίσα ίσα ο προσκολλητής σε κατάσταση άφύσικη είταν έπόμενο να γεννήσει δυνατή και ριζοσπαστική αντίδραση, και βγήκε ο Γιάννης Ψυχάρης (1888) και τήν πρωτόβαλε στο δρόμο. Άγάγια, μά σταθερά, από τότες πλήθυναν όσοι μεταχειρίζονται συγγραφικά τή δημοτική, κι' είναι αξιοσημείωτο που αν πάρεις τή νεώτερη γενιά των γραφιάδων (έννοώ γραφιάδες έργων λογοτεχνικών, όχι υπαλληλικών ή επιστημονικών), θα βρεις πως οι περισσότεροι προικισμένοι άντιπρόσωποι της μ' άρχηγό τον Ψυχάρη διαφεντέβουνε σήμερα τή δημοτική και πραχτικά και θεωρητικά. Και μόν, του Ψυχάρη, του Πάλλη, του Έφταλιώτη τή γλώσσα μάς τή ζουγραφίζουνε σαν άνούσια παρωδία τής δημοτικής (δες Χατζηδάκη σελ. 70), και τους ίδιους τους κατηγορούν πως ζώντας τόσον καιρό στα ξένα έχασαν πια το σωστό γλωσσικό αίσθημα. Είναι όμως πιθανό πως κι' άντρες καθώς τον Παλαμά, τον Καρκαβίτσα, κι' άλλους, που ως προς τήν ούσια των έργων τους άπόδειξαν άρκετό γούστο, στερούνται κάθε γούστο ως προς τήν έξωτερικό γλωσσικό τύπο; Άφου πηγαίνουνε με τους «άλλοδαπούς» εκείνους, θα πεί θαρω πως ξάστερα των άλλοδαπών η γλώσσα δεν άντιφάσκει προς το δικό τους το εντόπιο αίσθημα (****). Ο Χατζηδάκης, κατά τή γνώμη μου, δεν κοιτάζει τή δουλιά κατάκεντρα όταν δηλώνει τή φρίκη του προς τή γλώσσα του Ψυχάρη, γιατί ο άγώνας δεν κλωθίζει γύρω στο ζήτημα «καθαρέβουσα η γλώσσα του Ψυχάρη», παρά στο ζήτημα «καθαρέβουσα η δημοτική». Κανείς δεν είναι άνάγκη να παραδεχτεί κάθε πρόταση και κάθε νεολογισμό του Ψυχάρη και των όπαδών του· προτιμώτερο ίσως αν το λεξικολογικό θεσσαρό της σημερινής γραφής δεν τον άμελοῦσεν τόσο όσο τον άμελούν· μά κατάμπροστα στο ζήτημα στέκει βέβαια βάσιμη η ιδέα των ξαναμορφωτάδων που άπαιτούν τή δημοτική, όπως βρίσκεται μέσα στα δημοτικά τραγούδια και σ' έναν ποιητή του μεγαλείου του Σολω-

(****) Είναι και περίεργο που οι καθαρευσιάρηδες δεν εφαρμόζουν τήν ίδια θεωρία και στον Κοραή. Σημ. Α. Α.

«μαλλιαρών», υποστηριζόμενον υπ' αυτών και ήθικώς και υλικώς.....Ευτυχώς οι φήμαι αυτές διεφύσθησαν, έγνωσθη δε ότι ο κ. Οικονόμου έγκαινιάζε τας εργασίας του με το δράμα του κ. Ταγκόπουλου έξέ απλής προς αυτό έκτιμήσεως, χωρίς διόλου να είνε άλυσοδεμένος. Έξ άλλου ο κ. Ταγκόπουλος έσπευσε να δηλώση ότι μεταχειρίσθη ψευδώνυμον, μόνον και μόνον διά ναποφύγη τας προκαταβολικάς κριτικάς των έναντίον του προκατειλημμένων. Και υπό τους θρους αυτούς, —δυσμενείς πάντοτε, — το δράμα έδόθη ένα βράδυ εις το παγετώδες Δημοτικόν, ένώπιον όλιγαριθμού άκρατηρίου, τήν πλειονοψήφιαν του όποιου άπετέλου γηραιοί και νεαροί μαλλιαροί, θορυβωδέστατοι.

Δεν είμπορούμεν να είπωμεν ότι ο κ. Οικονόμου έκέρδισε τίποτε από αύτήν τήν παράστασιν. Πρώτον απέδειξεν, ότι το φημισμένον του γούστο δεν είνε και τόσον άξιον τής φήμης του, διά τής παραδοχής και προτιμήσεως ενός δράματος, το όποσον κάθε άλλο είνε παρά δράμα, ενός έργου έλληνικού, το όποσον κάθε άλλο είνε παρά έλληνικό (24). Τα φαντακτερά λόγια, διά τα όποια έλέγαμεν παραπάνω, φαίνεται

24) Ψέματα.

μου (****) να γίνει θέμελο γραφτού ύφους. Κανείς δεν μπορεί ν' άρνηθεί πως η σημερινή γραφή είναι άλλιώτικη από τή λαϊκή γλώσσα toto caelo· ένώ, άντίθετα, των ξαναμορφωτάδων η γλώσσα καθαρό βασίζεται σ' άπό το θέμελο, και μοναχά στα καθαίκαστα παραδέχεται νεολογισμούς, λεξικολογικούς το περισσότερο, νεολογισμούς όμως που άναλογοῦν όλότελα με το νοῦ τής λαϊκής. Τέτιοι νεολογισμοί, όταν πλάθεται φιλολογικά γλώσσα, είναι άπαρχίτητοι, γιατί έχει μαθές ν' άντικρύσει άνωτερες άνάγκες, ξένες τής γυμνής λαϊκής. Μέρους τους φυσικά μπορείτε να δανειστείτε από τήν κλασσική ή τήν καθρέβουσα, όπως κι' οι ρωμικνές γλώσσες για τον ίδιο σκοπό άντλησαν άδιάκοπα από τα λατινικά. Μήτε υπάρχει όπαδός τής νεοελληνικής δημοτικής τόσο ριζοσπάστης ώστε ν' άψηφάει τήν πλούσια άφρή πηγή. Ός πόσο όμως πρέπει να χρησιμεύεται τέτλια πηγή, ως που πρέπει να δοκιμάζεις νεολογισμούς από τους πόρους τής δημοτικής, άδύνατο να όρίσεις από πριν, γιατί σε τέτλια πράματα άτομικού γούστου άπφασιζει με τον καιρό η συνήθεια μοναχά, όπως δε γίνεται και με τίς ξένες και δανειστές λέξεις. Έτσι κανείς μας σήμερα στη Γερμανία δε ζητάει ν' αντικαταστήσει τή λέξη Philosophie, ένώ έξαφνα το Velociped άμέσως το παραγκωνίσει η σύντομη λέξη Zweirad ή Rad. Τέτιοι νεολογισμοί συχνά πλέχουν άναποφάσιστοι στον άέρα. Όποιος τους άπαγορεύει στους δημοτικιστάδες, έπειδής τάχα δεν είναι μέρος τής «γνήσιας» δημοτικής, άπότς άμέσως από πρώτη άρχή σφίγγει τή δημοτική σε τόσο στενά δεσμά, ώστε άδύνατο να βλαστήσει σε καθολικά γραφή γλώσσα. Τέτιο βλάστημα όμως το ποθούν κι' οι πρόμαχοι ακόμα των γλωσσικών πατροπαράδοτων.

(άκολουθάει συνέχεια)

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

(****) Οι ξένοι, βλέπετε, λένε το Σολωμό μεγάλο. Ο Μιστριώτης, Χατζηδάκης κλ, ως ξέρω, μεγάλο θεωρούν το Βάλβη. Ο Γεννάδιος μεγάλο θεωρεί τον Άντωνιάδη.

Η ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

είναι ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ για το λαό και δέχεται καταθέσεις από **μιά δραχμή** κι' άπάνω.

Σου πλερώνει τόκο 4 1/2 % και σου δίνει πίσω τα χορήματά σου όποτε θελήσεις είτε όλα είτε μέρος απ' αυτά.

Ετι «έπλάνεψαν» και τον κ. Οικονόμου. Και έξέλαβεν ως σοβαρόν και πρωτότυπον σύνθεσιν μίαν άπθηνή άπήχησιν του Έψεν (25), ένα κυκλώνα νοσηργών intellectuels, μεταημφισμένων άτέχνως και άδεξιώς εις Ρωμηούς.....μαλλιαρούς. Δεν άρνούμεθα ότι η σύνθεσις του κ. Ταγκόπουλου παρουσιάζει εις ένα-δύο μέρη κάποιαν άπέπειραν δραματοποιήσεως. Είνε στιγμική δηλαδή που το έργον πλησιάζει να γίνει δράμα. Άλλά δεν το κατορθώνει ποτέ. Και το σύνολον, άντι όιασδήποτε συγκινήσεως προξενεί νόσταν (26). Έγώ τουλάχιστον έξομολογοῦμαι ότι ένύσταξα. Τώρα οι κριτικοί του «Νουμά» θα μου ζητήσουν άναλύσεις και συλλογισμούς, θάπατήσουν πάλιν να τους εξηγήσω πως και διατι ένύσταξα, διά να πείσω

25) Ο «Ψυχοπατέρας», ο «Τρίτος», «Το Μυστικό της Κοιτίσσης Βελιγραίας». όλα έργα του κ. Σενόπουλου, δεν είναι έπηρεασμένα καθόλου από τον Έψεν, όσο κι' η φωνάζουν το έναντίο διάφοροι καλοθηλάδες του. Είναι έπηρεασμένα από τον ίδιο τον κ. Σενόπουλο, κι αυτό είναι το πιο μεγάλο τους έλάττωμα.

26) Φταίω εγώ αν όλοι στα «Παναθήναια» έποφέρουν από τήν άρώστια του Έψεν; Τήν άρώστια αύτή πήγε τελευταία ο μεγάλος Κόχ και τή μελέτησε στην Κεντρική Άφρική, στη φωλιά της. Καμιά φορά μπορεί να περάσει κι από τα «Παναθήναια» να συμπληρώσει τίς μελέτες του.

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ*

Τὸ πνεῦμα της εἶναι σὰν τὴν ὑ-
γρὴ καὶ βαθειὰ θάλασσα...

* Ἀλλὰ οἱ σκέψεις της εἶναι σὰν
τὴς γλυκόλουστες βουνοκορφές,
καὶ κάποιε σὰν ἀπλωτὲς πε-
διάδες ποῦ γαλήμιες καὶ σιωπη-
λὲς προβαίνουν πρὸς τὸ ἄπειρο..

Κ. Χρηστομάνος.

Στὴν πονεμένη του μορφῆ εὗρισκα τὴ γοητευτι-
κὴ δύναμη τοῦ κρυφοῦ καημοῦ, ποῦ δούλευε στὴν
ψυχὴ του, καὶ ξεχνοῦταν ἐκεῖ σ' ἓνα στοχασμὸ ὀδυ-
νηρό, σὲ μιὰ θλίψη, προπάντων στὰ μάτια του, τὰ
μεγαλωμένα, σὰν μέσα στὸ βύθισμα τῆς θύμησης
τοῦ πάθους θλιβερῆς μεγαλειότητας. Ὁ δεσμὸς τῆς
ζωῆς του μετὰ τὴν ἀνιστόρητη θλίψη δὲ μοῦ εἶταν
κρυφός, κ' εὗρισκα θέλητρο ν' ἀποδοθίζομαι στὸν
ἀλάλητο πόνο του. Ὅταν ἔβλεπα τὰ πλατύφυλλα
βλέφαρα μετὰ τὴν ὡσαν δακρυστάλαχτες βλεφαρίδες
νὰ χαμηλώνουν, νὰ κρέμονται βαρεῖς ὡσαν μεστω-
μένα ἀπὸ τὸ κλάμα, θυμίζομαι πάντα τὸ χλωρὸ
κλαδί ποῦ ἐτσάκιζε μιὰ μέρα κοντὰ στὴν αὐτοκρα-
τορίσσα, καὶ μέσα στὰ φύλλα του ἐριξε τὸ πρόσωπό
του, κίωθοντας ἐμὴ διαπεραστικὴ καὶ στυφὴ σὰν
ἄγουρη μυροῦδιὰ ἀπὸ νειάτα ποῦ δὲ ζήστηκαν καὶ
δὲν ἀπολαυστήκανε», καὶ ποῦ τοῦσπερε «τὰ δάκρυα
στὰ μάτια».

Ὁ λόγος του γιὰ μένα εἶχε πάντα κάποιαν ἀ-
πήχηση ἀμίλητου πόνου. Περίχυνε κάποιαν εἰρωνεία
γύρω του, ὡσαν ξεχείλισμα τοῦ ποτηριοῦ μιᾶς πι-
κραμένης καὶ χολιασμένης ζωῆς. Μετὰ τὴν ἴδια τού-
την εἰρωνεία ποῦ ἡ προσωπικότητά του ἐσκορπαε,
μοῦ φαινόταν πάντα, πὼς ἤξερε νὰ δέχεται τὸ πε-
πωμένο πλάϊ του, ὡσαν ἀδιάφορα γνῶριμο. Μιὰ μυ-
ροῦδιὰ ποῦ συνήθιζε νὰ φέρνει ἀπάνω του, ἀνακάλυψη
δικῆ του, κρυφὴ, σὰν μυστικὸ καὶ τούτῃ ποῦ πρό-
σθετε τὸ θέλητρό της στὴ μυστικὴ παθη του ὑπαρ-
ξῆ, μοῦ εἶταν ἀξεχώριστη ἀπὸ τὸ εἶναι του, καὶ δὲν

* Σημ. τοῦ «Νουμά». Διημοσιεύσαμε τὸ ἄρθρο τοῦ
φίλου Πασαγιάννη, γιὰτ' εἶναι ἑμορφωμένο, ἀληθινὸ
ποίημα, κὶ ὄχι κριτικὸ ἄρθρο πιά. Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Χρη-
στομάνου δὲν τὸ εἶδαμε ἀκόμα γιὰ νὰ μπορούμε νὰ βε-
βαιώσουμε ἂν τάξει ἢ ὄχι τέτιο ἕμμερο ἄρθρο.

λέγει, καὶ τοὺς ἀναγνώστας ἐπὶ δὲν πταίω ἐγὼ ἀλλὰ
τὸ ἔργον. Ὅλα αὐτὰ τὰ θεωρῶ περιττά. Καὶ χάριν
τοῦ φίλου Ταγκοπούλου, τοῦ ὁποῦ σέβομαι τὴν ἐρ-
γασίαν, θὰ ἐπροτιμοῦσα νὰ πιστευθῆ ἀπὸ ἔλους, ἐπὶ
διὰ τὴν νόσταν μου δὲν πταίει τὸ δράμα ποσὼς.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐποφιν καταρτισμοῦ καὶ ἐκγυ-
μνάσεως θιάσου, πάλιν νομιζῶ ἐπὶ ὁ κ. Οἰκονομοῦ δὲν
ἐβγήκε καὶ πολὺ ἀσπροπρόσωπος. Κοινὸς ὁ θιάσος
καὶ στοιχειωδῶς γυμνασμένος. Ὁ κ. Οἰκονομοῦ ἐκη-
ρύχθη ἐσχάτως ἐναντίον τῶν «ἀστέρων» καὶ ὑπὲρ
τοῦ «συνόλου», κατὰ τὴν παλαιὰν θεωρίαν τοῦ Ἀν-
τουάν. Καὶ ναὶ μὲν ὁ θιάσος του δὲν εἶχε κανένα ἀ-
στέρα, ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε ἀρμονικὸν καλλιτεχνικὸν
σύνολον παρουσιαζε. Τὸ βέβαιον εἶναι, ἐπὶ ὑπὸ τοὺς
ἔρους αὐτοῦς, ὅσον καλὰ καὶ ἂν στηριχθῆ ἀπὸ τοὺς
μηχανικοὺς τὸ θεατρικὸν τῆς ὁδοῦ Πρασσεῖου, πάλιν
κινδυνεύει νὰ πέσῃ. Ἐχεῖ ἐναντίον τὴν ἀντιθεατρι-
κὴν ἀθηναικὴν χειμῶνα καὶ διὰ νάντηδράση τοῦ χρειά-
ζεται πολὺ καλὸς θιάσος καὶ πάρα πολὺ ἐκλεκτὰ
ἔργα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ (27)

27) Δὴ τελιώνει ἡ σταυροφορὰ τοῦ φίλου κ. Ξενοπούλου
καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰν τοῦ σφίξω τὸ χεῖρ ὄχι γιὰ τὴν
κριτικὴν του, μὰ γιὰ τὴν παληκαριὰ του. Πολεμώντας τὴς

ἤξερω γιὰτὶ τὸ λιγόθυμὸ της κρωμα μοῦκανε τὴν
ἐντύπωση ἀπὸ βάφτισμα λειψανισμένης ζωῆς, μετὰ
πικραμυδαλιᾶς ἀνθὸ καὶ δυόσμο.

Καὶ σήμερα ποῦ συλλογίζομαι ἐπάνω στὴς σελί-
δες τῆς Ἑλληνικῆς ἐκδοσης τοῦ «Βιβλίου τῆς Αὐτο-
κρατορίσσας Ἑλισάβετ» μοῦ παρουσιάζεται ἡ ἀνέκ-
φραστη κείνη εἰρωνεία τῶν πικραμένων του χειλιῶν.
Τὸν στοχάζομαι ἀποκαλυπτήν, ἐμεγάλω μεμυημένο
ποῦ ἀκολουθεῖ τὸ πλάσμα τοῦ δραματισμοῦ του,
μετὰ πίστη δημιουργημένο καὶ χολή. Μυσταγωγημέ-
νον στὸ ἱερὸ δόγμα μιᾶς θεᾶς, στεφανωμένο μετὰ τὴς
μόρσιμες παπαρούνης μιᾶς Περσεφόνης, ποῦ τὰ χεί-
λια της τοῦ ἔταξαν ἓνα λυτρωμὸ, καὶ ἀντίς, δὲν ἄ-
φισαν στὸ λυπημένο του στόμα οὔτε ἓνα φίλημα νη-
πενθές.

Ἐσυλλογίστηκα πάντα πὼς τὸ ἀστέρι τῶν θλιμ-
μένων ἔκαμε νὰ συναπαντηθοῦν στὸ δρόμο τους ἡ
Ρήγισσα καὶ ὁ Ποιητής. Ἐπέρασε σιμὰ της ὡσαν
ἀπὸ τὸ πεπρωμένο της ὀδηγημένος ὁ μάγος τούτος
προσκυνητής, γιὰ νὰ τοῦ χαρίσει τὴν ἱερὴ πικρακα-
ταθῆκη τοῦ πόνου της, καὶ νὰ τοῦ ἐμπιστευθῆ τὸ
θησαυρὸ τῆς ψυχῆς της, γιὰ τὴν ἀθανασία. Καὶ συν-
τροφεύτηκαν μοιραῖα οἱ ἀδιάκοπα τρικυμισμένες τους
ψυχές. Ἀνάβρυσαν οἱ πόνοι τους, θῆλεγγες, ἀπὸ τὴν
ἴδια πηγὴ, διὸ ρυάκια τῆς ἴδιας νερομάνας, καὶ ἀν-
ταμώθηκαν γνῶριμα στὴν κοιλάδα τοῦ κλαυμοῦ. Ἡ
θλίψη τους φανερώναται βαθύτατα στὰ σφραγισμένα
χείλια τῆς Ρήγισσας ποῦ μιλοῦν ἀνάκουστα στὴ σιω-
πῆ, καὶ στὴν κομμένη λαλιὰ τοῦ τραγουδιστῆ, ποῦ
μύρεται πλάϊ της ὡσαν πληγωμένη ἄλικιώνα, μέσα
σὲ μιᾶς αἰώνιας θάλασσας τὸ μυστικὸ καημὸ.

Τὸ τραγούδι τοῦτο τῶν θλιμμένων καὶ βαθύγνω-
μων στοχασμῶν μᾶς φαίνεται ὡσαν Ἀπολλώνιο Ἰδα-
νικό. Ἡ Ρήγισσα καὶ ὁ Ποιητής θέλω νὰ στοχάζο-
μαι πὼς σμίγονται σὲ μιὰ φωνὴ στὸ τραγικὸ νόημα
τοῦ τραγουδιοῦ, ποῦ ἀγγίζει ἀπαράβλητα τὸ «ἀνοι-
χτὸ μυστικὸ» τῆς ζωῆς. Ἐνα τραγούδι ποῦ σηκώ-
ναται στὴν ἀνείπωτη ὁμορφιά τοῦ λυρισμοῦ, ὅταν
ἀρχίζει νὰ σμίγεται μετὰ τὴν τραγωδίαν. Ἡ τραγικὴ
σημασία τῆς σκέψης τῆς Ρήγισσας καὶ ἡ λαλιὰ τοῦ
ποιητῆ στέκουν στὸ σημεῖο Αἰσχυλικοῦ χορικοῦ.

Ὁ ποιητὴς οἰστροκέντητος ἀπὸ τὸ θεϊκὸ ὄραμα
τῆς ζωῆς της, δραματιστὴς ἀπὸ τὴν πίστη ποῦ ἐ-
στοιχείωσε μέσα του στὸν ἰδανικὸ της στοχασμὸ, κυ-
νηγεῖ νὰ πιάσει τὸ λαμπρὸ θύσανο ποῦ σκορπίζει ὁ-
λόγυρά της ἡ σπάταλη Ρήγισσα, νὰ τὸν κλείσει στὴν
ψυχὴν του, γιὰ νὰ μᾶς τὸν δώσει σὲ νότες τέτοιου

τραγουδιοῦ, ποῦ νομίζεις ὅτι εἶναι ἡ ἀρμονία τοῦ
κορμιοῦ της καὶ τῆς σκέψης της ἡ μουσικὴ. Εἶναι
τὸ θαῦμα τῆς ἀποκάλυψης ποῦ τὸν θάμπωσε, καὶ
τοῦ ἔνοιξε ἄγνωστο τοῦ θαυμασμοῦ στὰ μάτια τῆς
ψυχῆς. Καὶ ἡ πνευματικὴ του συνενόηση πρὸς τὴν ὑ-
παρξῆ της μᾶς δίνεται ὡσαν ἕμνος λάτρη στὴ θεό-
τητά του. Φανερώναται μέσα στὴν παθητικώτατη
τούτῃ ἐλεγεία του πὼς εἶταν ὁ ταγμένος νὰ δώσει
στὴν ἀθανασία τὸ πνεῦμα της. Τούσπησε καὶ ὁμορ-
φίαις ἐκείνη καὶ ὁ ποιητὴς στὸ βωμὸ της προσφέρει
τὴ θυσία τῆς λατρείας του.

Κὶ ὅπως ἔλεγε κείνη γιὰ τοὺς ἐκλεχτοὺς πὼς ἔ-
χουν τὴ δύναμη καὶ τὴ χάρη νὰ κάνουν νάνθησκει
ὄ,τι ἀνεπίγνωστα εἶναι μέσα στὴς ψυχῆς τῶν ἄλλων,
ἔτσι ἐχάρισε τὸ μῦρο της στὸν ἀνθὸ τῆς ψυχῆς τοῦ
ποιητῆ. Κ' ἐβάσταξε τὸν πόνο τῆς ζωῆς της μέσα
στὸ σπλάχνο του, καὶ τὸ μαργαριτάρει τῆς ψυχῆς
της τὸ βύθισε στὴν ξέχειλη κούπα ποῦ ἡ ἴδια του ἡ
Μοῖρα τοῦ ἐγίόμισε.

Ὁ θάνατός της δὲν εἶταν γιὰ τὸν ποιητὴ παρὰ
ἡ στερνὴ κρυγὴ τῆς εἰμαρμένης, ποῦ ὁ ἴδιος πάντα
ἔβλεπε νὰ ξεδιπλώνει τὰ μαῦρα της φτερά ἀπάνω
ἀπὸ τὴ στεφανωμένη μ' ἀγαθία κεφαλὴ της. Εἶ-
ταν ἀθάνατη γιὰ τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ τὴν
ἔζησε στὸ νοῦ του. Εἶταν μορφὴ ἀθάνατη ποῦ ζεῖ
μόνο στὸ νοῦ καὶ στὴν τέχνην γιὰ κείνον. Τὰ παρα-
μύθια, ποῦ εἶναι ὁ κόσμος ὑπερᾶνθρωπων πλασμάτων,
τὴν κλείνουν τώρα στὸ βασιλεῖό τους. Ὁ ποιητὴς ἔ-
πρεπε νὰ τῆς φορέσει τὸ φωτεινὸ στεφάνι τῆς τέχνης
του. Τὸ ἔπλεξεν ἀπὸ τὰ σπάνια λουλούδια, τὰ συναγ-
μένα στὴς στρατὲς τῶν πνευματικῶν ταξιδιῶν ποῦ
ἡ Ψυχὴ της τὸν ἔμαθε νὰ συναζέει.

Καὶ δὲ μᾶς τὴν ἀθανατίζει ὡσαν ἡρώιδα τῆς ἱστο-
ρίας τῆς ζωῆς της, παρὰ ὡσαν ἡρώιδα του, μορφὴ
τοῦ πόθου του. Τέτοια μιὰ ὑπαρξῆ, ποῦ φωτεινὸ
καὶ περιλάμπρο ἔβλεπε τὸ θέαμα τῆς ζωῆς μέσα
ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τοῦ πόνου τῆς ζωῆς της τῆς ἴδιας.
Μᾶς τὴ δίνει ὁ ποιητὴς ὡσαν θεότητα ποῦ ἐδοκί-
μασε τὸν πόνο τῆς ζωῆς μέσα στὴς πλέεν ἀγαπημέ-
νες καὶ πλέον ὁμορφες λατρείες της. Μᾶς παρουσιάζει
τὸ ὑπέροχο πλάσμα ποῦ ἔμπορευσε νὰ ὑποφέρει
μετὰ ὑπομονὴ καὶ ἀστέναχτα τὸ μαρτύριο, γιὰ νὰ κα-
λοσηφίσει τὸ πολυτάραχο κὶ ἄγνωστο ταξίδι τῆς ἀν-
θρώπινης Μοῖρας. Γιατὶ ὅλες οἱ ἀγωνίες τῆς ψυχῆς
της κλείνουν τὸ δράμα τοῦ πόνου τῆς ἀνθρώπινης ἀ-
τέλειας, τῆς ζωῆς καὶ τῆς τύχης τῆς ἀνθρώπινης.
Ὁ πόθος της γιὰ τὴν καλλιτέρευση τῆς ἀνθρώπινης

«ΤΟ ΒΗΜΑ» (τῆς Καλαμάτας) 21 τοῦ Δεκεμβροῦ
07, σελ. 1, στήλ. 2).

ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΛΥΣΙΔΕΣ

Ὁ μεγάλος κριτικὸς Μπραντὲς λέγει κάπου «ἡ
πρόληψις εἶνε οἱ ἀλυσίδες τῆς ἀλήθειας».

Μὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ποῦ δὲν ὑπάρχουν ἀλυσί-
δες στὸν τόπο μας;

Ἀλυσίδες σφιχτοδεμένους, θανατώνουσαι, τὸ ὁ-
μορφο, τὸ ἰδανικὸ, τὴν ἀλήθειαν.

Ἀλυσίδες στὴ ζωὴ οἱ κοινωνικὲς συνθήκες, τὴς
ἑποῖες ἀκόμη τὸ φῶς, ποῦ ἔρχεται πλοῦσιο ἀπὸ τὴ

«Ἀλυσίδες» εἰδείτε παληκαριὰ ἀσυνείθητη σὲ δαύτους, ἐνῶ
πολεμώντας τὸν «Ἀρχιτέκτονα Μάρθα» τοῦ Νιρβίνα, τὰ μασ-
σοῦσε τὰ λόγια του, ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ κ. Μιχαηλίδη Ὁ Νιρ-
βίνας εἶναι συνεργάτης στὰ «Παναθήναια», κὶ ἂν τὸν πολε-
μοῦσε στὰ φανερά, ὁ κ. Μιχαηλίδης θὰ τὸν ἔπαινε τὸν κ.
Ξενοπούλου ἀπὸ συνεργάτη του. Ἀπὸ τὸ «Νουμά» ὅμως τί
εἶχε νὰ φοβηθῆ; Τὴ ρούσικα ρούβλια;

ΣΤΕΡΝΟΓΡΑΦΟ. Γιὰ νᾶμαι ἀληθινός, δὲν τελιώνει δὴ
ἡ κριτικὴ πολιτοκρία μου ἀπὸ τὸ φίλο Γρηγόριο. Καὶ στὴ
«Παναθήναια» τῶν 31 τοῦ Γενάρη 08, (σελ. 249, στήλ. 1)
γράφοντας γιὰ κάποιον δράμα μοῦ δίνει μιὰ μπηχτὴ πάλιν μετὰ
Ζακυνθιανὴν μισοτορίαν. Θὰ γράψω ἀκόμα κὶ ἄλλα γιὰ τὴς «Ἀ-
λυσίδες», νὰ μοῦ τὸ θυμᾶτε! Τοῦ καταντήσανε βραχνᾶς τοῦ
ἄμορου.

Νορβηγικὴ φιλολογία καὶ κάπως ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ.
δὲν κάνουνε τριψάλα.

Ἀκόμα δυστυχῶς βασιλεύουσε. Καὶ ποῖος ξεῖρε
πόσο θὰ διαρκέσῃ τὸ ἄσχημο, τὸ σκοτεινὸ, τὸ βρωμερὸ
βασιλεῖό τους!.

Ἀλυσίδες καὶ στὴ φιλολογία τὰ δνόματα, ποῦ
ποζάρουν σήμερα ἀνάξια καὶ τὰ ὅποια δὲν κάνουν
τὸν παραμικρὸν τόπο, ὅπου βλέπουν ἱκανότη, νειωτε-
ρισμὸ, ἐξυψωμὸ.

Ἀλυσίδες καὶ στὴ γλώσσῃ, τὸ ὄραμα τῆς εὐ-
κλείας τῶν μεγάλων περασμένων καὶ ὁ στενοκέφαλος
Μιστριωτισμὸς.

Ἀλυσίδες καὶ στὴν πολιτικὴ! Ὡ! ἐδῶ εἶνε πάμ-
πολες αἱ ἀλυσίδες, τὴς ἑποῖες δύσκολο εἶναι νὰ σπά-
σει κανεὶς, ἐνῶ εὐκολο φαίνεται νὰ τὸν σφίξουν ἐ-
κείνες καὶ νὰ τὸν τραβήξουν στὸν κύκλο στὸν ὁποῖον
περιβάλλουν ἔλουν τὸ Ρωμᾶτικο κοσμάκη μετὰ τοὺς πο-
λιτευομένους του.

**

Τὸ τρίπρακτο δράμα τοῦ κ. Δ. Ταγκοπούλου, ποῦ
παίχτηκε στὸ Δημοτικὸ θέατρο ἀπὸ τὸν καλοφια-
σμένο θιάσο τοῦ κ. Οἰκονομοῦ φανερώναται ξάστερα
τὴς πολιτικῆς ἀλυσίδες.

μοίρας είναι Προμηθεακός, και θα μπορούσε να είναι ίδια και η θυσία της, γιατί τέτοια φαίνεται η θέλησή της.

Σ' όλο τον κύκλο του δράματος δεν απαντώ άλλη μορφή που να υψώνεται πλάι της. Ο πόνος, ο υπεράνθρωπος πόνος της γυναίκας τούτης δε θα μπορούσε να πλασθεί σε άλλη μορφή από κείνη που ο ποιητής έπλασε. Γιατί η τέχνη του είναι η ζωή της με την πνοή που του χάρισε η ψυχή της. Είναι το πνεύμα της: το βελούδινο κουτάκι με τη χρυσή καρφίτσα που ώσαν στερνή παραγγελιά και κληρονομιά του άφισε, και ο ποιητής έκλεισε σταβάθην της ψυχής του για να μας το ξεχούσε: σ' ένα απaráβλητο έργο.

Δέν ήξερω γιατί το έργο του κ. Χρηστομάνου έχει για μένα μια συγγενική σχέση με το Ευαγγελικό κείνο άριστούργημα του μεγαλόπουνου Oscar Wild το De Profundis. Μόλο που διαφορές είναι οι άφορμές και οι μορφές τους, βρίσκω πως το άληθινό στοιχείο της θλίψης και της καλωσύνης τα διακρίνει. Στο βιβλίο της Ρήγισσας η θλίψη μιλεί με τα στοιχεία, με την άγνωστη άγωνία που μας περιζώνει, και είναι ένα γιγάντιο μοιρολόι μιας άνησυχης ψυχής, που περισσότερο κλαίει για τα άγνωστα, τ' άγένητα καλά. Στο βιβλίο του μάτρουρα η θλίψη κορυφώνεται σε βιβλική κουθέντα, και θυμίζει λόγο σταυρωμένου και νόημα υπεράνθρωπου.

Με την έλληνική γλώσσα το έργο του Κ. Χρηστομάνου παίρνει ψηλότερη, ωραιότερη άκομη μορφή. Όταν μάλιστα θυμίζομαι ότι κείνη ελάτρευε την Έλληνική γλώσσα, κ' έλεγε ότι οι σκέψεις της και τα αισθήματά της τότε μόνο της φαίνεται πως ζούν και υπάρχουν, όταν εκφράζεται Έλληνικά, πιστεύω πως η λατρεία της αυτή στην Έλληνική γλώσσα μετουσιώθηκε στην ωραιότατη γλώσσα που έγραψε τα λόγια της και το βιβλίο της ο ποιητής της, που με τέτοια μουσική και τέτοιο αισθημα τη γράφει, ώστε να νομίζει κανείς ότι ένα τέτοιο έργο Έλληνικά έμυλήθη κ' Έλληνικά πρωτογράφη. Και όπως ο λατρεμένος μου ποιητής του «De Profundis» είπε πως δε μπορούσε να φαντασθεί το Χριστό να μιλούσε άλλη γλώσσα παρά την Έλληνική, έτσι θέλω να φαντάζομαι κ' εγώ τη βασίλισσα της θλίψης πως μιλούσε Έλληνικά—και τέτοια Έλληνικά. Μέσα στην Έλληνική γλώσσα ο ποιητής φαίνεται πως κράτησε βαθύτερα, άρμονικώτερα τη μουσική θύμηση της ύπαρξής της.

Και πιστεύω πως το έργο του κ. Χρηστομάνου

έλληνικά τώρα γραμμένο, έτσι, από τον ίδιο, παρουσιάζει στην φιλολογία μας μια ωραιότερη μορφή, ύψηλονότητος αισθητικής, που γιομίζει έναν έκλεχτο χώρο της βιβλιοθήκης των νεοελληνικών μας έργων, άδειον έως τώρα.

Κέκρυγα

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ¹⁾

§ 5

Παρηγοριές κ' έλπίδες.

Ξεγυμνώθηκε λοιπόν η χώρα, τήνε σάρωσε η φουρτούνα, την πλάκωσε η άντάρρα, κι ως τόσο πασπατεύοντας μέσα στη φρίκη και θρηνώνας για την δλότλη την καταστροφή, άνταμώνεις άξαφνα φως και παρηγοριά, σταματάς άξαφνα και βλέπεις πως η καταστροφή δεν είναι δλότλη, πως δεν μπορεί να είναι δλότλη. Πείθεσαι πως η έσρη ή φωτιά, όσο κι αν έπνιξε τη φλόγα της ο έγωϊσμός, η νοητική ή άκαμωσιά κ' η ήθικη ή τύφλα, μνήσκει όμως ακρυμμένη στη σάχητη, και κάπου κάπου η ίδια ή φουρτούνα που την άπόσθησε, αυτή πάλι τη βοηθάει να ξανακορώση.

Πρώτο και περίλαμπρο παράδειγμα ήρωϊσμού μέσα στη νέκρα έκεινη, κι όμπρός στο κατώφλι του Μοχαμέτη, στέκει ο Λουκας ο Νοταρας. Μεγάλος και στη σοφία και στην πολιτική, μεγαλύτερος όμως από τους άσοφους σοφούς κι από τους άπολιτιστους πολιτικούς που μας ντρόπιασαν, καθώς είδαμε, και μεγαλύτερος μόνο και μόνο επειδή έδειξε χαρακτήρα. Είναι άραγε άνάγκη να δηγηθούμε κ' έδω τη θλιβερή και συνάμα την ήρωϊκή ιστορία του, καθώς και του γιου του; Ίσως όχι, ύστερ' από τη δάφνη που καταθέσαμε στη μνήμη του άλλοτες (1). Για τον ίδιο λόγο μήτε τη μεγαλόψυχη την Έλένη την Καντακουζινή, την πρώτη ήρωϊδα της σκλάβας Ρωμισούνης, δε θα ραψωδήσουμε πάλι έδω (2). Του Γραϊζα όμως του Παλαιολόγου, που δεν έτυχε άφορμή να τον αναφέρουμε άλλοτες, του πρέπει ξεχωρο έδω στεφάνι, και πιο ταιριαστό, πιο άμα

(*) Κοίταξε αριθ. 281 και 282.

1) Κοίτ. «Νουμά», 5 Ιουνίου 1903.

2) Κοίτ. «Νουμά», 3 Αύγουστου 1903.

ραντο στεφάνι δεν μπορούμε να του βρούμε από κείνο που του πλεξε ο ίδιος ο Μοχαμέτης, ο μεγάλος αυτός γνωριστής μας, όσο και Κατακτητής, όταν είπε, ύστερ' από την ήρωϊκή άντίσταση του Σαλμενικού (1461), «Νά ο μόνος άνθρωπος που βρήκα μέσα σ' όλον το Μοριζ». Ένας μές στις χιλιάδες, κι όμως έσωνε ο ένας αυτός, κι ως τον είπανε μιγάδα, έσωνε να μας δείξει τί λογής ευγενικές ρανίδες κρύβουνταν ακόμα μέσα στο έθνικό το αίμα.

Δέν μπορούσε και βεβχια να τα χάση δλότλη τα σπάνια και πολύτιμα αυτά ήρωϊκά άπομεινάκια το έθνος, όσο κι αν πολεμήσανε να του τα ξεπαστρέψουνε, όχι οι τύρανοι του, άφου πρώτος ο Μοχαμέτης τάνχνώριζε και τα τιμούσε: μόνο τα ίδια τα παιδιά του. Τα παραδείγματα που αναφέραμε παραπάνω δευτερωθήκανε και ξαναδευτερωθήκανε στην κατοπινή την ιστορία μας, καθώς ξέρουμε. Βρεθήκανε άνθρωποι με γερούς χαρακτήρες και μας έδειξαν το τί έκρυβε μέσα της η φυλή. Μας δίνει και παρηγοριά αυτό το φαινόμενο, μας δίνει κ' έλπίδα. Έλπίδα πως θα ξαναμπούρηση Ίσως το έθνος να βγάλη παρόμοια προσόντα όχι από μερικούς διαλεχτούς παρ' άπ' όλα του τα μέλη. Όχι από ήρώους, παρ' από πολίτες. Κι όχι μονάχα άπλους δημηκούς ήρωϊσμούς, — κύτοι καταντούνε και κάπως μονότονοι, — παρά όλη την άρετήν που ζέσαν οι Πλήθωνες κ' οι Άργυρόπουλοι τόσο όμορφα να διδάσκουνε και τόσο έλεεινά να έφκρυόζουνε.

Νά, ο Λουκας ο Νοταρας, που και την έννοιωσε, και τη δίδαξε, και την έφάρμωσε την άρετήν αυτή που τη λατρεύουμε και την τρέμουμε σαν άφταστη Θεά, άντίς να την άγκαλιάζουμε και να τη φιλούμε σε γήινή μας συντροφισσα. Νά που ο νέος ο πολιτισμός την παραδέχτηκε, ως είναι και με διαφορετικό όνομα, ώστε άμα είναι ζήτημα για κοινό καλό, νοιώθει κάτι πιο άνώτερο από τον εύκολο πατριωτισμό τω σημερινών Έλλήνων, νοιώθει πως η έθνική ή τιμή στέκεται άψηλότερα από κάθε άλλο συφέρο. Και δεν είναι άνάγκη μήτε από του μεσαιωνικού ίπποτισμού το χωνευτήρι να περατούμε για να τη νοιώσουμε κ' έμεις αυτή την αρχή, άφου Κράτος που δε γνώρισε τέτοιο χαρακτήρα, κι ως τα χτές μισοπολιτιστο ή Γιαπωνία, την παραδέχτηκε και την έφάρμωσε με θέληση και με δύναμη σιδερένια, και με δίχως προγονική (1) ή συγγενική ή και ξένη βοήθεια.

1) Τους προγόνους τους λάτρευαν και τους λατρεύουν ακόμα οι Γιαπωνέζοι, όχι όμως σε δασκάλους Γραμματικής, ή για να τους καρκιούντα στους ξένους, παρά σε Θεούς που τους οδηγούνε στα ήρωϊκά τους έργα.

Τις όποιες χτυπάει, ο συγγραφέας με καλλιτεχνική δύναμη ισχυρά.

(Έδω γίνεται κάποια άνάλυση του έργου).

Αυτή είναι σχεδόν η ύπόθεσις. Πλήρη άνάλυσιν βέβχια έδω δεν μπορούμε να δώσουμε.

Έκείνο που μπορούμε να πούμε είναι πως με το παίξιμο του έργου αυτού, το Ρωμαίικο θέατρο άρχισε να μπαίνει στο δρόμο του. Στο δρόμο των όποιον από καιρό πολεμάνε ν' άνάιξουν οι δημοτικιστές.

Και είναι πολύ παρήγορο, πως τα μάτια του κόσμου σταματούν με ιδιαίτερη προσοχή στα ένόματα Καμπύσης, Παλαμας, Ταγκόπουλος, τα όποια αναγράφονται στο δραματολόγιο του θεάτρου του κ. Οικονόμου.

Άν μας ζήση τέτοιο θέατρο, θα δούμε πολλά καλά.

ΧΑΡΗΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ

«ΕΜΠΡΟΣ» 1 Τού Γενάρη 08, σελ.2. στήλ.4 (στο άρθρο «θεατρική επίθεώρησης του 1907».)

... Άπαράτηρητον σχεδόν διήλθε το δράμα του κ. Ταγκόπουλου «η άλυσιδες». Και τούτο διότι έλέ-

χη ότι το έργον ήτο μαλλιάρδον και όλίγη το είδαν. Η άλήθεια εν τούτοις είναι ότι «η άλυσιδες» είναι γραμμένον εις γλώσσαν ζωντανήν. Άν άφαιρέση τις, πέντ' έξ (16) λέξεις που κτυπούν πολύ άσχημα εις τ' αυτιά, δεν θα διέπραττεν άμάρτημα αν συνεδούλευε μερικώς του θεάτρου, να έλάμβανον ύπ' ύφει την γλώσσαν των «άλυσιδων».

Ν Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ (17)

Έφημερίδα «ΠΡΟΟΔΟΣ» (Έν Αιμέν. Βαθός Σάμου τη 9 Ιανουαρίου 1908 σελ.3, στήλ. 2 και 3.)

....Μά η τέχνη των ήθοποιών περισσότερο φάνη-

16) Οι τρομερές αυτές λέξεις, καθώς μου παρατηρήσανε και δυο τρεις του θεάτρου, είναι το ζαρζαβαεικό, το κεντροστήρι κ' ένα δυο άλλα της ίδιας σειράς. Τώρα, γιατί αυτές οι λέξεις είναι μαλλιάρδες (μαλλιάρδ, δηλ. σαχλό και άνόητο, είναι μονάχα το επίθετο (μαλλιάρδης) κι όχι Ρωμαίικες, εγώ δεν το έβρω, κ' έλπίζω να μην τάξωσθώ να το μάθω ποτέ μου.

17) Ο κ. Λάσκαρης δεν είναι δημοτικιστής: κάθε άλλο. Το έναντίο, πόλιμος και πολεμάει λυσσαλέα τους δημοτικιστάδες. Είναι όμως, φαίνεται, άντρας τίμιος και γι' αυτό δε φοβάται να μολογήσει την άλήθεια. Τις «Άλυσιδες» δεν τις βρίζει μαλλιάρδες, στη γλώσσα, ενώ ο κ. Ξενοπούλος που νοκορεύτηκε άλλοτε για δημοτικιστής και ποιήγαρε και σιγά έφθρα στο «Νουμά», είδατε πόσες φορές το φώναζε πως είναι μαλλιάρη ή γλώσσα τους.

κε στις «Άλυσιδες» το εύμορφο και πρωτότυπο Έλληνικό δράμα του Ταγκόπουλου. Το έργο άφτο που είχαμε το εύτύχημα νωρίς νωρίς ν' άκούσουμε μας ένθουσίασε με το παραπάνω γιατί περιέχει τις μεγάλες πληγές που βασανίζουν τη ρωμισούνη. Το έργο του κ. Ταγκόπουλου δεν είναι από τα ιδεολογικά έκείνα ρωμάντσα του περασμένου καιρού μα είναι κάτι άνώτερο και πιο άψηλό, είναι ένα μεγάλο έργο ρεαλιστικό κοινωνικό και ξετυλίγει έμπρός μας όλα έκείνα τα ψεγάδια που δεν αφήνουν το έθνος μας να τραβήξει το δρόμο της προκοπής, καθώς στον πρόλογο του λέγει ο Ίσως ο συγγραφέας. Το έργο δε θέλει μονάχα να μας παρουσιάση τα πολιτικά μας γάλια μα και άλλο πιο μεγάλο, πιο γενικό, τον άγωνά δηλ. που κάνει σήμερα η Έλληνική ψυχή, λαχταρώντας την άλήθεια, μα μένοντας άλυσοδεμένη στην πρόληψη. Ναι, η πρόληψη είναι που κείνη καθεμέρα χαντακώνει το έθνος μας: η πρόληψη είναι κείνη που καταστρέφει κάθε έδγενική ιδέα κ' από το ύψος που στέκεται τις συνεπαίρνει και τις ρίχνει στο βούρκο, — στην άφάνεια. Ο σημερινός Έλληγν δεν έφθασε ακόμα στο ύψος της κοινωνικής έκείνης άνάπτυξης για να πετάξει από πάνω του το φοβερό άφτο ζυγό που σφιχτά τον κρατεί άλυσοδε-

§ 6

Ἡ Ἑνωσις καὶ τὰ Προνόμια.

Ἄ σὺ φέρνε στὸ ἔθνος ἔνωσις θρησκευτικὴ μὲ τοὺς δουτικούς, ἢ ἔνωσις σκλαβικὴ μὲ τοὺς Τούρκους· εἶναι πρόβλημα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Ἡ φυσικώτερη ἀπάντησις βέβαια εἶναι πὼς ἡ δευτέρα ἢ ἔνωσις σὺ φέρνε πῶτερον, ἀφοῦ μὲ τὸν καιρὸ μπόρουσε αὐτὴ νὰ τὴν ξεκάμη τὸ ἔθνος. Νὰ ὡς τόσο πού κοντεύουσε πέντε αἰῶνες, καὶ ἀκόμα δὲν τὴν ξετίναξε βλότελα ἀπὸ πάνω του. Τί ἔχασε ὁ τόπος μέσα στους πέντε αὐτοὺς αἰῶνες, μὲ χαρτί καὶ μὲ κοντήλι δὲν εἶναι δυνατό νὰ λογαριασθῆ. Μὰ πάλι μήτε μπορεῖ ἡ φαντασία νὰ χαράξῃ τὸ δρόμο πού θὰ παίρναμε ἀνίσως καὶ ρίχταμε τὸ εἶναι μας μέσα στὴ σκούφια τοῦ Πάπα. Ἡ λογικὴ μας παρακινεῖ νὰ πιστέψουμε πὼς θὰ εἴχαμε σήμερα τὴν τύχη καὶ τὴ θέσι τῆς τωρινῆς Ἰταλίας. Τὰ παραδείγματα ὅμως τῶν ὅσοι δικοὶ μας καθολικέψανε δὲ μᾶς ὑποστηρίζουσε τέτοιο συμπέρασμα, ἐπειδὴ ὅσα καὶ ἂν μπορεῖ ν᾿ἔχουσε αὐτοὶ ἰδιαίτερα προτερήματα, ἐθνικὴ ὅμως ἀτομικότη καὶ δύναμις πολλὴ δὲ φαίνεται νὰ τοὺς ἔμεινε.

Μ' ὅλη μας τὴν προσοχὴ νὰ μὴν παρασρῶθουμε ἀπὸ τὴν πρόληψη, νομίζουμε πὼς γιὰ καλὸ μας ἀπότυχε ἐκεῖνη ἡ ἔνωσις. Ἄλλο πρᾶμα, ἂν οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ μας στοχαζόντανε νὰ ξελαφρώσουνε τὴν Ὀρθοδοξίαν ἀπὸ καλογερικὰ μαζώματα μερικῶν αἰῶνων, καὶ νὰ τὴν ξαναθέσουνε στὴν ἀπλή καὶ γερὴ βάση τῆς εὐαγγελικῆς ἐποχῆς, ὅπως τοῦ κακοῦ γύρεψε ὁ Ἰσαυρὸς νὰ κάμη ἄλλοτες, τοῦ κακοῦ ἀγωνίστηκε καὶ ὁ Κύριλλος ὁ Δούκαρις νὰ καταφέρῃ ἀργότερα. Μιὰ τέτοια πολιτικὴ μπόρουσε νὰ μᾶς δώσῃ περισσότερη πνευματικὴ ζωὴ, μπόρουσε καὶ νὰ μᾶς φέρῃ συμμάχους ἀπὸ βορεινότερα μέρη. Συμμάχους εἶπαμε, ὄχι βοηθοὺς τῆς ἐλεημοσύνης· καὶ συμμάχους πού δὲ θάχανε σφύρο νάνακατευτοῦνε στὰ ἐθνικὰ μας. Ἄν ὅμως εἴταν τὸ ἔθνος ἔτοιμο γιὰ τέτοια φωτισμένα μέτρα, θάταν ἔτοιμο καὶ νὰ πολεμήσῃ μονάχο του τοὺς ἐχτροὺς του. Ὡστε ἀνωφέλευτη καὶ αὐτὴ ἡ συζήτηση (1).

Πρέπει νὰ πάρουμε λοιπὸν τὰ πρᾶματα κατα-

1) Ἐμεῖς μήτε σήμερα δὲν τὴ νοιώθουμε τὴν ἀνάγκη νὰ γίνῃ χεῖμα τοῦ λαοῦ τὸ Βαγγέλιο, ἀφοῦ δὲν εἶναι πέντε χρόνια πού χάλασε ὁ κόσμος στὴν Ἀθήνα, στὴν πῆ ἀθηναϊκῆς δηλαδὴ χώρα τῆς Ῥωμιοσύνης, ἐξαιτίας ἑνα ἀπλοποιημένο κ' εὐκολόνοιστο Βαγγέλιο.

πὼς ἤρθανε, ἀφοῦ μάλιστα τὸ ἐνωτικὸ ζήτημα καθαυτὸ ἀνήκει στὰ πρὶν τὴν ἄλωσι, κ' ἡμεῖς ζετᾶζουμε τὰ κατόπι τῆς.

Εἶταν παλιό, καὶ κατὰ τὴ γνώμη μας τελειωμένο τὸ ζήτημα, καὶ ὅμως ἀνητυχοῦσε ἀκόμα ὁ Μοχαμέτης. Δὲν τὸν ἀδικούμε, μιὰ κ' ἔβλεπε τοὺς χριστιανούς νὰ τουρκέβουσε μένοντας ἢ νὰ φραγκέβουσε φεύγοντας. Μπόρουσε ὅμως νὰ τὸ ψυχολογήσῃ αὐτὸ καλλίτερα. Μπόρουσε νὰ παρατηρήσῃ πὼς τὸ τουρκέμα καὶ τὸ φράγκεμα τῶν ἀλλαξοπίστηδων καὶ τῶ φευγαλάδων ἤρθανε μονάχα τους, πὼς δὲ μπόρουσανε νὰ τὰ πολεμήσουν αὐτὰ, ἐπειδὴ δὲν ἐμνησκε στὸ χαραχτήρα τους ἀντοχή. Νὰ παραδειχτῆ ὅμως καὶ νὰ συστήσῃ ἄξερνα τὸ ἔθνος νέα θρησκεία ἐπίσημη, αὐτὸ χρειάζότανε ἠθικὴ δύναμις κ' ἐνέργεια πού ὁ λαὸς τότες δὲν τὴν κατεῖχε. Δὲν τὰ στοχάστηκε αὐτὰ ὁ Μοχαμέτης, καὶ φοβήθηκε.

Ἔστειλε, καὶ μὲ πολὺν κόπο ζετρώπουσε τὸ Σχολάριο, γνωρισμένο ἀπὸ τὴ γερὴ του ἀντίστασις στοὺς Δουτικούς ἄλλοτες, τώρα ὅμως σκλάβο σὲ μεγάλου Τούρκου μέγαρο, κάπου κοντὰ στὴν Ἀδριανούπολη. Τὸν ἔφερε στὰ Βυζαντινὰ τὰ παλάτια, καὶ μόνο πού δὲν τὸν κήρυξε Βασιλέα. Πῶ τραγικὴ στ' ἀλήθεια χειροτονία δὲ μετᾶγινε, μήτε πῶ ταπεινωτικὴ.

Δὲν ξέρω τί λογῆς ἐντύπωσις τοὺς ἔρχεται ὅσοι διαβάζουν τὶς πανηγυρικὲς περιγραφὰς τῆς πατριαρχικῆς ἐκεῖνης ἐκλογῆς, τὴν τιμὴ πού τοῦκαμε τοῦ Γεννάδιου ὁ Καταχτητῆς, ὅταν κατέθηκε ὡς τὰ πρόθυρα τοῦ παλατιοῦ νὰ τὸν προδοῦσῃ, τὸ χρυσὸ τὸ δεκανίκι μὲ τὰ περλάντια καὶ μὲ τὰ μαργαριτάρια πού τοῦ χάρισε γιὰ σημάδι τῆς ἐξουσίας τοῦ πρώτου σκλάβου Πατριάρχῃ, τᾶλογα καὶ τίς σέλλες πού τοῦδωσε νὰ καθαλλικέψῃ καὶ νὰ πάῃ στὸ Ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, (ἢ καθαυτὸ ἢ Μητρόπολη, ἢ Ἁγία Σοφία, εἶτανε βέβαια τουρκεμένη), τέλος τὸ περιφῆμο τὸ πρώτο Βεράτι μὲ τὰ Προνόμια, πού τοῦ γράφηκε γιὰ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ ἄγραφο καὶ ἀναπόδειχτο, ἀφοῦ δὲ σώζεται. Ἐμένα μούρχουνται πάντα δάκρια σὺν τὰ συλλογιέμαι αὐτὰ. Ἔτσι, σὰ νὰ μᾶς ἔπαιρνε γιὰ ζαβούς ὁ Μοχαμέτης, καὶ μᾶς καλόπιανε μὲ ψευτοπορφύρες, καθὼς κἄνουμε, θαρρῶ, στὰ Φρενοκομεῖα τοὺς τέτοιους, μὲ σκοπὸ ὅμως φιλανθρωπικὸ, γιὰ νὰ τοὺς γιαιτρέψουμε, καὶ ὄχι γιὰ ν᾿ἔχουσε ζεκουτιάνουμε καὶ νὰ τοὺς γελάσουμε ἀργότερα, καθὼς ἡμεῖς οἱ διαδόχοι τοῦ Μοχαμέτη.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΡΙΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ
ΣΤΟΥΣ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ *)

Ἐλληνικὰ χῶματα εἶνε κείνα πού χιλιάδες χρόνια τώρα τὰ κατοικοῦν καὶ τὰ δουλεύουν Ἕλληνες, ἐκεῖνα πού μέσα τους εἶνε θαμμένα τὰ κόκκαλα ἀπὸ χιλιάδες Ἐλληνικὲς γενεές.

Ἡ ἐλεύθερη Ἑλλάδα μὲ τὰ νησιά τῆς καὶ τὴν Κρήτη, ἢ Ἡπειρο, ἢ Μακεδονία, ἢ Θράκη, ἑνα μέρος τῆς Μικρασίας καὶ ὅλα τὰ νησιά τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ τῆς Ἀσπρῆς Θαλάσσης εἶνε ἑλληνικὰ χῶματα.

Τὰ ἑλληνικὰ τὰ χῶματα τὰ ὀρίζουν ἄλλα οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλα οἱ Τούρκοι.

Οἱ Ἕλληνες ὀρίζουν τὰ λιγώτερα, δηλαδὴ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτη. Καὶ οἱ Τούρκοι ὅλα τ' ἄλ-

*) Σημ. τοῦ «Νομίμ». Ἐνα μικρὸ φυλλάδιο κυκλοφόρησε τὴν περασμένην βδομάδα μὲ τὸν τίτλο αὐτό. Τὸ φυλλάδιο αὐτὸ τὸ ξανατυπώουσε ἀλλάκιον, ἐπειδὴ βαρρῶμε, πὼς πρέπει νὰ μελετηθῆ ἀπ' ὅλους τοὺς Ῥωμίους.

λα. Μόνο ἡ Σάμο εἶνε μισοανεξάρτητη. Τὴν Κύπρον τὴν ὀρίζουν, μαζὺ μὲ τὸν Τούρκο οἱ Ἄγγλοι.

Γύρω τριγύρω στὰ ἑλληνικὰ τὰ χῶματα ζοῦνε λογῆς ἄλλα ἔθνη.

Καθὼς βλέπετε καὶ στὸ χάρτη, (**) στὰ βορεινὰ κατοικοῦν οἱ Ἀρβανῆτες, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβουνιώτες, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ῥουμάνοι. Πάνω ἀπὸ τὴ Μικρασία, στὰ βορεινὰ, κατοικοῦν οἱ Ῥῶσοι, ἐπειτα χαμηλότερα οἱ Ἀρμεναῖοι, οἱ Πέρσες καὶ κάτω κάτω οἱ Ἀραβες.

Κοντὰ στὰ ἑλληνικὰ τὰ χῶματα πέρα ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, κατοικοῦν οἱ Ἰταλοὶ, στὴ δικὴ τους τὴ χερσόνησο.

Λοιπὸν πολλοὶ λαοὶ βρισκονται γύρω μας. Κ' ἐπειδὴ ξέρουν πὼς ἡ Τουρκία γρήγορα θὰ ἀποτρα-

**) Τὸ φυλλάδιο συνταραφεῖται καὶ ἀπὸ ἑνα χάρτη γεωγραφικόν.

μένο, δὲν ἔχει ἀκόμα τὴ δύναμις ἕσο καὶ ἂν βλέπει φανερὴ καὶ καθαρὴ τὴν ἀλήθειαν νὰ τὴν ἀγκαλιασθῆ καὶ μ' αὐτὴν θεωρακωμένους νὰ κατεβῆ στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἡ ἀλήθεια στέκεται πολὺ ὑψηλὰ καὶ γιὰ νὰ τὴν ἀσπασθῆ ἢ ἀνθρώπος, ἢ κοινωνία, πρέπει πρώτα νὰ πνίξῃ κάθε ἄλλο αἰσθημα—τὴν πρόληψη, τὸ φετοφιλότιμο, τὸν ἐγωισμό, —καὶ νὰγκαλιᾶσῃ τὴν ἀφιλοκέρδιαν. Ἡ ἀλήθεια θὰ μὲν πάντα ἀνώτερη ἀπὸ τὸ πάθος, τὴν φεφτιὰ καὶ τὴν κηλίαν καὶ τὴν ἔχτρα ἢ τὴ ζούλια καὶ ὅταν ἀφτὴ διδαχτῆ, μ' αὐτὴ ἀνατραφῆ ἕνας λαὸς δὲν μπορεῖ πκρά νὰ τὴν ἀγαπήσῃ. Ἔτσι τὸ δράμα τοῦ κ. Ταγκόπουλου ἀνοίγει τὸ δρόμο στὴν ἐθνικὴ ψυχὴ καὶ τὴν ὁδηγᾶ σὲ καινούριους κόσμους. Γιὰ τὸ δράμα ἀφτὸ εἶχε προφτάσῃ ἢ πρόληψη νὰ τὸ κακοσυστήσῃ ὡς μαλλιαρὸ τάχα ἔργο. Ὅμως ἀπάνω στὴ σκηνὴν στάθηκε μεγαλόπρεπα, γιὰ τί εἶναι ἀξίας ἔργο καὶ ἐνῶ τὸ χειροκροτοῦσανε θλοὶ οἱ θεαταὶ μὲ ἐνθουσιασμό, ρωτοῦσαν ἀναμεταξύ τους: μὰ ἀφτὴ εἶναι ἢ μαλλιαρὴ; Τὸ ρῶτημα ἀφτὸ ἀποτελεῖ τὴν μελλούμενη νίκη γιὰ τὴ γλώσσα καὶ γιὰ τὴν ἀλήθειαν, καθὼς τὸ στοχάστηκε καὶ ὁ συγγραφέας κ. Ταγκόπουλος.

Τὸ θέμα πού διάλεξε ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ μᾶς παραστήσῃ τίς ἀτέλειες τῆς φυλῆς μας εἶνε ἡ πολι-

τικὴ καὶ πέτυχε μὲ τὸ παραπάνω του γιὰ τί τὸ αἷμα τοῦ ρωμοῦ εἶνε ζυμωμένο μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ μόνο στὸν καθρέφτη τῆς πολιτικῆς ξεχωρίζε περισσότερο ὁ χαραχτήρας τοῦ ρωμοῦ. Κατὰ τὰ λόγια τοῦ συγγραφέα ἢ πολιτικὴ κατάντησε ἢ «λυθία λίθος» πού δοκιμάζεται ὁ χαραχτήρας τοῦ ρωμοῦ.

Οἱ ἠθοποιοὶ στὸ ἔργο ἀφτὸ παίξανε πῶτερον ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ μὲ θαυμαστὴ τέχνη τὸ μέρος τους. Ἡ Δις Βάρβα ὡς Ἀστρούλα μᾶς εἰδειξε πὼς γρήγορα θὰ γείνη πρώτη γραμμῆς ἀρτίστα. Παρέστησε ὀλοζώνταναν καὶ μὲ πέρσιαν λεπτότητα καὶ χάρη τὸν τύπο τῆς σπάνιας ρωμοπούλας πού ἀνατράφηκε μὲ κάπιο ἰδανικόν, ἐννίωσε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀτρόμητη ἔρχεται, καταπατώντας τὴν πρόληψη, νὰ στήσῃ τὸ θρόνο τῆς. Ὁ μπάτσος πού δίνει στὸ τέλος στὴ Ρωξάνη εἶνε ὁ μελλούμενος θρίαμβος τῆς ἀλήθειας, ὁ ξελεφτερωμὸς τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν πρόληψη· εἶνε καθὼς μ' ἑνα λόγο λέει: ὁ συγγραφέας: τὸ σπᾶσιμο τῶν ἄλλουσιδων.

Ὁ Στρωτὸς πού μὲ πολλὴ φυσικότητα τὸν ζωντάνεψεν ὁ κ. Ἐπιτροπάκης εἶνε ὁ μορφωμένος Ῥωμῆς τοῦ ὁποίου ἢ ψυχὴ πετᾶ σὲ στρώματα πολὺ πῶ ἀψηλὰ καὶ ἔχει: μεγάλα ἰδανικά μὰ πού δὲν ἀργεὶ καὶ ἀφτὸς ν' ἀπαρνησθῆ τῆς ἀρχῆς του καὶ νὰ πάρῃ

τὸν κατήφορο ἄμα τοῦ δεσπῆ ἢ ἀνάλογη περίστασις, ἢ συναλλαγὴ, τὸ ρουσεῖται τότε πνίγουμε καὶ τὸν ἀναγκάζουν ἀθελά του ἔτσι ν' ἀκολουθήσῃ τὴ ρουτίαν. Προσπαθεῖ ὁ καθόμενος τὴν ἀρχὴν ν' ἀποφύγῃ ἀπορρίχνοντας τὴν ἀτιμὴ ἀξίωση τῆς Κα Στρατιδαινας μὰ δὲν μπορεῖ ν' ἀντιῆξῃ ὅταν ἄλλη πῶ μεγάλη δύναμις ἐμφανισθῆ στὴ στράτα τῆς ζωῆς του. Πολὺ καλὰ ὑποκρίθηκε τὸ μέρος του καὶ κατώρθωνε σύμφωνα πάντα μὲ τὴν περίστασις νὰ διευθύνῃ τῆς χειρονομίας του καὶ προσπάντων τῆ λαλίαν του.

Μὰ καὶ ὁ κ. Δημητριάδης μάλιστα εἰδειξε μιὰ χαριτωμένη ἀφέλεια καὶ παρουσίασε ὀλοζώνταναν τὸν τίμιον καὶ συμμαζωμένον νοικοκύρη, τὸν ἐλιγαρκῆ, ἀθροπω πού δὲ μπορεῖ νὰ τὸν χαλάσῃ ἢ κηκὴ ἐπίδρασις τῆς γυναίκας του.

Ἡ Κα Κουρὴ ὡς Ρωξάνη ἦταν πολὺ πολὺ στὸ ρόλο τῆς. Μὲ μεγάλη ἐπιτηδειότητα παράστησε τὴν ἐλαφρὴ γυναίκαν πού δὲν τρέφει μέσα τῆς κανένα ἰδανικόν, τίποτες ἀψηλόν, μόν' ἔμαθε νὰ σέρνῃ ἀπ' τὴ μύτη τὸν ἀντρα τῆς σύμφωνα πάντα μὲ τὸ κέφι τῆς καὶ μὲ τῆς ἐρωτοτροπίας τῆς. Ἡ Ρωξάνη παρουσίαζε τὸ ἐνσάρκωμα τῆς σιχαμερῆς πρόληψης, πού ἄλλουσοδένει κάθε ψηλὴ καὶ ἐθνετικὴ ἰδέαν.

δηχτή από την Εύρωπη, όλοι αυτοί οι γειτονικοί μας λαοί κυττάζουν ποιος να πρωταρπάξει τους τόπους, πού, φεύγοντας, θ' αφήσουν οι Τούρκοι. Και οι τόποι αυτοί είναι ή Ήπειρο, ή Μακεδονία, ή Θράκη, ή Αλβανία και ή Παλιή Σερβία. Από τους τόπους αυτούς οι τρεις πρώτοι, καθώς τὸ είπαμε, είναι ελληνικοί. Πολλοί από τους γειτόνους μας λοιπόν έχουνε βάλει στό μάτι κ' ελληνικά χώματα.

Οι πιό χειρότεροι μας έχθροι, δηλαδή οι πιό επικίνδunami, είναι οι Σλάβοι. Και Σλάβοι είναι οι Ρώσσοι, Σέρβοι, Μαυροβουνιώτες, Βουργάροι και άλλοι πού κατοικούν μίς τήν Αύστρια. Αυτοί όλοι πασκίζουν να μᾶς τυλίξουν από παντού, να μᾶς βηματίζουν και να μᾶς πνιξουν. Οι Ρώσσοι, πού έχουν και τὸ μεγαλύτερο σλαβικό κράτος, μᾶς έχουνε στήσει φανερό πόλεμο. Μᾶς και οι Αύστριακοί μᾶς κατατρέχουν, πιό κρυφά και πιό επιτήδεια. Και οι δύο τους βάζουν τους μικρότερους σλαβικούς λαούς — πότε τὸν ένα, πότε τὸν άλλο (δηλαδή Σέρβους και Βουλγάρους)— να μᾶς χτυπούν, να μᾶς βασανίζουν, να μᾶς ἀδυνατίζουν για ν' ἀρπάξουν εύκολώτερα, μόλις παρουσιασθῆ περίπτωση, τὰ ελληνικά τὰ χώματα. Οι Αύστριακοί βάζουν και άλλους (τους Αλβανούς τους Έβραίους τους Φραγκολεβαντίνους και τους Ρουμάνους). Οι Ρώσσοι πάλι κατεβαίνουν κ' από τήν Ασία για να μᾶς περικυκλώσουν. Στόν Άγιο Τάφο, στήν Ίερουσαλήμ, έχουνε στρατόπεδο από καλοζέροντες και προσκυνητάδες, και όλο κ' αγοράζουν τόπους, χτίζουνε μοναστήρια και προσκυνηματα. Και άλλου, όπου και νᾶθρον αγοράζουν τόπους και χτίζουνε μοναστήρια, στό Άγιον Όρος, κοντά στή Θεσσαλονίκη (Μακεδονία), στόν Άγιο Στέφανο κοντά στήν Πόλη (Θράκη), στόν Τσεσμέ κοντά στή Σμύρνη (Μικρασία). Τι τὰ θέλουν τὰ τόσα μοναστήρια οι άγιοι τούτοι άνθρωποι, ο Θεός τὸ ξέρει. Μᾶς πρέπει να τὸ ξέρουμε και μεις. Σκοπὸς τῶν Ρώσων είναι να πάρουν τήν Πόλη και τὰ Στενά (Βόσπορο και Δαρδανέλλια), να φτάσουν κ' από τήν Εύρωπη κ' από τήν Ασία ως τήν Άσπρη Θάλασσα, και να μὴν ἀφήσουν τὸ Ἑλληνικό τὸ ἔθνος να μεγαλώσῃ.

Στή Μακεδονία και στή Θράκη είναι βαλμένοι οι Βούλγαροι να μᾶς σφάζουν και να μᾶς βηματίζουν.

Τὰ ίδια κ' ή Κε Πανταζή πέτυχε πολύ στο ρόλο της και πολύ ἐφχαρίστησε τὸ κοινό. Ήταν ο τύπος τῆς κοινῆς και συνειθισμένης γυναίκας τῆς ἐποχῆς μᾶς. Βαλτωμένη ως τὸ λαϊκὸ μίς τὸ βρώμικο τῆς αίσχρῆς πολιτικῆς βούρκο δὲν ἀφίνει τὸν άντρα της, μόνο τὸν ἀναγκάζει να ζητᾶ ρουσαφέτια ὅπως διόλου ἄπρεπα, μόνο και μόνο για να ἱκανοποιησῇ τὸ συμφέρο της, χωρὶς καθέλου να λογαριάζῃ αν ή πράξη ἀρτῆ είναι μιᾶ ἀτιμία, μιᾶ κλοπή τοῦ δημοσίου γιατί δὲν ἔνωσε ἀκόμα τί εἶν' ἀρτὸ τὸ δημόσιο, δὲν κατάλαβε πὼς ὅσο κ' αν φαίνεται ἀψυχο εἶνε ὁμως σῶμα πλάκμενο με τήν σάρκα ὀλονῶνε μαζί τῶν συμπολιτῶν μᾶς, τὸ φαντάζεται σαν ἕνα μεγάλο καζάνι πιλάφι πού μπορεί ο κάθε φίλος πού ἀνήκει στο κόμμα ν' ἀπλώσῃ τὸ χέρι του!

Ο κ. Ίακωβίδης ως Γυαλιστὸς αν και λίγο μόνο φάνηκε στή σκηνή ἀσύγκριτες πάντα εἶνε, φυσικώτατος, χαριτωμένος, ἀφελέστατος, σωστὸ μπριλάντι τῆς νέας ἑλληνικῆς σκηνῆς ζωντάνεψε τέλεια τὸν τύπο τοῦ πολιτικοῦ τῆς ρουτίνας πού αν και νέος κατεβαίνει στο πολιτικὸν ἀγῶνα, εἶνε ὁμως θωρακωμένος με τήν πρόληψη και με σύβολο τὸ ρουσαφέτι. — Ο κ. Δελαγιάννης ως Ἀγλύκαντος πολὺ ἔμορφα πέτυχε τὸ ρόλο του και καταπὼς ἔγραφε δ' «Νουμάς» μᾶς παρουσίασε στή σκηνή ἀπαράλλαχτο τὸ Σιμόπουλο. Μπράβο τους.

κ.

(Στᾶλλο φύλλο τελιώνει)

Σκοτώνουν ανθρώπους, καιν ἀμπέλια, χωράφια, δέντρα, καταστρέφουν ἐκκλησιές και σχολεία, κάνουνε στάχτη χωριά ὀλάκερα. Τώρα, σ' αὐτὰ τὰ μέρη γίνεται κ' ἕνα ἄλλο κακὸ πού πρέπει κ' αὐτὸ να τὸ ξέρουμε. Από τὰ μέρη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας οι Τούρκοι σιγά σιγά φεύγουνε κατὰ τήν Ασία, γιατί νοιώθουν πὼς σὲ λίγο δὲ θὰ μείνει πιά ψωμί γι' αὐτούς στήν Εὐρώπη. Φεύγοντας, ἀφίνουν τὰ χωράφια και τὰ τσιφλίκια τους, και τὰ παίρνουν οι Σλάβοι. Ἀλλά, από τὰ ἴδια μέρη και δικοί μᾶς φεύγουνε στήν ξενιτιά για να μαζέψουν τους θησαυρούς τοῦ Κρείσου πού θὰ τους βροῦνε τάχα ἐκεῖ, σκορπισμένους στοὺς δρόμους. Τῆ θέση λοιπὸν τῶν δικῶν μᾶς πάλι οι Σλάβοι τήν παίρνουν, για οι Έβραίοι γιατί και τούτοι αγοράζουνε μεγάλα τσιφλίκια και φέρνουν Σλάβους χωριάτες να τους τὰ ὀργώσουν. Τὸ κατάλαβε ή σλαβική προπαγάντα και σαν καλή τῆς φάνηκε να κατεβαίνουν Σλάβοι στα νῦτια και να ζυγώνουν στήν Άσπρη Θάλασσα, στή Θράκη και στή Μακεδονία, σὲ τόπους δηλαδή ἑλληνικούς, και ν' ἀγοράζουνε χτήματα. Αὐτὸς εἶνε μεγάλος κίνδυνος για τὸ ἔθνος μᾶς, για ὅσους έχουνε μάτια και βλέπουν. Γυρεύουν οι Σλάβοι σιγά σιγά να μᾶς πάρουν τὸ χῶμα.

Στήν Ήπειρο και στή Μακεδονία μνησκουν και κάμπουσι Ἑλληνοβλαχοί, σκόρπιοι σὲ διάφορες πολιτείες και χωριά. Αὐτούς, με τήν ἀφορμή τάχα πὼς εἶνε συγγενεῖς τους, βέβηχαν οι Ρουμάνοι να μᾶς πάρουν και να τους κάμουν Ρουμάνους. Φωνάζουν οι κακόμοιροι οι Βλάχοι πὼς δὲν εἶνε Ρουμάνοι, πὼς δὲ θέλουν να εἶναι ἄλλο παρὰ Ἑλληνες. Οι Ρουμάνοι τίποτε, με τὸ ζόρι θὰ τους κάμουν δικούς τους. Τους Ρουμάνους σ' αὐτὸ τους τὸ πείσιμο τους ὑποστηρίζουν και άλλοι, οι Γερμανοί, οι Αύστριακοί και οι Τούρκοι, πού γυρεύουν με κάθε τρόπο να μᾶς ἀδυνατίσουν. — Για τήν ἴδια αἰτία έχουνε βάλει οι Γερμανο-Αύστριακοί και τους Έβραίους να μᾶς χτυπούν στή Μακεδονία. Αὐτοί φυσικά, ἐμπορικὸς και τραπεζιτικὸς λαός, μᾶς κάνουνε συγχωρισμὸ μίσα σ' ὀλη τήν Τουρκία. Αὐτούς λοιπὸν ἤσαν κ' ἕκαμαν πελάτες τους οι Γερμανο-Αύστριακοί για να διαδώσουν τὸ ἐμπόριό τους και τὰ προϊόντα τους, και σύγκαιρα να μᾶς ἀδυνατίσουν ἑμᾶς.

Στήν Αλβανία κάθονται οι Ἀρβανῖτες, συγγενικός μᾶς λαός πού ἐχθρεύεται τους Σλάβους. Ὁμως κ' αὐτούς έχουνε φαρμακώσει οι Αύστριακοί ἑναντίο μᾶς, και οι Ἰταλοί τὸ ἴδιο, γιατί και οι δύο τους γυρεύουν να πάρουν τήν Ἀρβανιτιά. Μᾶς βάζουν λοιπὸν ζιζάνια και τραγῶμαστε με τους Ἀρβανῖτες, τους κολακεύουν αὐτούς, τους λέν πὼς εἶμαστε ἐχθροί τους και τους ἀναγκάζουν και μᾶς κυνηγοῦν στήν Ήπειρο για να μᾶς ἀδυνατίσουν. Ἀλλά τους γέλασαν τους Ἀρβανῖτες πὼς εἶμαστε ἐχθροί τους, πὼς δὲ θέλουμε να προκόψουν μήτε να φτειάσουν κ' αὐτοί τὸ ἔθνος τους. Τους Ἀρβανῖτες ἑμεῖς τους ἀγαποῦμε, εἶνε ἀδέρφια μᾶς και θέλουμε τὸ καλό τους, και ἔχουμε ὅπως και ἐκεῖνοι ἐχθρούς τους Σλάβους. Λοιπὸν πάντα ἀδελφικά μαζί τους πρέπει να ζοῦμε, μαζί να πολεμοῦμε τους Σλάβους.

Κοντὰ σ' αὐτούς ὄλους εἶνε και οι Τούρκοι. Ὀρίζουν ἀκόμα τους τόπους πού τους ἔχουνε στο μάτι τὰ γειτονικά μεγάλα και μικρά ἔθνη. Μᾶς οι Τούρκοι εἶνε ξένοι καταχτητές, ἤρθαν και θὰ φύγουν πάλι. Αὐτοί τούλάχιστο δὲ θέλησαν ή δὲν κατάφεραν ποτὲ να πάρουν τῆ θρησκεία, τῆ γλώσσα, τὸν ἔθνισμό μᾶς. Ἐνῶ οι ἄλλοι λαοί πού μᾶς περιτριγυρίζουν και τὸ θέλουν και τὸ καταφέρνουν. Γι' αὐτὸ εἶνε και πιό επικίνδunami από τους Τούρκους. Ἀλλά οι Τούρκοι δὲν ξέρουν να φυλάξουν τὸ ἔθνος μᾶς από τις ἐπιβουλές τῶν τριγυρινῶν ἔθνων. Και δυ-

στυχῶς οι Τούρκοι δὲν ξέρουν οὔτε να κυβερνήσουν δίκαια τους λαούς πού κατάχτησαν, και γι' αὐτὸ όλοι όσοι ἔχουν να κάμουνε μαζί τους, ἕνα μονάχα γυρεύουν, πὼς να τους ξεφορτωθοῦν μιᾶν ὄρα ἀρχήτερα. Σεις οι σκλαβωμένοι Ἑλληνες πού σας ὀρίζουν οι Τούρκοι, ξέρετε πόσο δυνατὴ εἶνε ή λαχτάρα σας για να ξεσκλαβωθῆτε από τὰ χέρια τους.

Οὔτε ἔγινε, οὔτε και τώρα γίνεται ὅ,τι ἔπρεπε για να ξεσκλαβωθοῦνε τὰ ἑλληνικά χώματα και να ἐνωθῆ ὀλη ή Ἑλληνική φυλή, να κάμῃ ἕνα, μεγάλο, ἐλεύθερο και δυνατό Ἑλληνικό κράτος. Ὁπως εἶμαστε κομματιασμένοι ἑμεῖς οι Ἑλληνες, μένομε ἀδύνατοι, δὲ δουλεύουμε όλοι μαζί μ' ἕνα σκοπὸ, δὲν πολεμοῦμε ὅπως ἔπρεπε τους ἐχθρούς μᾶς. Κι' ὁμως και καιρὸ εἶχαμε και χρήματα δὲ μᾶς λείψανε για να ἀγωνιστοῦμε να καταφέρουμε τήν ἐνωσή μᾶς. Θὰ πῆ πὼς δὲν εἶμαστε ἀρκετὰ ἄνθρωποι, ἀρκετὰ ἀνεξάρτητοι για να σηκώσουμε κεφάλι κατεπάνω στον Τούρκο. Κ' ἔχουμε χρεὸς να γίνουμε ἄνθρωποι, γιατί γύρω μᾶς εἶνε κίνδunami πού χρειάζονται ἄνθρωποι δυνατοί, ἀληθινοί Ἑλληνες, για να τους νικήσουν.

Ἄς πάρουμε πρώτα ἐκείνους πού ἔχουν και μποροῦν να δώσουν χρῆμα για τὸ κοινὸ καλό. Ἀπ' αὐτούς πολλοί εἶνε φιλάργυροι, δὲ δίνουν ποτὲ τους τίποτε οὔτε για τήν ψυχὴ τῶν ἀποθαμμένων τους, — ἄλλοι σκορποῦν τὰ χρήματά τους για δική τους δικαιοσύνη — ἄλλοι χαρίζουν χρήματα (δωρεές και κληροδοτήματα) για τὸ ἔθνος τάχα — ἄλλοι με τὰ χρήματά τους κάνουν ἐπιχειρήσεις γεωργικές, ἐμπορικές, ναυτικές, βιομηχανικές, πού δίνουνε διουλειὰ σὲ ἀναριθμητὰ χέρια. Τὰ δύο τελευταία εἶδη εἶνε τὰ καλλίτερα. Ἄς κυττάζουμε ως τὸσο μιᾶ στιγμή ἐκείνους πού δίνουν για φιλανθρωπικά ἔργα. Τους κοστίζει να δίνουν και να μὴν ἀκούγεται τ' ὄνομά τους, και ἴσως δίνουνε μόνο και μόνο για νακούγεται. Γι' αὐτὸ τους ἀρέσουν τόσο τὰ χτήρια πού φρονιονται σαν παντοτινά κ' ἀχάλαστα, και μπορεῖ κανεὶς να γράφει ἑπάνω με χρυσὰ γράμματα τ' ὄνομά του. Κάποτε δίνουν κ' ἄμα τους τύχει κανένα δυστύχημα και γυρεύουν να βροῦνε συχώρηση γι' ἀμαρτίες. Μᾶς δὲ μᾶς μέλει τὸ πὼς και γιατί δίνουν, φτάνει πού δίνουν και δὲν εἶνε σαν ἄλλους, τσιγκουνήδες. Ἀλλὰ πρέπει ἄλλο να προσέχουμε, δηλαδή τὸ πού δίνουμε τὰ χρήματά μᾶς. Δυστυχῶς οι πλούσιοι μᾶς τὰ χρήματά τους τ' ἀφίνουν οι περισσότεροι σὲ νοσοκομεία και λένε πὼς τ' ἀφίνουνε στο ἔθνος, σὰ νᾶταν τὸ ἔθνος ἄρρωστο. Ὁπως πᾶμε, θὰ καταντῆσει τὰ νοσοκομεία τοῦ ἔθνου να ἔχουν τόσα κρεβάτια ὅσα κρεβάτια χρειάζεται για να μπῆ σὲ κρεβάτια ὄλο τὸ ἔθνος, δηλαδή 10 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι. Και τότε πιά θὰ ἡσυχάσουν οι πλούσιοι μᾶς ή θὰ ξενιτευτοῦν για να μπορέσουν και τᾶλλα ἔθνη να τᾶρρωσθήσουν και να τὰ χῶσουν σὲ κρεβάτια μέσα. Ἀλήθεια ή φιλανθρωπία μᾶς τελειωμὸ δὲν ἔχει!

Ὡς τόσο, ἀπ' αὐτὰ πού εἶπαμε παραπάνω, από τους κινδύνους τοῦ ἔθνου, καταλαβαίνετε, πιστεῶ, και μονάχοι σας, πού θὰ ἦταν καλλίτερα να μαζεύουνταν και να πᾶγαιναν τὰ χρήματά μᾶς. Για να τὸ δῆτε ὁμως πιό ἔκστερα, σας τὰ βάζω κατω ἕνα ἕνα τὰ ἔργα πού μποροῦν και πρέπει να γίνουν με τὰ χρήματά μᾶς και με τήν ἐνέργειά μᾶς.

Α') Χρειάζεται ν' ἀγοράζουμε τσιφλίκια στα ὀπόδουλα μέρη και να βάζουμε δικούς μᾶς χωριάτες να τὰ δουλεύουν, να βγάζουν τὸ ψωμί τους και να κερδίζουν κίολας. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶνε πλούσια γιατί και τὸ χῶμα εἶνε καλό, και δάση βρισκονται και βουνά, και νερά πολλὰ τρεχάμενα και στεκάμενα, και ἔτσι μπορεῖ τὸ χρῆμα να βγάλει κ' ἄλλες δολειές στή μέση, χτηνοτροφία, βιομηχανία και μεταλλουργία (χάλια, ὀράσματα μάλλινα και μετα-

ζωτά, νήματα, τυριά, βουτύρατα, κρασιά, φάρια, ζάχαρη, γυαλί, μάρμαρα κλ.). Έτσι και τα χώματα τα ελληνικά θά μένουν σ' ελληνικά χέρια και ο λαός θά βρῆσκει καλή δουλειά και θ' γλυκαίνεται και θά μνήσκει στον τόπο του και θά πληθαίνει και θά πλουταίνει χωρίς να πηγαίνει σε ξένους τόπους για ν' έβρει καλλίτερα.

Β') Το ίδιο να κάνουμε και στο ελεύθερο βασίλειο. Να γίνουν μεγάλες επιχειρήσεις, γεωργικές, βιομηχανικές, εμπορικές, ναυτικές. Η Θεσσαλία μπορεί να θρέψει χιλιάδες ανθρώπους ακόμη. Έχει όμως ανάγκη υδραυλικά έργα για να γίνει καλλίτερη και σιγουρότερη ή καλλιέργεια και ή έσοδιά. Είμαστε ναυτικό έθνος και όμως μια ατμοπλοϊκή εταιρία της προκοπής για επιβάτες από την Αθήνα στην Πόλη, στη Θεσσαλονίκη και στη Σμύρνη δεν υπάρχει. Και μεταλλεία άπειρα έχει ο τόπος μας, και πόσα άλλα. Πρέπει να βρῆσκει δουλειά ο λαός. Ο τόπος μας έχει να μάς θρέψει, έννοια σας, φτάνει να ξέρουμε ν' ανόιγουμε δουλειές, και τότε θά βρῆσκουμε γλύκα στον τόπο μας.

Γ') Σά θέλει κανείς και καλά να χτίσει και χτίρια για να μείνη τ' όνομά του άθάνατο, άς χτίσει στρατώνες και αποθήκες, υδραγωγεία, γεφύρια, άς φτιάσει δρόμους και σιδηροδρόμους, άς ναυπηγήσει πολεμικά καράβια. Θά πῆτε, γιατί να μη χτίσει και σχολεία. Μά γι' αυτό θά μιλήσουμε άμεσως παρακάτω.

Δ') Σκολειά στην Ελλάδα δε χρειαζόμαστε, έχουμε αρκετά, και δημοτικά και γυμνάσια και πανεπιστήμιο. Τα γυμνάσια στην Ελλάδα είνε πάρα πολλά μάλιστα. Να ήταν τρόπος να έδιναν οι πλούσιοι μας χρήματα για να κλειστούνε μερικά. Γιατί τα γυμνάσια βγάζουν ανθρώπους όχι της δουλειάς, μά χροσμέρηδες και άκαμάτες που γυρεύουν θέσες. Κ' οι τέτοιοι άνθρωποι είνε ψώρα σ' έναν τόπο.— Και μολονότι το πανεπιστήμιο που έχουμε, κι' αυτό πολύ μάς πέφτει, βρέθηκε κάποιος πλούσιος να μάς φτιάσει και δεύτερο. Κρίμα στα χρήματα!

Σκολειά χρειαζόμαστε άλλου. Σκολειά—έχει με χτίρια μεγαλόπρεπα, παρά απλά, παστρικά και άεγκά—όχι γυμνάσια, παρά δημοτικά σχολεία γι' αγόρια και για κορίτσια και νηπιαγωγεία—έχει με πολλούς δασκάλους και δασκάλες, παρά μ' ένα, δυό ή τρείς το πολύ, μά καλούς, καλοπληρωμένους, να αγαπούνε τα παιδιά και τη δουλειά τους, και να ξέρουνε τί περιμένει το έθνος απ' αυτούς και από τα σχολεία του—τέτοια σχολεία χρειαζονται στην Τουρκία (στην Ανατολή και στη Ρούμελη) και μάλιστα εκεί που δε μιλούν ακόμα οι Έλληνες καλά τα ελληνικά, παρά άνακατώνουν και τούρκικα και σλαβικά.

Ε') Χρήματα χρειάζεται και ο στρατός και ο στόλος.

Νά λοιπόν που μπορούσαν να πηγαίνουν κάμποσα χρήματά μας. Γιατί, σημειώστε το καλά, δε μιλούμε μονάχα στους πλούσιους, μιλούμε σ' όλους, και σε κείνους που μόνο μια δεκάρα μπορούν για το γενικό καλό να χαρίσουν το χρόνο. Όλοι μας έχουμε χρέος να βοηθήσουμε για να αγοράζονται και να δουλεύονται τσιφλίκια και χωράφια, να γίνονται σχολεία εκεί που χρειάζονται, να βρῆσκει πάντα έτοιμος και καλογυμνασμένος ο στρατός και ο στόλος, να δουλεύεται το χώμα το ελληνικό όσο μπορεί περισσότερο και καλλίτερα, και ούτε μια σπιθαμή γῆς να μη μείνει άνόργωτη.

Πλούτος δεν είνε το χρήμα. Πλούτος είνε ή δουλειά. Ποτέ δεν είμαστε φτωχοί όσο μπορούμε και δουλεύουμε. Και πρέπει πρώτ' απ' όλα να δουλεύουμε στον τόπο μας και να τον καλοδουλεύουμε τον

τόπο μας σαν κάτι που το άγχοϋμε περισσότερο από κάθε άλλο πράμα. Πρέπει να καταλάβουμε μικρά και μεγάλοι, πλούσιοι και φτωχοί, πώς το ξενίτεμα δεν είνε καλό πράμα, όσο εμείνε άδούλευτος ο τόπος μας και το έθνος μας δεν έγινε δυνατό και μεγάλο για να μπορεί να ζήσει δίχως τη βοήθεια όλων των παιδιών του. Μας χρειάζεται σιμά της ή πατρίδα, να μάς έχει στο χέρι. Δεν είνε σωστό να της ξεφεύγουμε. Έπειτα καθώς είπαμε, τα ελληνικά τα χώματα μπορούν να μάς θρέψουν, είνε λογής λογής και τα περισσότερα πλουτοφόρα. Αντι να πηγαίνουμε στην Αμερική και στην Αφρική, μπορούμε, όσοι δεν είμαστε εύχαριστημένοι με τη δουλειά στον τόπο μας, να πηγαίνουμε σ' άλλους ελληνικούς τόπους και όχι στην ξενιτιά. Όλη ή ελληνική γῆ θέλει δουλειά γερό. Τῆς λείπουν τα χέρια γιατί τα παιδιά της την αφήνουν και φεύγουν, και γιατί τα ελληνικά κεφάλαια μένουν τα περισσότερα νεκρά. Αν εξακολουθήσει να γίνεται αυτό, θά ρθουνε σίγουρα, σήμερα αύριο, ξένοι να έκμεταλλευθούν τον τόπο μας. Κυττάξτε, άρχισε να γίνεται αυτό που λέμε. Οι Γερμανοί με τα όλα τους σαν άκρίδες, έπεσαν στη Μικρασία. Αφού οι ξένοι έρχονται να δουλέψουνε στον τόπο μας, θά πῆ πώς ο τόπος μας έχει άζια, και πλούτο, και δουλιχ για να θρέψει πολλούς ανθρώπους.

Πρέπει να καταλάβουμε και τουτο· πώς χρέος μας άπαράβατο είνε να κάνουμε όλοι μας το στρατιωτικό μας, για να είμαστε γυμνασμένοι κ' έτοιμοι για κάθε άγώνα και πρό πάντων για τον άγώνα που πρέπει ν' άρχίση για την ένωση της φυλής.

Και τους φόρους έχουμε χρέος να τους πληρώνουμε ταχτικά, οι ελεύθεροι Έλληνες, όπως οι σκλαβωμένοι τις συνεισφορές τους για το στρατό και το στόλο.

Λέμε πώς το έθνος μας είνε φτωχό και χρήματα δεν έχει για να πορευτεί και να κάμει και τους μεγάλους του σκοπούς. Κι' όμως το έθνος μας θά είνε πλούσιο αν τα παιδιά του όλα είνε γερά και της δουλειάς, αν δε βαρουνται τον κόπο, αν δουλεύουν και κερδίζουν, αν κάνουν πρόθυμα το στρατιωτικό τους, και αν πληρώνουν τα δασίματα που τους ζητεί το έθνος για να προκόψει κι' αυτό το ίδιο και το κάθε άτομο.

Φτωχοί και πλούσιοι, μικροί και μεγάλοι, όλοι μας, αυτά να έχουμε στο νου, κι' αυτά να τα κάνουμε πράξη, κ' ή προκοπή θά ρθει μονάχη της.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Εθνικές φαγάνες — Ένα άρθρο του Πέτρου Βασιλικού στον «Έργατή» — Το λασπωμένο σπαθί—Ο κ. Φλυάρετος.

ΟΙ ΕΘΝΙΚΕΣ φαγάνες, οι άχόρταγες, ξερογλειφονται να καταδροχτίσουν κι άλλες χιλιαδούλες. άφού οι ήμερέδες (άλλες εθνικές δουπιές κι αυτές) μάς τελαλούνε μέρες τώρα πώς την άλλη βδομάδα τελιώνει τις δουλιές της (τις δουλιές της ! !) ή Βουλή και σε λίγο θά μάς ξανακοιτάσει σ' έκτακτον σύνοδο». Δηλ. ή Κυβέρνηση για να καλοπιάσει τους βουλευτάδες να της ψηφίσουνε μερικά νομοκένδια, τους έταξε πώς θάν τους φέρει σ' έκτακτον σύνοδο, δίνοντας στον καθένα τους από χιλίες δραχμούλες για βουλευτική αποζημίωση.

Στα καλά καθούμενα, δίχως κανένα λόγο, θά πεταχτούνε στο βορδοροφάγο της Βουλῆς τόδες χιλιάδες ! Άς τσκούσουν αυτά μερικοί ήλιθιοι Ρωμιοί του Έξωτερικού πουχουν ακόμα την άνοησία να στέλνουν παράδες για στόλους και για στρατούς και οι παράδες αυτοί να κλέφτουνται τόσο άδιάντροπα από τους βουλευτάδες.

Τίποτ' άλλο.

Ο «ΕΡΓΑΤΗΣ» του Βόλου προκόβει. Τώρα μεγάλωσε και το σκῆμα του κ' έτσι δώ κι άμπρός ή Αλήθεια θάκούγεται πλατύτερα από τις εύρύγυρες πιά στήλες του. Στο πρώτο μεγαλόσκημο φύλλο του δημοσιεύεται ένα άρθρο γεννοίο του συνεργάτη μας Πέτρου Βασιλικού, ένα βροντόφωνο σάλπισμα στο λαό, ένα όλοθερμο χαϊρέτισμα στην ξυπνημένη άργατιά του Βόλου. Ο «Έργατης» πρέπει το άρθρο του Βασιλικού να ν' άνατυπώσει χωριστά σε χιλιάδες φυλλάδια και να ν' άσκορπίσει σ' όλες τις λαϊκές τάξεις, γιατί είν' άδύνατο με τα χροσά και πονετικά λόγια του Βασιλικού να μη συγκινηθεί κανείς, όσο μουδιασμένο κι αν έχει το μυαλό του κι όσο ναρκωμένη κι ά νιώθει την ψυχή του. Νά κ' ένα κομμάτι από το περίφημο το άρθρο:

«Ντροπή σου, Έλληνική λαί, εσύ που όχι μονάχα παινιέσαι για τη φυσική σου εξηπάδα, μά έχεις και στο χέρι σου τα όπλα του ξεσκαλωμού σου. Λίγοι λαοί έχουν την εύτυχία σου κι άς είναι μορφωμένοι πῶ πολύ από σένα κι άς είναι ξυπνημένοι κι άγωνίζονται για το λευτερωμό τους από την ύλική σκλαβιά ζαχάνικα και καιρούς προτίτερα από σένα. Αυτά τα όπλα σου είναι ή ψήφος σου, τα συνταγματικά σου δικαιώματα κ' οι λευτεριές σου. Ο ψήφος σου όμως έγινε στα χέρια σου μέσο να σ' άξπατούν οι άρχοντες κι όχτροί σου. Μά μια που σου παίρνουν τις λευτεριές σου, σου πατούν και τα συνταγματικά σου δικαιώματα, χωρίς να ν' καταλαβαίνεις. Αν εξακολουθείς να κοιμάσαι έτσι, θά ρθει μια μέρα που θά τρέψει άζαφα τα μάτια σου, βλέποντας πώς είσαι ντίπ και ντίπ άλυσομένος, κάτω από τη ρτέρνα δεσποτικής βαριές, που το σφίξιμο της θηλιάς της γύρω στο λαιμό σου ούτε καν το φαντάζεσαι τί πράμα θά ναι. Εύπνα, γιατί ρομιά, έργατή Έλληνα άνανοήσο, μέτρησε τον κίντυνο που σε ροβερίζει. Άς γίνει ο ψήφος σου στα χέρια σου μέσο χειραφέτησής σου και λευτερωμού από τη σκλαβιά σου».

Τέτια λόγια νακούει συχνά ο λαός, τέτια φωτισμένα και μεγαλόφυα άδέρφια να νιώσει πλάι του, και γλήγορα θά δούμε το μεγάλο θάμα του εθνικού άναγεννημού.

ΕΞΕΘΗΚΩΝΟΥΜΕ από την «Εστία» της περασμένης Τρίτης το ακόλουθο παραγράφακι (σελ. 4, στήλη 2).

«—Κατά την χθεσινή παρουσίαση των Άρχων το μάτι του Βασιλέως έπεσε στο ξίφος ενός άνωτέρου άξιωματικού.

- «Πεζός ήλθατε ;» ήρώτησεν ο Βασιλεύς.
- «Ο άνώτερος άξιωματικός, μη γνωρίζων που νάπο δώση την προσητείαν αυτήν του Άνακτος, έμίσσησεν όλίγον τα λόγια του.
- «Μάλιστα, Μεγαλειότατε...Κάθμαι εδω πλησιον και...»
- «Φαίνεται άλλως τε από το ξίφος σας που έχει λάσπες κάτω κάτω...»

Αυτό είναι χαρακτηριστικώτατο, γιατί αποδείχνει πως μόνο κάτω κάτω τα σπαθιά κοιτάζουμε αν είναι λασπωμένα και δε φροντίζουμε να δούμε μήπως είναι και τίποτ' άλλο λασπωμένο γύρω μας.

Ο ΓΝΩΣΤΟΣ άερολόγος κ. Γ. Φιλάρτος, άλλοτε βουλευτής και δημοκράτης και κατόπιν Υπουργός της Δικαιοσύνης και συντηρητικώτατος, τώρα τώρα μάλιστα και φωτοφάγος τρικούβερτος, ξαναγύρισε φαίνεται στις παλιές του άγάπες και μάς ξεφούρνισε το «Ριζοσπάστη» — τόσο ριζοσπάστη που από το πρώτο πρώτο φύλλο του φωνάζει πώς ο κ. Κυριακούλης Μαυρομιχάλης έκαμε αέθνική επερώτηση στη Βουλή κ' έβρισε την εθνική γλώσσα ! !

Ο κ. Φλυάρετος μάς έχει συνειθίσει από τέτιες άνοήσιες φλυαρίες και γι' αυτό καθόλου δεν ξαφνιαζόμαστε, έπως κι ά μάς τις παρουσιάζει, είτε με ριζοσπαστικό σκούφο είτε με μοναρχικό τρικαντό.

ΣΕ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΟ ΒΟΥΛΕΥΤΗ

Τη γλώσσα για σταφίδα πέρασες,
δεν έκανες νισάφι ως που ξέρασες.

Βαρλέντης

Ο,ΤΙ ΒΛΕΠΕΤΕ

Στὸ φύλλο τῆς ἄλλης Κεριακῆς θὰ δημοσιέψουμε ἄρθρο ἐπιστημονικὸ τοῦ κ. Γ. Ν. Παπαδόπουλου (Μάρκου Αὐγέρη) μετ' ἑνὸς τίτλου «Ἱατρικὲς ἱστορίαι διηγημέναι ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους».

— Ὁ κ. Παπαδόπουλος, ποὺ εἶναι βοήθης στὴν κλινικὴ τοῦ καθηγητῆ κ. Γ. Φωκᾶ, ἔβαλε τοὺς ἀρρώστους καὶ τοῦ διηγήθηκα τὰ ἱστορικὰ τῆς ἀρρώστιας του, γράφοντάς τα ὡς τοῦ τὰ διηγήθηκα.

— Τῆ γλωσσολογικῆ καὶ ἐπιστημονικῆ σημασίᾳ τῆς δουλιᾶς αὐτῆς μετ' ἑνὸς τίτλου ἔδωκεν ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς σὲ ἄρθρα του.

— Στὸ ἴδιο φύλλο θὰ δημοσιέψουμε καὶ ἀπάντησιν τοῦ Ραμᾶ στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ Πιέρου Βασιλικοῦ, καὶ στὸ παραπάνου φύλλο ἀπάντησιν τοῦ κ. Μ. Ζαβιτζάνου στὴν τελευταία μελέτη τοῦ Ἑρμοῦ «Ἡ Φυλῆ».

— Ἐνας φαεινότερος Δὸν Κιχῶτος στὴν «Πατρίδα» τῆς Τετάρτης, κρατώντας ἕνα ἀτακτικὸν (λέει) μπαλιτζὰ ποῦ τοῦ χάρισε κάποιος γύφτος, χτυπάει ἀλύπητα δεξιά ζερβά ὅποια βρεῖ μπροστά του, εἴτε λόγιον, εἴτε ποιητικόν, εἴτε καὶ ὑμνητικὸν ἀκόμα.

— Γι' αὐτὸν τὸ Δὸν Κιχῶτο διηγέται νόστιμα πράματα ὁ φίλος Μαλακάσης. Κάθεται, λέει, ἀπ' ἕξ ἀπὸ τοῦ Ζαχαράτου, στὸ Σύνταγμα, καὶ ἅμα δεῖ κανένα λόγιον νὰ περάσει ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ πεζοδρόμι, μουρμουρίζει μασώνοντας τὸ μουστακάκι του.

— «Ἄγες, μωρέ, καὶ ποῦ θὰ μοῦ πᾶς !... Θὰ σοῦ τὸ φῶς τὸ μάτι ! ! !»

— Κι ἀρχίησεν, βλέπετε, νὰ τρώει μάτι. Δὲ φταίει ὅμως ὁ ἕρμος γιὰ τοῦτο. Τὸ κρίμα ὅταν τῶρον ὁ Νερβάνης, ὁ Ξενόπουλος καὶ ὁ Περικλῆς ὁ Γιαννόπουλος ποῦ ἀσυλλόγιστα λιθνίζοντάς τονε τὸν κάνανε νὰ πιστέψῃ πως εἶναι μεγάλος συγγραφεὺς.

— Ὁ Δὸν Κιχῶτος αὐτὸς παραπονιέται πως ἀπὸ ζήλεια τὰ περιοδικὰ δὲ μιλῆσανε γιὰ τὴν Αὐτοκρατορίσσαν τοῦ κ. Κ. Χρηστομάνου.

— Νὰ ὅμως ποῦ πέφτει ἕξω καὶ σ' αὐτὸ, ἀφοῦ ἴσα ἴσα ὁ Νουμᾶς σήμερον ἀφιερώνει μιὰ ἄλλακτῆ σελίδα του στὸ Χρηστομάνο καὶ δίχως νὰ λάβῃ τὸ βιβλίον του.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Κ. Τρ. στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ὁ κ. Χαλαράμπης Ἀντρεάδης δὲν εἶναι ἀνταποκριτὴς τοῦ «Νουμᾶ». Γυφίζει γιὰ δικὸν τοῦ λησμοῦ στὴν Αἴγυπτον πουλώντας διάφορα βιβλία καὶ γράφοντας συντρομητικὰς σὲ διάφορες φημερίδας. Ἄν πούλας τώρα, καθὼς μετ' ἔγραψες, καὶ ἀκαθαρευουσιάνικα βιβλία δικὰς τοῦ πάλι λογαριασμοῦ καὶ κῆτος. — κ. Νικ. στοῦ Παζοῦ. Τὸ λάβαμε καὶ σ' εὐχαριστοῦμε. — κ. Ἑλ. Καλ. Δὲν μπορεῖ νὰ δημοσιευτῆ τέτιο πρᾶμα καὶ λυπούμαστε. — κ. Γ. Ζ. στὴ Μυτιλήνη. Ἡ συντρομὴ τοῦ «Ἑργάτη» γιὰ τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι 7 φρ. τῆ χρονιά καὶ τὸ κατατόπι τοῦ «Ἑφ. Ἑργάτης, δρόμος Ἁγίου Νικολάου 13, Βόλος».

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Ἐντοκοὶ καταθέσεις

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δέχεται ἐντόκους καταθέσεις εἰς τραπεζικὰ γράμματα καὶ εἰς χρυσὸν, ἤτοι εἰς φράγκα καὶ λίρας στερλίνας ἀποδοτέας εἰς ὀρισμένην προθεσίαν ἢ διαιρκεῖς.

Αἱ εἰς χρυσὸν καταθέσεις καὶ οἱ τόκοι αὐτῶν πληρώνονται εἰς τὸ αὐτὸ νόμισμα, εἰς δ' ἐγένετο ἡ καταθέσις εἰς χρυσὸν ἢ εἰς ἐπιταγῆς ὄψεως (chèque) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ ὁμολογιοῦχου.

Τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τῶν ὁμολογιῶν πληρώνονται ἐν τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι καὶ τῇ εἰρήσει τοῦ καταθέτου ἐν τοῖς ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπεζῆς.

Τόκοι τῶν καταθέσεων.

Table with 2 columns: Term (1)2 τοῖς 0) κατ' ἔτος, 2)2, 3, 4) and Rate (1 ἐτ., 2 ἐτ., 4 ἐτ., 5 ἐτ.).

Αἱ ὁμολογίαι τῶν ἐντόκων καταθέσεων ἐκδίδονται κατ' ἐκλογὴν τοῦ καταθέτου ὀνομαστικὰ ἢ ἀνόνομοι.

ΔΑΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΥ 1908

Table with 4 columns: Quantity (4), Unit (ΜΕΓΑΛΑ ΚΕΡΑΗ ΕΞ 100,000 Δρ.), and Total Value (400,000, 25,000, 10,000, 5,000, 1,000, 100, 0, 900,000).

Μέχρι τῆς πρώτης κληρώσεως (27)10 Ἀπριλίου 1908) θὰ ἐκδοῦνται μόνον 300.000 τετραδράχμων γραμματίων ὑπ' ἀριθ. 1—300,000. Μόνον οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι θὰ τεθῶσιν ἐντὸς τῆς κληρωτικῆς κατὰ τὴν κλήρωσιν ταύτην. Κατόπιν θὰ ἐκδοῦνται μονοδράχμα γραμματίων ἰσχύοντα διὰ μίαν ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων κληρώσεων ὑπ' ἀριθ. 300,000 ἄχρι 1,000,000, θὰ προστεθῶσι δὲ ἐντὸς τῆς κληρωτικῆς καὶ οἱ ἀντιστοιχοὶ ἀριθμοὶ.

Γραμμάτια πωλοῦνται. Εἰς τὰ δημόσια ταμεῖα καὶ λοιπὰς δημοσίας ἀρχάς, εἰς τὰς Τραπεζάς, εἰς τοὺς ταχυμάρχας καὶ σταχυμάρχας τῶν σιδηροδρόμων, τοὺς διαχειριστὰς τῶν μονοπωλίων καὶ τὰ πρακτορεῖα τῶν ἐφημερίδων πρὸς δραχμὰς πένδεσσας ἕκαστον, ἰσχύον διὰ τὰς τέσσαρας κληρώσεις καὶ πρὸς δραχμὴν μίαν ἕκαστον γραμματίον, ἰσχύον διὰ μίαν ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων κληρώσεων.

Διὰ πᾶσαν πληροφορίαν ἢ ζήτησιν γραμματίων ἀπευθυντέον εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων, ὑπογραφεῖον Οἰκονομικῶν εἰς Ἀθήνας. Ἡ πώλησις τῶν γραμματίων ἀρχεῖται ἀπὸ 1)14 Ἰανουαρίου 1908. Ὁ διευθύνων τμηματοῦχος Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1908

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Large table with 4 columns: Description (Ταμείον, Εξωτερικὸν λησμοί, Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, etc.), Unit (Δρ.), and Values for 31 Jan 1908 and 31 Dec 1907.

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Table with 4 columns: Description (Μετοχικὸν κεφάλαιον, Ἀποθεματικὸν κεφάλαιον τακτικὸν καὶ ἑκτακτόν, Τραπεζικὰ Γράμματα ἐν κυκλοφορίᾳ, etc.), Unit (Δρ.), and Values for 31 Jan 1908 and 31 Dec 1907.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Φεβρουαρίου 1908.

Δρ. 400,024,444.37 395,912,553.59

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ